

Juni 2010

De ondersteuning geregeld

Vraag en aanbod in
de ondersteuning van
jongeren naar werk

Aanbevelingen voor
een modelmatige aanpak

zorg

school

stage

werk

gemeente

thuis

Colofon

In dit project is samengewerkt door de gemeente Helmond, Werxe en CrossOver.

Vanuit de samenwerkende organisaties hebben de volgende personen meegewerkt:

Gemeente Helmond:	Gerrit Wunderink
Werxe:	Jos Loock-Alaerds Marlies Loock-Alaerds
CrossOver:	Marieke de Koning Brigitte van Lierop (projectleider) Enid Reichrath Dorien Verhoeven Wil Verlaan

Kopieer- en drukwerk: ORO, Helmond

Dank

Een groot aantal organisaties heeft aan deze rapportage een bijdrage geleverd door zich te laten interviewen over de activiteiten die zij verrichten binnen het Wajong landschap. We weten dat er nog veel meer organisaties in Helmond actief zijn, we hebben een selectie gemaakt. De volgende organisaties zijn geïnterviewd:

De Hilt, Bijzonder Jeugdwerk Brabant, Speciaal Basis Onderwijs De Toermalijn, Innovium, Helmond Actief, Afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling en Dienstverlening van de Gemeente Helmond, Bureau Jeugdzorg Brabant, LEV groep, MEE Zuid Oost Brabant, Nederlandse Vereniging voor Autisme, afdeling Helmond, OCGH Advies, Picos bv, Praktijkschool Helmond, ReWork bv, ROC ter AA, Stichting Maatschappelijke Opvang regio Helmond, USG Restart, Dagactiviteitencentrum De Kruidenhoeve, Samenwerkingsverband Helmond, Jan van Brabant College, Atlant Groep, Gehandicapten Overleg Helmond, UWV Helmond, Stichting ORO, Vakcollege van Dr. Knippenberg College en Antoon van Dijkschool.

Dank voor uw bijdrage!

En een tiental jongeren zijn bereid geweest hun ervaringen te delen met de interviewers:

Tom, Pim, Roel, Kim, Christiaan, Jeffrey, Erik, Lonneke, Maike en Klazina,

Dank voor jullie tijd en openheid tijdens de interviews!

Alles van deze rapportage mag door anderen worden gebruikt, mits voorzien van bronvermelding!

Noot van de projectleider

De inventarisatie die de basis vormt voor dit rapport, is bedoeld om de complexiteit van de ondersteuning van de jongere met een arbeidshandicap of beperking weer te geven. Niet om de volledigheid weer te geven. Dat kan ook niet, het is een momentopname, vanuit het spanningsveld van tijd, context en percepties van de betrokkenen. We hopen dat deze momentopname de boodschap van de complexiteit overbrengt en de weg naar oplossingen voor die complexiteit meer zichtbaar wordt.

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	5
1. OVER DEZE REIS.....	9
Het begin	9
Een lokale situatie: Helmond	9
Het aanbod in Helmond	10
De ondersteuning geregeld	10
Een model voor iedere gemeente	11
Tenslotte: een woord van dank.....	11
Leeswijzer.....	11
2. DE JONGEREN EN HUN ERVARINGEN.....	13
De jongeren in beeld	13
De ervaringen van de jongeren	14
1 Ondersteuning op maat.....	15
2 Afstemmen zorg, therapie, opname en school, stage of werk	16
3 Vervoer van en naar school, stageplaats of werk	17
4 Toegankelijkheid van de school, stageplaats of werkplek	18
5 Meedoen in school, stage en/of werk	19
6 Pesten en gevoel van eenzaamheid	21
7 Aanwezigheid van een vast aanspreekpunt	22
8 Beperkingen en de gevolgen voor beroepskeuze	23
9 Overgang van school naar stage en werk	24
Ondersteuningsvragen van de jongeren	25
3 EEN BEELD VAN HET WAJONGLANDSCHAP	27
Het Wajonglandschap	27
Organisaties in Helmond	27
Een beeld van het aanbod in Helmond	34
Ervaringen van organisaties	34
Overzicht samenwerkingsverbanden	43
Een beeld van de samenwerkingsverbanden.....	46
Ervaringen met samenwerken.....	48
4 VRAAG EN AANBOD IN EVENWICHT	49
De ondersteuningsvraag als uitgangspunt	49
Een zoektocht naar overlap	50
Een zoektocht naar leemtes.....	51
5 CONCLUSIE.....	56
Is het aanbod dekkend?	56
Een uitgewerkt voorbeeld	56
Nogmaals de vraag: is het aanbod dekkend?	58
Conclusie	58
6 AANBEVELINGEN	59
Uitgaan van het perspectief van de jongere.....	59
Een model toepasbaar in iedere gemeente.....	59
De regie inrichten	60
Tenslotte	61

BIJLAGEN	62
BIJLAGE 1 DE ONDERSTEUNING GEREGLD, EEN MODELMATIGE AANPAK	63
Een passend antwoord	63
Over welke jongeren gaat het?	63
Een modelmatige aanpak	63
Hoe pakt u dit aan?	64
Een bijeenkomst: kick off	64
Afsluitende bijeenkomst	67
Een kwalitatief goed en dekkend aanbod	67
De ondersteuningsvragen en het aanbod	68
Waar gaat het om	70
Een schema	73
BIJLAGE 2 WETTELIJKE TAKEN	77
Onderwijs	77
Zorg	78
Dienstverlening	79
Uitvoering	80

Samenvatting

In het project “Helmond” wordt het lokale ‘Wajonglandschap’ in kaart gebracht. Dat wil zeggen, op lokaal niveau, binnen de gemeentegrenzen van Helmond, is gekeken hoe de steun voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking is geregeld.

Aanleiding voor dit project zijn de landelijke aannames dat jongeren problemen ervaren bij de overgang van school naar werk of stageplek, en dat vragen om ondersteuning kennelijk niet altijd afdoende worden beantwoord.

Als oorzaken van de problemen wordt vermoed dat er lacunes zijn in de wet- en regelgeving of dat er in de uitvoering van de wetgeving knelpunten ontstaan. Daarnaast wordt aangenomen dat de vele, bij de ondersteuning betrokken, organisaties niet altijd optimaal met elkaar samenwerken. Tenslotte is onduidelijk of de jongere van de organisaties die steun ontvangt die hij in zijn school- en arbeidsloopbaan nodig heeft.

De inventarisatie van het Wajonglandschap is als volgt opgebouwd:

Gekeken is naar de ervaringen van jongeren - van diverse schoolniveaus en met diverse beperkingen - tijdens school en stage en in de toeleiding naar werk en in het werk zelf.

De organisaties in het Helmondse zijn in kaart gebracht: welke organisaties zijn er, welke ondersteuning - gericht op de begeleiding en /of toeleiding naar arbeid - bieden zij aan jongeren, en hoe werken zij samen? Vervolgens wordt, op basis van de ondersteuningsvragen van de jongere, gekeken of het aanbod in Helmond dekkend is. En wordt een schets voor een model aangereikt, waarmee een gemeente kan vaststellen of het aanbod voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking, goed is geregeld. Tenslotte wordt afgesloten met aanbevelingen voor gemeenten om zowel het proces als de inhoud van de ondersteuning beter te regelen.

Het Wajonglandschap in Helmond

In Helmond, een middelgrote gemeente met 88.000 inwoners, blijken zeer veel organisaties actief in de ondersteuning van jongeren met een beperking. Bij 27 organisaties zijn interviews afgenomen en dit zijn nog niet alle betrokken organisaties. Elke organisatie heeft een kerntaak; dit betreft onderwijs, zorg of re-integratie. Voorbeelden van onderwijsorganisaties zijn praktijkschool, Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) en middelbaar beroepsonderwijs. Zorgorganisaties die zich (ook) richten op jongeren zijn onder andere Bijzonder Jeugdwerk Brabant en Bureau Jeugdzorg. USG Restart is een van de organisaties die betrokken is bij de re-integratie. Een bijzondere positie heeft UWV, die een exclusieve rol heeft bij het subsidiëren van arbeidsaanpassing en in de indicatiestelling. In de begeleidingstaken van de organisaties gaat het zowel om begeleiding en ondersteuning richting school en arbeid, alsook om de informatievoorziening op deze terreinen.

Het eerste wat opvalt in het gemeentelijk ‘Wajonglandschap’ is dat vanuit een wettelijk gezichtspunt alles goed geregeld is in Helmond.

Samenwerking in het Wajong landschap

21 van de 27 organisaties zijn actief in een of meer netwerken. De twee belangrijkste overlegvormen met betrekking tot de overgang van school naar werk, zijn het Beleidsoverleg en het Afstemmingsoverleg.

Hierin participeren per overleg meer dan 10 organisaties. Daarnaast worden nog vijf andere samenwerkingsverbanden in de transitie van school naar werk genoemd. Scholen voor speciaal voortgezet onderwijs en de praktijkscholen hebben een relatief groot aandeel in deze netwerken.

Naast deze netwerken, waarin onderwijs-, zorg- en arbeid vertegenwoordigd zijn, zijn er in Helmond een zestal samenwerkingsverbanden tussen verschillende onderwijsorganisaties actief. Ook op werkgebied zijn er samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld met het HRM Servicepunt, een servicepunt van ondernemers. Aan de kant van de dienstverleners is er overleg tussen MEE en UWV.

Geconcludeerd kan worden dat er in Helmond meer dan voldoende wordt 'gewerkt aan samenwerking'. Van de gevonden samenwerkingsverbanden is soms wel maar soms ook niet duidelijk vanuit welk perspectief deze zijn vormgegeven. Staat het perspectief van de jongere centraal, of is meer sprake van het regelen van zorg en het uitvoeren van wettelijke taken? Onduidelijk is of er sprake is van overlap in de taken van de vele netwerken en soms lijken relevante organisaties te ontbreken in bepaalde netwerken.

De samenwerking leidt in veel gevallen tot goede resultaten. Toch blijkt uit de interviews met jongeren en organisaties dat de samenwerking, in de beleving van de jongere, niet altijd noodzakelijkerwijs leidt tot een verbeterde ondersteuning aan de jongere: voorzieningen moeten steeds opnieuw worden aangevraagd, jongeren komen op wachtlijsten, zonder geïnformeerd te worden en vaak zijn er tegengestelde eisen van de organisaties ten aanzien van uitkering en /of begeleiding. Ook is er sprake van een overlap in het ondersteuningsaanbod van een aantal organisaties. Deze overlap wordt echter door ouders en jongeren niet als zodanig ervaren. Er is geen behoefte aan meer organisaties, wel aan 'meer van het betere' zo blijkt uit de interviews.

Vraag en aanbod in evenwicht

In hoeverre is er een evenwicht tussen de vraag om ondersteuning van de jongere en het aanbod aan ondersteuning in de gemeente Helmond? Is hier een evenwicht in, dat was de vraag.

Het eerste wat opvalt in het gemeentelijk 'Wajonglandschap' is dat vanuit een wettelijk gezichtspunt, alles goed geregeld is in Helmond.

Wanneer vanuit het perspectief van de jongere wordt gekeken naar de steun die hij in zijn school- en arbeidsloopbaan nodig heeft, valt op dat er leemtes ontstaan in het ondersteuningsaanbod; leemtes die op het eerste oog niet zichtbaar zijn. Als gekeken wordt naar negen ondersteuningsvragen die bij jongeren met een beperking leven, kan, mede op grond van de interviews met jongeren en organisaties, het volgende worden geconcludeerd:

1 Wat betreft de ondersteuning op maat zijn de organisaties die ondersteuning kunnen leveren, aanwezig in Helmond. Maar in de informatievoorziening blijken leemtes: jongeren en ouders zijn niet op de hoogte van relevante wet- en regelgeving, staan regelmatig aan het verkeerde loket en er wordt niet altijd goed gecommuniceerd waar men dan wel moet zijn. Ook blijkt ongelijkheid bij enkele organisaties die dezelfde dienst leveren: als een organisatie geen deel uitmaakt van een bepaald samenwerkingsverband worden onderdelen van begeleiding niet vergoed.

2 In de afstemming tussen zorg, onderwijs en stage of werk ervaren jongeren en hun ouders dat in de loop der tijd de begeleiding vaak - om voor hen onduidelijke redenen - vermindert of zelfs stopt. Vaak worden jongeren hierover niet goed geïnformeerd. Daarnaast moeten voorzieningen of begeleiding bij wisseling van situatie opnieuw worden aangevraagd, waardoor deze tijdelijk ontbreken. Niet alleen de jongere, maar ook de school of de werksituatie ondervindt hiervan hinder.

3 Het noodzakelijke vervoer naar school, stage of werk wordt geregeld, maar de middelen die worden geleverd, zijn niet altijd afgestemd op de wens van de jongere. Hieraan lijkt een communicatie- en informatieprobleem ten grondslag te liggen.

4 De school, werk- of stageplek is veelal niet voldoende toegankelijk. Jongeren noemen voorbeelden van te lange aanvraagprocedures, waarbij jongeren en hun ouders onvoldoende op de hoogte zijn van hun rechten en mogelijkheden in beroep te gaan.

5 In het meedoen in school, stage of werk ervaren jongeren gebrek aan kennis en vaardigheden bij docenten of begeleiders en onduidelijkheid in de afbakening tussen OC&W en UWV bij het verkrijgen van bepaalde hulpmiddelen.

6 In vrijwel alle interviews met de jongeren komt pesten als probleem naar voren. De jongeren vinden dat hun school, en soms ook hun ouders, niet goed genoeg reageren op het pestgedrag van medeleerlingen. De vraag is in hoeverre dit probleem vanuit een wettelijke taak kan worden opgepakt en in hoeverre organisaties in een gemeente dit probleem gezamenlijk kunnen aanpakken.

7 De aanwezigheid van een vast aanspreekpunt wordt gemist. Zodra dit wel is geregeld, ervaren jongeren dat de ondersteuning veel beter loopt. Ook organisaties noemen het ontbreken van een vast aanspreekpunt, gekoppeld aan een centrale regie- en eventueel verwijsfunctie.

8 Als gekeken wordt naar de gevolgen van de beperking voor de beroepskeuze moge duidelijk zijn dat jongeren willen dat op een realistische manier wordt uitgegaan van hun wensen en mogelijkheden. Organisaties in Nederland zijn niet wettelijk verplicht jongeren te ondersteunen in hun ontwikkelingsmogelijkheden en vanuit dat perspectief een opleiding te kiezen die bij hen past.

9 In de overgangsmomenten van school naar school of stage of werk hebben jongeren met een beperking een duidelijke behoefte aan ondersteuning. Tijdens deze transitie momenten is er bijvoorbeeld sprake van gebrekkige informatievoorziening naar de nieuwe situatie, of zelfs het nagenoeg stoppen van begeleiding. Deze laatste situatie doet zich vaak voor bij jongeren in het MBO aldus een van de geïnterviewde organisaties. Een lacune in de ondersteuning van de groep 18-24 jarigen wordt ervaren, alsook een tekort aan begeleiding van niet-Wajongeren.

Een ander punt dat naar voren komt is de informatie-overdracht van scholen naar UWV bij de overdracht naar de Wajong status. Hoewel volgens de nieuwe Wajong wetgeving UWV deze informatie (bijvoorbeeld zorgplannen) dient mee te nemen, heeft UWV geen verplichting deze informatie op te vragen. Het risico bestaat, dat waardevolle informatie zo verloren gaat.

Conclusies en aanbevelingen

Met het in kaart brengen van het lokale Wajonglandschap in Helmond, is de vraag nog niet beantwoord of het aanbod in deze gemeente ook dekkend is. Vanuit een wettelijk gezichtspunt is alles goed geregeld, maar bekeken vanuit het perspectief en de vraag van de jongere, worden leemtes ervaren. Het huidige rapport inventariseert vanuit de aanbodkant. Om de leemtes echt helder te krijgen dient echter vanuit de vraagkant geïnventariseerd te worden en dat vraagt om op een andere wijze samen te werken; een actie die de organisaties in Helmond gezamenlijk kunnen oppakken.

Twee aanbevelingen worden gedaan, waarmee een gemeente - met als uitgangspunt de ondersteuningsbehoefte van de jongere - kan zorgen dat de ondersteuning van de jongere in het kader van arbeidsparticipatie, goed geregeld is.

Ten eerste wordt een modelmatige aanpak aanbevolen, waarvan de contouren in het rapport worden geschetst.

Het model steunt op twee pijlers:

Een optimale samenwerking tussen de individuele professionals op casusniveau. Vanuit het perspectief van de jongeren wordt op een empowerende wijze ondersteund.

De afstemming en samenwerking tussen betrokken organisaties op structureel niveau.

Op dit moment wordt dit model in de gemeente Helmond uitgewerkt en getoetst.

De tweede aanbeveling is aanwijzen van een regisseur, zowel op systeemniveau, als op casusniveau.

De afstemmingsregisseur regelt, vanuit het perspectief van de jongere, op gemeentelijk niveau de afstemming en samenwerking tussen partijen. Dit is een vaste persoon, verbonden aan een onafhankelijke organisatie, die door iedereen erkend wordt.

De casusgerichte regisseur bewaakt de ondersteuning op casusniveau. Afhankelijk van situatie en inhoud kan de regie door de jongere en de ouders worden vervuld, of door een professional bij een dienstverlenende organisatie.

1. OVER DEZE REIS

Het begin

De reis door het Wajonglandschap in Helmond is vorig jaar februari gestart. Reden om de reis aan te vangen is om te kijken hoe op lokaal niveau, binnen de gemeentegrenzen, de steun voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking is geregeld.

Vanuit verschillende kanten, uit landelijke publicaties maar ook uit ervaringen van de jongeren zelf, komt een algemeen beeld naar voren van moeizame transitiemomenten en onbeantwoorde ondersteuningsvragen. Als reden voor de moeizame trajecten en onbeantwoorde steunvragen wordt bijvoorbeeld genoemd dat de wetgeving niet sluitend genoeg is of dat er in de uitvoering knelpunten ontstaan. Ook wordt aangenomen dat er onvoldoende met elkaar wordt samengewerkt, dat er weinig wordt overlegd en dat er een grote afstand is tussen de verschillende organisaties en instanties. Kortom, er wordt van alles ‘aangenomen’, en we waren benieuwd of het onderzoek naar het Wajonglandschap in Helmond deze aannames zou onderschrijven.

Tegelijkertijd hoopten we door deze reis te ondernemen dat we in staat zouden zijn om, op basis van de bevindingen, een model te ontwikkelen dat in andere gemeenten toepasbaar zou kunnen zijn om vast te stellen of de steun geregeld is.

Bij de ondersteuning van jongeren met een arbeidshandicap of beperking in school, in de toeleiding naar werk en in het werk zijn vaak veel organisaties betrokken. Naast de onderwijsinstelling en de werkgever zijn publieke en niet-publieke organisaties op het gebied van zorg, arbeidsondersteuning en wonen betrokken. In dit netwerk van organisaties zijn gemeenten, UWV, MEE, jobcoach organisaties, re-integratiebedrijven, patiënten- en gehandicaptenorganisaties, SW organisaties, zorgaanbieders en het maatschappelijk werk steeds terugkerende actoren.

Soms zijn er zoveel organisaties betrokken dat jongeren en hun ouders, maar ook professionals, het overzicht verliezen. Ook is onduidelijk of deze organisaties afzonderlijk, maar ook samen die steun bieden die de jongere in zijn school- en arbeidscarrière nodig heeft.

Een lokale situatie: Helmond

In dit project kijken we in een lokale situatie, de gemeente Helmond, naar de ondersteuning die aan de jongeren wordt geboden. Dat doen we door in kaart te brengen welke *organisaties* in Helmond actief zijn. We kijken naar hun wettelijke taken maar ook naar wat ze nog meer doen.

We hebben hiervoor in totaal 25 organisaties geïnterviewd. We informeerden naar hun algemene activiteiten en naar hun activiteiten specifiek gericht op jongeren. We hebben eveneens gevraagd naar de partijen met wie ze samenwerken. We pretenderen niet volledig te zijn, daarmee zouden we alle organisaties tekort doen die we niet hebben opgenomen. We laten wel zien dat Helmond voor wat betreft het Wajonglandschap zeer actief is, op alle fronten. Zowel scholen, toeleidings-organisaties als bedrijven zijn actief en werken intensief samen om de school- en arbeidsmarktcarrière van jongeren met een arbeidshandicap of beperking zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Tegelijkertijd interviewen we *jongeren* uit het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs; jongeren uit het reguliere onderwijs en jongeren uit het speciaal onderwijs, jongeren met een lichamelijke beperking maar ook jongeren met een visuele beperking of met gedragsproblemen. We brengen in kaart hoe zij de periode in school, en soms ook al in de toeleiding naar werk, hebben ervaren en welke steun ze daarbij hebben gekregen.

We hebben met tien jongeren diepte-interviews gehouden. Dat wil in dit geval zeggen dat we samen met hen terug zijn gegaan naar hun schoolverleden en door het stellen van een aantal gerichte vragen hun ervaringen van deze periode uitgebreid hebben besproken. De jongeren die we hebben geïnterviewd verschillen in schoolopleiding en in arbeidshandicap of beperking. Door te kiezen voor deze brede groep jongeren hopen we zoveel mogelijk verschillende ervaringen in kaart te brengen en daarmee ook goed zicht te krijgen op de ondersteuningsvragen van jongeren met een arbeidshandicap of beperking in het algemeen.

Vrijwel alle jongeren zeggen aan het begin van het interview dat ze weinig problemen hebben ervaren in school en vaak ook nog in de toeleiding naar werk.

Wanneer aan het einde de balans wordt opgemaakt blijkt dat iedere jongere meer dan eens de ervaring heeft gehad dat de ondersteuning die hij nodig had, niet of onvoldoende was geregeld.

Dat ze wat fout gegaan is, niet meteen noemen is, omdat 'dat er nu eenmaal bij hoort als je een beperking hebt', zo blijkt bij doorvragen.

Het aanbod in Helmond

We zien dat Helmond het 'goed geregeld heeft'. Vrijwel alle organisaties die nodig zijn om aan de wettelijke taken (zie bijlage 1) voor ondersteuning van jongeren te voldoen, zijn in de gemeente Helmond aanwezig. Soms zijn organisaties niet in de gemeente aanwezig maar verlenen ze wel hun diensten aan de jongeren in de gemeente Helmond. Organisaties werken formeel en informeel samen, en zetten een grote diversiteit aan methoden en instrumenten in om de jongeren te ondersteunen in het volgen van onderwijs, in het vinden van een passende stageplek en in het begeleiden naar een passende werkplek.

De ondersteuning geregeld

Toch blijken jongeren problemen te ervaren. Om scherper te kunnen vaststellen waar deze problemen uit voortkomen, maken we een vergelijking van de ervaringen van de jongeren en het aanbod in Helmond. Door beide naast en op elkaar te leggen, kunnen we helder maken waar de problemen van jongeren en hun ouders, uit voort kunnen komen. Worden ze veroorzaakt door bijvoorbeeld leemtes in de wet of komen ze voort uit onbekendheid van de verschillende betrokkenen met de mogelijkheden van ondersteuning?

De inzichten die we bij deze vergelijking hebben opgedaan, brengen ons dichterbij de ontwikkeling van een model om te kunnen vaststellen 'of het goed is geregeld'.

Uiteindelijk hebben de ervaringen van de jongeren, de individuele matchproblemen en de door de organisaties benoemde knelpunten, voor de input gezorgd die nodig was voor de ontwikkeling van een model.

Een model voor iedere gemeente

De inventarisatie in Helmond heeft het mogelijk gemaakt om volgens een modelmatige aanpak die toepasbaar is in iedere gemeente, vast te stellen of 'de ondersteuning is geregeld'. Een modelmatige aanpak om samen met alle betrokken partijen binnen de gemeentegrenzen te zorgen dat de steun die de jongere, zijn directe sociale omgeving maar ook alle professionals die zijn betrokken nodig hebben, geregeld is. En, dat iedereen bezig is met het bereiken van hetzelfde doel en dat is optimale participatie in onderwijs, stage en werk voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking.

Iedere gemeente of deelgemeente kan met dit model aan de slag om te zorgen dat het voor de jongeren met een arbeidshandicap of beperking in hun gemeente 'goed geregeld is' en dat deze jongeren gewoon het onderwijs kunnen volgen dat bij hen past en dat ze wensen, dat ze stage kunnen lopen op een plek die hun voorkeur heeft en dat ze daarna aan het werk kunnen in een baan die ze wensen en die bij hen past.

Tenslotte: een woord van dank

Een model ontwikkelen kan niet zonder gebruik te maken van de praktijk. De gemeente Helmond heeft haar medewerking gegeven aan de ontwikkeling van dit model. Maar ook organisaties, zoals onderwijs, begeleidingsorganisaties en re-integratiebedrijven in deze gemeente, die diensten verlenen aan de jongeren, jongeren zelf en UWV hebben eveneens meegewerkt aan de totstandkoming hiervan.

Organisaties gaven inzicht in hun activiteiten, jongeren inzicht in hun ervaringen op school en in de toeleiding naar werk, en UWV ondersteunde door hun jongerenbestand beschikbaar te stellen. Een speciaal woord van dank aan hen; zonder hen hadden we dit model niet kunnen maken.

Helmond aan zet!

We hebben op basis van de interviews een eerste aanzet gemaakt om het model voor Helmond te completeren. We zouden de Helmondse organisaties onrecht doen om het daarbij te laten. Het is nu aan hen om, met elkaar, het model toe te passen en samen te laten zien wat al geregeld is en wat eventueel nog zou kunnen worden verbeterd, om te zorgen dat voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking in Helmond 'de ondersteuning is geregeld'.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de ervaringen van de jongeren. Het derde hoofdstuk richt zich op een beschrijving van de organisaties en de samenwerkingsverbanden waaraan de organisaties deelnemen. Hoofdstuk 4 geeft antwoord op de vraag of het aanbod in Helmond dekkend is voor de ondersteuning die de jongere met een arbeidshandicap of beperking nodig heeft. Met andere woorden: is de ondersteuning geregeld? Tenslotte beschrijven we in hoofdstuk 5 de lessen die we kunnen trekken uit de ervaringen in Helmond en de betekenis daarvan voor andere gemeenten. We beschrijven in dit hoofdstuk eveneens een eerste aanzet voor een model dat in andere gemeenten in Nederland kan worden toegepast, om te kijken of de ondersteuning is geregeld. Tegelijkertijd benoemen we een methode om met professionals en hun organisaties aan de slag te gaan om de beoogde en benodigde veranderingen in gang te zetten.

2. DE JONGEREN EN HUN ERVARINGEN

De jongeren in beeld¹

Bart werkt in een administratieve baan bij de gemeente. Daarvoor heeft hij bij een drukkerij gewerkt. Hij heeft een lichamelijke en een visuele beperking en heeft onderwijs gevolgd op een mytylschool en deze afgesloten op VMBO-T niveau.

Kees werkt in het bedrijf van zijn ouders. Hij heeft bij een groot aantal bedrijven stage gelopen; bij een meubelbedrijf, een houtconstructiebedrijf en bij de GGD Brabant. Hij heeft een stoornis in het autistisch spectrum; een gedragsstoornis en PDD NOS. Hij heeft een VMBO-T diploma en onderwijs gevolgd op het Voortgezet Speciaal Onderwijs.

Mark werkt als suppoost en baliewerker in het gemeentemuseum; daar is hij gedetacheerd vanuit de Sociale Werkvoorziening. Mark heeft een stoornis in het autistisch spectrum, heeft pijn en angststoornissen. Hij heeft na de MAVO lessen gevolgd op het MBO in de richting groen-techniek-recreatie.

Karin werkt bij een inpakcentrale, ze is tafelhoofd bij het inpakken van relatiegeschenken. Kim heeft een lichamelijke beperking en een verstandelijke beperking. Ze heeft praktijkschool doorlopen en is vervolgens via haar stage bij haar huidige werkplek terecht gekomen.

Wilfried werkt bij een verhuisbedrijf. Hij heeft een verstandelijke beperking en heeft de praktijkschool doorlopen. Hij heeft op diverse plekken stage gelopen en is uiteindelijk via zijn laatste stage terecht gekomen bij het verhuisbedrijf. Hij werkt daar gedetacheerd vanuit de Sociale Werkvoorziening.

Bastiaan heeft een baan in de logistiek, hij houdt zich bezig met het aanvoeren van materialen en het afvoeren van afval. Hij heeft een verstandelijke en een sociaal emotionele beperking en heeft onderwijs gevolgd op een praktijkschool. Hij is via zijn stage terecht gekomen op de plek waar hij nu zit, hij is daar gedetacheerd vanuit de Sociale Werkvoorziening.

Rob heeft momenteel geen werk. In zijn laatste baan was hij als chauffeur werkzaam, maar daar is door de crisis geen werk meer voor hem. Hij heeft een VMBO diploma en is aan een MBO opleiding begonnen, maar heeft deze niet afgemaakt. Rob heeft een stoornis in het autistisch spectrum, waarschijnlijk het Asperger-syndroom. Hij heeft na zijn opleiding de nodige banen gehad maar bleef nergens lang aan de gang. Hij zou het liefst terug in de vrachtwagen willen.

Frederiek werkt bij een uitgeverij en houdt zich bezig met webbeheer, ondersteuning van de uitgeverij, P&O en back office; een zeer gemêleerde functie. Daarvoor heeft ze bij een uitzendbureau gewerkt en bij een re-integratiebedrijf. Frederiek heeft een VWO diploma, is gestart met de lerarenopleiding maar heeft deze niet afgemaakt. Zij heeft een lichamelijke beperking en epilepsie.

Marleen werkt als administratief medewerker bij een uitvoeringsbedrijf, waar haar contract kort na afloop van dit interview zal aflopen. Marleen heeft een MAVO diploma en een diploma voor schoonheidsspecialiste. Ze wilde graag advocaat worden, maar vanwege haar zintuiglijke beperking (ze is doof ten gevolge van een hersenvliesontsteking) moest ze deze plannen laten varen. Ze heeft daarnaast reuma in de spieren.

¹ De namen van de jongeren zijn gefingeerd om hun privacy te beschermen.

Cora werkt als promovenda op de universiteit. Ze heeft een lichamelijke beperking en heeft op een reguliere school haar VWO diploma gehaald. Vervolgens heeft ze haar universitaire bul gehaald en is in dienst gekomen van de universiteit. Ze verricht daar nu promotie-onderzoek.

- Kortom, de jongeren die we hebben geïnterviewd, vertonen een grote diversiteit aan achtergrond, opleiding, stage- en werkervaringen en eveneens een grote diversiteit aan type beperkingen. Deze diversiteit maakt het mogelijk om, op basis van hun ervaringen, een goed beeld te krijgen van de meeste problemen die jongeren met een beperking tegenkomen in school, stage, de toeleiding naar werk en in het werk zelf.

De ervaringen van de jongeren

We hebben tien jongeren uitgebreid geïnterviewd. Vaak was er een ouder bij de interviews aanwezig. We hebben de interviews op band opgenomen en vervolgens uitgeschreven. We gaan er bij de kwalitatieve analysemethode die we hebben gehanteerd, vanuit dat alles wat gezegd wordt, een waarheid is. Het is namelijk de perceptie van de persoon die wordt geïnterviewd. Dat het beeld van de jongere die wordt geïnterviewd, kan verschillen van de beelden van anderen die de jongere kennen, ondersteunen of begeleiden, hoort er bij. Beiden zijn waarheden en bevatten waardevolle informatie over hoe de werkelijkheid in elkaar zit. De informatie die we hier uit kunnen halen heeft betekenis voor de jongere zelf en zijn ouder(s) maar ook voor diegenen die de ondersteuning van de jongere op zich hebben genomen. In dit rapport richten we ons op de ondersteunende partijen. Alle adviezen en aanbevelingen richting jongeren en hun ouders zijn derhalve niet in dit rapport opgenomen. In andere projecten van CrossOver worden deze wel weer meegenomen.

Terugkomend op de gehanteerde kwalitatieve analysemethode. We hebben een externe persoon de banden nogmaals laten afluisteren zodat we geen informatie zouden missen. Daarna hebben we, zoals dat wordt voorgeschreven in de kwalitatieve analysemethode, de informatie van de interviews in stukken geknipt en wat bij elkaar hoorde, weer bij elkaar geplakt. En die actie hebben we een aantal maal herhaald, totdat de erboven liggende thema's zich duidelijk gingen aftekenen. De methode die we hebben toegepast schrijft voor dat er 6-10 mensen worden geïnterviewd. Wij zijn gegaan voor het hoogste aantal. Het voordeel van deze wijze van werken is dat er universeel toepasbare thema's zichtbaar worden. Het nadeel is dat nuances voor specifieke doelgroepen niet meer herkenbaar zijn. De universele toepassing heeft als belangrijk voordeel dat ze kunnen dienen als basis voor het formuleren van steunvragen om te kijken of 'de ondersteuning in Helmond is geregeld'. Er bleken negen thema's herkenbaar te zijn. We zullen per thema ingaan op de ervaringen van de jongeren in Helmond en deze ondersteunen met uitspraken van de jongeren zelf tijdens de interviews. Het betreft de volgende thema's:

1. Op maat ondersteuning om zo min mogelijk 'last' te hebben van de specifieke gevolgen van de aanwezige beperking
2. Afstemming van benodigde zorg, therapieën en/of ziekenhuisopname
3. Vervoer van en naar school, stageplaats of werk
4. Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving
5. Meedoen in school, stage en/of werk, met betrekking tot:
 - a. omgaan met instructies
 - b. groepswerk en gezamenlijke opdrachten
 - c. werktempo, dagindeling, rooster
 - d. vaardigheids- en kennistesten
6. Aanwezigheid van een vast aanspreekpunt
7. Pesten en een gevoel van eenzaamheid
8. Gevolgen van de beperkingen voor de beroepskeuze
9. Overgang van school naar stage en werk

Onder de subkop ‘De ondersteuning geregeld?’ op de volgende pagina’s staan de antwoorden van de jongeren die we hebben geïnterviewd.

1 Ondersteuning op maat

Dit eerste thema gaat in op de ondersteuning die jongeren met een arbeidshandicap of beperking vaak nodig hebben om deel te kunnen nemen aan school, stage of werk; extra ondersteuning van ouders, familie en leraren, maar ook vaak ondersteuning van professionals die werkzaam zijn bij speciale instanties.

Zo wordt bijvoorbeeld een jongere met een spasticiteit flink gehinderd in het gaan naar school, stage of werk. Als hij niet met grote regelmaat hiervoor in behandeling zou zijn en getraind worden in hoe om te gaan met zijn lichaam en zijn energie en het gebruik van de juiste hulpmiddelen, zou deze jongere niet gewoon naar school kunnen gaan en zeker niet kunnen gaan werken. De extra ondersteuning is daarmee van groot belang voor de jongere.

De extra ondersteuning in de vorm van behandeling, therapie, opname en hulpmiddelengebruik is daarmee een noodzakelijke activiteit waardoor jongeren zich overeind kunnen houden om hun school goed te doorlopen, eventueel stage te lopen en vervolgens zich te handhaven in werk. Zie het voorbeeld van deze jongere die doof is:

“In het begin had ik logopedie in de buurt. Dit startte met 2x per week en is in ongeveer anderhalf jaar tijd afgebouwd. Daarnaast oefende ik nog ongeveer 30 minuten per dag met mijn moeder liplezen en praten. Dat was op aanraden van de kinderarts. Daarna heb ik nog een jaar fysiotherapie gehad. Eerst in het ziekenhuis daarna in een praktijk in de buurt. Ook op aanraden van de kinderarts. Maar ik heb heel veel oefeningen ook thuis gedaan.”

De ondersteuning geregeld?

De geïnterviewde jongeren krijgen de ondersteuning die ze nodig hebben. Al duurt het regelmatig relatief lang voordat het geregeld, uiteindelijk is de steun er grotendeels wel.

“Om alle aanpassingen en steun voor elkaar te krijgen had ik een hele lange adem nodig”.

Vaak betreft het ondersteuning van de lichamelijke beperkingen, maar ook de jongeren met psychiatrische beperkingen krijgen steun.

“Na schooltijd heb ik in een praktijk fysiotherapie gehad. Dat is geregeld via een verwijzing van de behandelend arts door mijn ouders.”

“Ik had op school 1x per week logopedie. Meer kinderen hadden dat.”

“Tijdens mijn schoolperiode op het mbo ben ik voor onderzoek een paar keer bij de RIAGG geweest.”

“Tijdens mijn stagejaar heb ik deeltijdbehandeling gehad bij de GGZ, 2-3 dagen per week. Die deeltijdbehandeling heeft mij geholpen om te worden wie ik nu ben.”

In een enkel geval blijkt de diagnosestelling nog wel problemen op te leveren.

“De diagnose autisme is pas vier jaar geleden gesteld. Als ik dat eerder had geweten, had ik misschien wel mijn MBO diploma kunnen halen want dan hadden ze geweten wat er aan de hand was.”

2 Afstemmen zorg, therapie, opname en school, stage of werk

Het eerste thema heeft betrekking op de behandeling die de jongeren vaak nodig hebben. Van belang is dat deze op maat is, dus bij hen past. Dit tweede thema gaat in op de samenhang in de ondersteuning die de jongere ontvangt. De samenhang tussen de zorg die de jongere ontvangt en het onderwijs dat de jongere volgt, of de stage of het werk.

Een groot aantal jongeren heeft met regelmaat therapie of (ziekenhuis)behandeling nodig. Het doel van de therapie of de behandeling is om de jongeren beter te kunnen laten meedoen in bijvoorbeeld school, stage of werk. De schoolgaande jongeren missen daardoor wel een deel van hun onderwijs- of stageprogramma. Ze kunnen toetsen niet maken of bepaalde werkopdrachten niet afronden. Dat betekent dat zij langer over hun school of opleiding moeten doen en vaak hertoetsen en inhaalopdrachten moeten maken tijdens de gewone lessen. De werkende jongeren zijn daardoor een deel van de normale werktijd niet beschikbaar. Het inplannen van werkzaamheden voor de baas is daardoor moeilijk. Het op elkaar afstemmen van zorg en school/stage of werk of in ieder geval flexibiliteit tonen wanneer zorg en school/stage of werk op elkaar moeten worden afgestemd, zal veel stagnatieproblemen voorkomen.

De ondersteuning geregeld?

Jongeren beschrijven de problemen die ze bij alle drie de partijen op dit vlak tegenkomen.

Als het om flexibiliteit gaat en het afstemmen van zorg, school en werk doen zich de minste problemen voor bij de school of het werk, aldus de geïnterviewde jongeren.

“Ik mocht aantekeningen kopiëren van medeleerlingen. Dat scheelt en maakt het makkelijker om de stof in te halen.”

“Ik was regelmatig een week weg van school. In die periodes gaf de school het werk mee naar huis zodat ik het thuis kon maken en niet achter raakte.”

“Ik heb een tijdje ambulante begeleiding gehad op school. Zij hielp met schoolwerk thuis. Zij zorgde dat ik thuis huiswerk kon maken en haalde de opdrachten op school.”

“Verder stelde ik na de les vaak extra vragen. Dan legden ze het extra uit.”

We zien dat de jongeren de meeste problemen ervaren bij de behandelende instanties. Dan zijn er vier hoofdproblemen te onderscheiden:

de indicatie voor de therapie of behandeling laat lang op zich wachten

de behandelende instanties houden geen rekening met het ‘normale’ leven van de jongere

de behandeling wordt gestopt om leeftijdsredenen, niet omdat de behandeling niet meer nodig is

de behandelende instanties werken niet samen bij de behandeling van dezelfde jongere

“De aanvraag voor het krijgen van vaste, wekelijkse begeleiding voor mij [jongere met autisme] heeft een kleine 1,5 jaar geduurd.”

“Indicaties voor behandeling en (thuis)begeleiding moeten ieder jaar weer opnieuw worden aangevraagd. Daarmee gaat veel tijd verloren, want je moet steeds eerst wachten op de uitkomst.”

“Ik heb vanaf mijn 14e buiten schooltijd naschoolse dagbehandeling gevolgd. Het doel was het aanbrengen van structuur, en het leren omgaan met anderen, bijvoorbeeld spelen, computeren, samen eten, drinken. Toen ik 16 werd mocht het ineens niet meer. Was ik te oud.”

“Er zijn veel verschillende zorgverleners en instanties, waar je vaak tegelijk moet zijn. Afstemming zou fijn zijn.”

“Het grootste probleem is, dat je bij instanties vaak een nummertje bent. Daarbij zou de afstemming echt beter kunnen. Ze werken vaak langs elkaar heen.”

3 Vervoer van en naar school, stageplaats of werk

Meestal gaan jongeren lopend of fietsend naar school. Jongeren met een beperking willen zoveel mogelijk op dezelfde wijze naar school als hun klasgenoten. Als dat niet kan vanwege de gevolgen van hun beperking, moet er een voorziening worden geregeld.

De ondersteuning geregeld?

De vervoersvoorzieningen die nodig zijn om naar school te gaan, worden geregeld, aldus de jongeren.

“Toen ik niet meer zelf kon fietsen is er snel een taxiregeling gekomen. In het begin werd dat door de gemeente vergoed en later via UWV, geloof ik.”

“UWV heeft voor mij een driewiel-scooter vergoed. Die scooter geeft me mijn vrijheid en mobiliteit.”

“Toen ik 18 jaar werd, mocht ik rijlessen volgen en kreeg ik na mijn rijbewijs een aangepaste auto in bruikleen, alles vergoed door UWV.”

Soms blijkt de vervoersvoorziening niet naar wens te zijn, zo geeft een van hen aan:

“Het was alleen mogelijk om een driewieler vergoed te krijgen! Dat vond ik niks. Dat is voor een brugklasser niet echt een fijne start! Ik was al anders dan de anderen, en dan ga je naar een nieuwe school. Een vouwfiets was prettiger. Dat ziet er een stuk normaler uit.”

Enkele problemen rondom het vervoer ontstaan wanneer de jongere op zoek gaat naar een stageplaats of naar werk. In vergelijking met hun leeftijdgenoten, zijn de geïnterviewde jongeren minder vrij in hun keuze voor een stageplaats of werkplek. De keuze wordt namelijk sterk beïnvloed door de mogelijkheid om zelfstandig naar de stageplaats of werkplek toe te komen. Als ze bij het kiezen van een stageplek hiermee rekening houden, ervaren ze weinig problemen.

“Een stage- en werkplek moet goed passen. En dan gaat het er ook om dat het op fietsafstand is, zodat ik er zelfstandig naar toe kan.”

“Ik werd met schoolbus naar de stage gebracht. Eerst werden de anderen er op school uitgelaten. Dan werd ik verder gebracht. Op de terugweg kwam de bus mij als eerste halen en reed dan door naar school voor de overige leerlingen. Als de stageplek te ver weg was geweest, had dit niet gekund.”

4 Toegankelijkheid van de school, stageplaats of werkplek

Jongeren die als gevolg van hun lichamelijke beperking niet of moeilijk kunnen lopen of jongeren die als gevolg van hun visuele beperking niet of slecht kunnen zien, lopen met grote regelmaat tegen barrières op in school, stage of werk.

Jongeren met mobiliteitsproblemen kunnen bijvoorbeeld bepaalde plekken waar ze wel behoren te zijn, niet of moeilijk bereiken. Ze komen daardoor vaak te laat of kunnen helemaal niet deelnemen aan het onderwijs of de taken die zijn gepland in het onbereikbare deel van het gebouw.

Jongeren met een visuele beperking hebben altijd tijd nodig om een gebouw te leren kennen en voelen zich vaak gedwongen om steun te vragen, omdat de gangen of werkplekken regelmatig anders zijn ingericht en ze niet meer weten hoe te lopen. In liften is het altijd de vraag of ze op de juiste verdieping uitstappen, zij zijn meestal niet de enige die op een knopje hebben gedrukt. Ook komen zij daardoor vaak te laat. En door de onvoorspelbare omstandigheden in liften, gangen en werkplaatsen, blijven zij afhankelijk van anderen om zich te kunnen verplaatsen.

Het missen van lessen, het niet kunnen uitvoeren van taken en het voortdurend afhankelijk zijn van anderen, is niet bevorderlijk voor een soepel verloop van de school-, stage- of werkcarrière: uitval is een reëel risico.

De ondersteuning geregeld?

De toegankelijkheid blijkt toch vaak een probleem, de geïnterviewde jongeren komen met regelmaat deze problemen tegen. Vaak duurt het lang voordat dit soort problemen zijn opgelost. Soms worden ze helemaal niet opgelost en zit er maar één ding op, en dat is ermee leren te leven. Daarmee wordt het probleem aan de jongere gekoppeld en niet aan de plek waar het hoort, namelijk de ontoegankelijkheid van het gebouw.

“De toegangsdeur naar de afdeling was niet breed genoeg. Deze is verbreed, zodat ik er met mijn rolstoel door kon. Van veel deuren zijn drangers verwijderd. Waar dit niet mocht vanwege brandpreventie, zijn automatische deuropeners of kleeftmagneten geplaatst. Alles is dacht ik binnen een jaar geregeld. Ik heb veel hulp gehad van de secretaresse van de afdeling.”

“Ik kon de praktijklokalen niet bereiken wegens te zware deuren en het ontbreken van een manier om de trap te overbruggen. Het heeft zeker drie jaar geduurd voordat deze problemen werden opgelost. Op het voor elkaar te krijgen had ik een hele lange adem nodig. Dat het zolang duurde was heel frustrerend.”

“In de derde werden standaard een aantal lessen gegeven in een zaaltje waar je alleen met een trap kon komen. Helaas was er met het inplannen van de lessen totaal geen rekening gehouden met mij. De lessen konden niet meer naar een andere zaal verplaatst worden. Mijn lieve medeleerlingen hebben mij en mijn rolstoel door de trap op- en afgedragen.”

“In de werkplaats op mijn stageplek liet iedereen overal alles liggen wat ze hadden gebruikt, ik wist nooit waar ik wel en niet kon lopen.”

5 Meedoen in school, stage en/of werk

In school, tijdens de stage of in werk, wordt van de jongeren gevraagd om mee te doen met alle activiteiten. Dat betekent voor de jongeren dat ze luisteren naar instructies, instructies moeten uitvoeren alleen of in groepjes, samen met anderen zijn, dat ze op tijd moeten komen en volgens een rooster moeten werken en huiswerk moeten maken en dat ze op bepaalde momenten moeten meedoen aan vaardigheids- en kennistesten.

Een groot aantal jongeren met een beperking kan dat niet altijd op de manier die van hen wordt gevraagd, vaak omdat de gevraagde activiteit niet is afgestemd op de wijze waarop zij optimaal kunnen functioneren. Dan worden ze beperkt in het meedoen. De jongeren hebben dan extra ondersteuning nodig.

De ondersteuning geregeld?

Als de jongeren extra ondersteuning nodig hadden omdat ze de *instructies* die ze kregen, niet konden horen of niet begrepen, konden ze altijd rekenen op ondersteuning hierin.

“De leraren pasten de manier van lesgeven aan mij aan. Ze zorgden bijvoorbeeld dat ze niet met hun gezicht naar het bord stonden als ze iets uitlegden.”

“Ik ging vaak na de les naar de leraar en stelde vragen. Dan legden ze het extra uit.”

Het *samen aan opdrachten werken* lukt wel eens niet omdat de jongeren vanwege een therapie of behandeling van school of van hun stage moeten verzuimen. Hiervoor worden niet altijd adequate oplossingen gevonden, met als gevolg dat de jongere keuzes moet maken om zich toch te kunnen handhaven.

“Ik was veel ziek thuis en ik wilde mijn groepje niet opzadelen met al het extra werk. Om het projectonderwijs te ontwijken ben ik daarom maar van de havo naar het VMBO gegaan.”

De samenwerking staat ook onder druk als jongeren, als gevolg van een aandoening in de hersenen, psychische en/of gedragsproblematiek vertonen of autisme hebben, en daardoor beperkt zijn in het aanleren en toepassen van de spelregels van goede samenwerking. Soms wordt de omgeving hierover geïnformeerd.

“De klasgenoten worden geïnformeerd en geïnstrueerd hoe ze het beste met hem kunnen omgaan.”

De geïnterviewde jongeren hebben vaak, als gevolg van hun beperking, een ander *werktempo* of een andere *dagindeling*. In veel gevallen wordt dan naar manieren gezocht om het ritme zoveel mogelijk aan te passen aan hen, aldus de jongeren.

“Ik kon in principe alle lessen volgen, maar had wel toestemming om minder lessen te volgen. Alle vakken die goed gingen, mocht ik zelfstandig thuis doen. Als ik me goed voelde volgde ik wel alle lessen.”

“Ik mocht vaak al de school binnen voordat iedereen naar binnen ging, om alvast rustig te worden om zo de dag goed te kunnen beginnen. Dit voorkwam vervelende situaties en conflicten met andere leerlingen.”

In school, tijdens de stage of in werk zijn er altijd momenten waarop de jongere moet laten zien wat hij heeft gemaakt of geleerd. Bijvoorbeeld in school, bij *proefwerken, examens en in werk, bij werkopdrachten*. De geïnterviewde jongeren ervaren hier problemen mee, die veroorzaakt worden door hun beperking. Het komt daardoor voor dat testen niet worden gehaald of ze op een lager niveau worden ingeschat dan ze in werkelijkheid hebben.

“Ik mocht alles met de computer doen, omdat mijn handschrift te onleesbaar was. Mijn slechte handschrift zorgde voor lagere cijfers.”

6 Pesten en gevoel van eenzaamheid

Er zijn jongeren die anders reageren op hun omgeving dan hun leeftijdsgenoten dat doen. Dit zien we vaak bij jongeren met psychische/gedragsproblematiek of jongeren met autisme spectrumstoornissen. Ze zijn daardoor een buitenbeentje en dat is voldoende reden om te worden gepest. Andere jongeren komen minder snel mee tijdens de lessen of zijn vrijgesteld van bepaalde lessen vanwege hun beperkingen. Deze uitzonderingspositie is voor medeleerlingen eveneens reden genoeg om te pesten.

“Omdat ik anders reageer op mijn omgeving (zo weet ik nu), zochten klasgenoten naar manieren om me uit de tent te lokken. Ze zeiden heel kwetsende dingen.”

“Mijn leraren hebben het pesten nooit gemerkt. Toen ik het durfde aan te geven, hadden we bedacht dat er hopelijk meer begrip kwam als ik uitlegde wat voor ziekte ik had. Helaas werkte dat niet.”

De ondersteuning geregeld?

De jongeren vinden dat hun school, en soms ook hun ouders, niet goed genoeg reageren op het pestgedrag van medeleerlingen. Wanneer dat wel gebeurt, helpt dat niet altijd even goed.

“Ik heb mijn middelbare schooltijd als heel dubbel ervaren: ik heb hele fijne herinnering aan de leraren, maar qua medeleerlingen en hun pestgedrag was het een zware tijd.”

Ze durven dit ook vaak niet te vertellen omdat dat vaak een reden is om nog meer te worden gepest. Een gevoel van ‘er alleen voor staan’ bestaat bij veel van de jongeren.

“Mijn ouders deden te weinig om het pesten tegen te gaan. Ze gingen niet met school praten. Ik moest maar gewoon doorzetten.”

In het verlengde van pesten ligt daarmee het gevoel van eenzaamheid. Als je als jongere steeds gepest wordt is het erg verleidelijk om het gepest te ontlopen: liever eenzaam dan object van pesten te zijn.

“Soms voel ik me echt alleen op school. Vooral in de pauzes als er geen groepje is waar je bij hoort.”

“Ik trek me graag terug. Ik hou van rust. Ik ben wel veel eenzaam. Dat komt omdat ik het moeilijk vind om contacten te leggen met anderen.”

De eenzaamheid is duidelijk herkenbaar bij de jongeren die, vanwege hun beperkte energie, geremd worden in de hoeveelheid activiteiten die ze op een dag willen ondernemen. Zij hebben vaak al een heel aankleed- en/of trainingsprogramma achter de rug voordat ze op school, stage of werk arriveren. Het einde van hun school- of werkdag voelt voor hen als het einde van de hele dag, terwijl de avond nog moet beginnen.

“Buiten school zie ik vrienden heel weinig. Ik heb er de energie niet voor. Ook niet voor feestjes.”

“Vriendinnen gingen vaak naar de stad en dan 's avonds nog uit. Dat kon ik allemaal niet. Op zich kan ik alles, maar dan met mate en ik moest altijd rekenen op de gevolgen. Als ik een avond ga stappen lig ik twee dagen in bed.”

7 Aanwezigheid van een vast aanspreekpunt

Jongeren die vanwege een beperking hinder ondervinden in het meedoen op school, tijdens de stage of in het werk, hebben vrijwel altijd te maken met meerdere partijen die hen ondersteunen. Zo is er in ieder geval de begeleider op school, de ouders, de indicatiesteller(s) en de behandelende instantie(s). Behalve de ouders wisselen de aanspreekpunten op school, bij de indicatiesteller en bij de behandelende instantie nogal eens van persoon. Dat maakt het voor de jongere erg lastig om continuïteit te borgen in zijn ondersteuning. Bij iedere wisseling moet hij weer opnieuw beginnen met alles toe te lichten, af te tasten of het ‘klikt’ tussen hem en het nieuwe aanspreekpunt en maar weer af te wachten hoe deze persoon reageert op zijn ondersteuningsvragen.

De ondersteuning geregeld?

De jongeren missen vaak het vaste aanspreekpunt. Het maakt hen niet uit of dat in school, of in de stage of in het werk een andere persoon is, als het maar duidelijk is wie hij kan aanspreken. Dan verloopt de ondersteuning direct een stuk beter en dat heeft weer een positief effect op het kunnen meedoen op school, in stage of in werk.

“Een vaste mentor, langer dan voor een jaar, is heel fijn. Dan kent iemand je en hoef je niet steeds met iemand anders ‘opnieuw te beginnen’.”

“Ik heb sinds een aantal jaren een vaste begeleider vanuit de GGZ. Ik kan hem altijd bellen met vragen heb of als ik vastloop. Ik ben heel blij met hem. Het is heel fijn om te weten dat er altijd iemand is die je kunt bellen.”

“Mijn begeleider komt zo vaak als nodig is. De samenwerking verloopt heel positief. Mijn ouders kunnen hem ook altijd bellen als ze willen.”

Natuurlijk is het voor de jongere wel van belang dat hij dit vaste aanspreekpunt kan vertrouwen en ook merkt dat hij er steun van krijgt.

“Die ene begeleider was niet zo heel aardig. Toen ik mijn eerste jaar gehaald had, ben ik met haar gaan praten over de zware deuren en de trap naar de praktijklokalen waarvoor een oplossing moest komen. Haar eerste reactie was toen: ‘kun je niet beter een andere opleiding gaan doen?’. Daarna was er een begeleider die wel heel betrokken was. Die vroeg zelfs: ‘hou je nog wel tijd en energie over om ook te genieten van je vrije tijd en leuke dingen te doen?’

Het vaste aanspreekpunt is eveneens nodig vanuit het perspectief van de **regie- en verwijsfunctie**. Vaak weten de jongere en de ouders niet waar naar toe te gaan. Neem bijvoorbeeld deze jongere:

“Ik ben heel slechthorend en een beetje spastisch. Ik heb geen recht op arbeidsondersteuning uit de Wajong, want ik word niet beoordeeld als jonggehandicapt. Toch heb ik, zoals dat heet, een structurele functionele beperking. Waar moet ik naar toe om ondersteuning te krijgen? Heb ik wel recht op ondersteuning? Moet ik naar het werkplein of moet ik naar de sociale dienst? Misschien krijg ik op de ene plek wel meer ondersteuning dan op de andere, ik weet het niet, wat moet ik doen?”

8 Beperkingen en de gevolgen voor beroepskeuze

Jongeren kiezen een opleiding om verschillende redenen. Meestal omdat ze de opleiding en het werk dat ze er mee kunnen doen, leuk vinden. Maar ook omdat hun vriend of vriendin de opleiding volgt of omdat de ouders het graag willen etc. etc.. Zo kiezen ook de jongeren die hinder ondervinden in hun dagelijkse bestaan vanwege een beperking die ze hebben. Alle jongeren ontdekken tijdens de opleiding of ze datgene wat ze doen daadwerkelijk leuk vinden en of ze het ook kunnen; hierin zit geen verschil tussen jongeren zonder of met beperking. Het verschil is vaak te vinden in bijvoorbeeld de extra ondersteuning die de jongeren met een beperking nodig hebben of de speciale aanpassingen die hen helpen de opleiding te kunnen kiezen die ze wensen. Of vanwege de vanzelfsprekendheid waarmee de jongeren een bepaalde richting op worden gestuurd.

De ondersteuning geregeld?

De geïnterviewde jongeren vinden het belangrijk dat wordt uitgegaan van hun wensen. Ook vinden ze het belangrijk dat diegenen die hen begeleiden met hen meedenken wat hun mogelijkheden zijn en samen op zoek gaan naar oplossingen. Dat lukt vaak maar niet altijd.

“Ik heb eerst gekeken naar wat vind ik leuk en toen pas naar ‘zal dit ook gaan lukken met mijn beperking?’ Met aanpassingen is het me gelukt.”

“De stap om te gaan werken en twee avonden naar school te gaan, was achteraf gezien een fout. Als ik het over zou kunnen doen, dan had ik doorgeleerd. Ik heb ontdekt dat ik sterker ben in theorie dan praktisch. En dat hoort bij mijn autisme. Door de negatieve ervaringen op school durfde ik echter niet meer naar een andere school te gaan.”

“Na de middelbare school heb ik een jaar gezocht naar een goede opleiding. Ik wilde namelijk advocaat worden, maar dat was niet meer mogelijk door mijn beperking. Daarna wilde ik binnenhuisarchitectuur gaan doen op MBO niveau. Nog voor de opleiding startte, bleek na overleg dat de opleiding te zwaar zou zijn, ook na aanpassing van het rooster. Er waren te veel verplichte vakken. Ik heb toen zelf heel bewust gekozen voor een particuliere opleiding. Ik wilde namelijk niet naar een ‘dovenschool’ omdat ik geen gebarentaal ken en op een particuliere school zijn de klassen heel klein.”

De jongeren weten wel dat ze realistisch moeten zijn in de gevolgen van de beperking voor de toekomstige werksituatie.

“Deze richting wilde ik in eerste instantie heel graag. In de praktijk bleek echter dat ik veel te langzaam ben voor het vak. Het ging niet.”

“Ik kon op een gegeven moment geen geschikte werkplek meer vinden. Er is te weinig aanbod, want voor mij moet een werkplek wel aan een paar voorwaarden voldoen: klein bedrijf, fietsafstand, rustige mensen, en de mogelijkheid om persoonlijk begeleid te worden door iemand die de dingen goed kan uitleggen. Eén op één contact is heel belangrijk.”

“Ik wilde timmerman worden toen ik naar de praktijkschool ging. Dit is niet gelukt. Het opmeten van maten en sommige andere taken waren voor mij te lastig. Ik heb moeite met rekenen, meten en met nauwkeurigheid.”

9 Overgang van school naar stage en werk

En dan komt toch de fase waarin de jongeren de schoolbanken verlaten en stage gaan lopen of gewoon op zoek gaan naar werk. Doordat jongeren met een beperking vrijwel geen werkervaring hebben, ook niet in vrijwilligerswerk, is de overgang van school naar werk erg groot. In school wordt vaak meer rekening gehouden met de mogelijkheden maar ook de beperkingen van de jongere dan dat in eerste instantie in de werksituatie zal gebeuren.

De ondersteuning geregeld?

De geïnterviewde jongeren kennen uit eigen ervaring de noodzaak van een goede begeleiding van school naar stage of werk.

“Het is heel belangrijk dat een stagebegeleider de stage goed voorbereidt met je, dat je goed begeleid wordt. En dan bedoel ik ook dat de begeleider een goede instructie moet geven aan de werkgever. Dan weet die ook hoe hij het beste met je kan omgaan.” “Ik had voldoende eigen inbreng in mijn traject. Er was een goede klik, ze gaven goede adviezen en konden goed luisteren. Het enige dat minder is, is dat ze me meer hadden moeten ondersteunen en voorlichten over de financiële gevolgen van werk, over wat je netto over houdt in combinatie met een Wajong uitkering.”

De meeste jongeren met een beperking hebben ondersteuning gekregen bij hun zoektocht naar werk, vaak van een re-integratiebegeleider. De begeleiding die ze krijgen is niet altijd volgens verwachting.

“Het re-integratiebedrijf waar ik was, heeft geen werkplek voor me gevonden. Dat heb ik zelf gedaan. Daarbij wisten ze helemaal niets van autisme. Tegen de tijd dat mijn begeleider wel genoeg ervan af wist, kreeg ik een andere die weer niets wist. Toen had ik er genoeg van.”

“Ik heb echt moeten wennen aan de begeleiding van het re-integratiebedrijf. Niet in de laatste plaats omdat ik nu de 3e jobcoach krijg in een half jaar tijd. Gelukkig is dit re-integratiebedrijf wel gespecialiseerd in autisme.”

Het werken blijkt wezenlijk anders dan het op school zitten. De jongeren moeten op een hogere snelheid werken dan ze gewend waren, er wordt van hen verwacht dat ze omgaan met collega's tijdens het werk maar ook in de pauze. En, ze moeten zich houden aan werktijden en taken die af moeten en nog veel meer nieuwigheden.

“Voor mij was de overstap naar hele dagen werken heel groot. En al die nieuwe mensen. Het tempo lag meteen een stuk hoger dan op school. Ik kwam moeilijk mee.”

“Gedurende mijn studie heb ik altijd het gevoel gehad dat ik redelijk tot goed meekwam ook al was het soms moeilijk en lastig. Maar daarna, bij de stages, ben ik mezelf tegengekomen en heb ik veel meer mijn grenzen moeten leren erkennen en aangeven. Ik liep toen veel meer tegen mijn beperkingen aan: vermoeidheid, aantal uren werken, het anders zijn en de acceptatie hiervan, maar ook goed kunnen aangeven waar mijn grenzen liggen en op tijd actie ondernemen.”

Als het vinden van een baan al best lastig is voor de jongere met een beperking, het behouden van werk blijkt in de praktijk nog lastiger. Om allerlei redenen worden contracten van de jongeren niet verlengd: situatie op de arbeidsmarkt, organisatieveranderingen, andere prioriteiten, etc. . De jongeren komen hierdoor ongewild zonder werk te zitten en de zoektocht vangt opnieuw aan.

“Na drie contracten via het uitzendbureau ben ik rechtstreeks voor mijn werkgever gaan werken. Ook nu heb ik daar weer drie contracten gehad. Nu ze mij een vast contract moeten aanbieden, vervalt mijn functie en hebben ze niets voor me. Ik moet officieel weg wegens inkrimping van de organisatie. Mijn vier collega's hebben wel een ander contract gekregen, maar mij zetten ze gewoon op straat.”

“Tijdens de zoektocht naar een andere baan werd ik op basis van mijn brief vaak uitgenodigd, maar op het gesprek was mijn rolstoel vaak een probleem. Mensen schrokken van mijn rolstoel.”
“Mensen schrikken van je, van je uiterlijk door je beperking. Dat is echt pijnlijk.”

Ondersteuningsvragen van de jongeren

Met het beschrijven van de ervaringen van de jongeren kunnen we ons een beeld vormen van de steunvragen die leven bij de jongeren. We hebben deze vertaald in totaal negen ondersteuningsvragen². De inhoud van de ondersteuningsvragen, het zal niet verbazen, komt overeen met de inhoud van de negen thema's waarbinnen de ervaringen van de jongeren in het tweede hoofdstuk zijn weergegeven.

1 Op maat ondersteuning gericht op het optimaliseren van het functioneren

Jongeren die (extra) ondersteuning nodig hebben, hebben deze nodig van ouders, leeftijdgenoten, behandelaars, begeleiders, therapeuten en andere professionals. De ondersteuning is gericht op optimaliseren van het functioneren, zodat zij optimaal kunnen meedraaien in school, in een stage of in het werk.

2 Afstemming van benodigde zorg, therapieën en/of ziekenhuisopname

Jongeren die in therapie of behandeling zijn, willen graag zo min mogelijk vertraging in hun school en willen ook zo min mogelijk uitvallen in stage of werk. Zij zijn erg geholpen als zorg, school/stage en/of werk op elkaar worden afgestemd; zowel inhoudelijk als roostertechnisch.

3 Vervoer van en naar school, stageplaats of werk

Jongeren willen graag zelfstandig reizen naar hun school, hun stage of hun werk, zo ook jongeren met een chronische ziekte of aandoening. Als dat nu niet kan, is het essentieel dat het vervoer naar en van hun school-, stage- of werkplek wordt geregeld, zodat zij niet belemmerd worden in hun keuze hiervan.

4 Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving

Jongeren die niet of moeilijk kunnen lopen of niet of moeilijk kunnen zien, willen graag overal willen komen waar ze moeten zijn voor school, stage of werk. Ze willen dat het liefst zonder veel omwegen en zonder zich afhankelijk te maken van anderen.

5 Meedoen in school, stage en/of werk

De school, de stageplek en/of de werkplek zijn in hun activiteiten en hun handelen gericht op de gemiddelde leerling en de gemiddelde werknemer. Jongeren met een functiebeperking ervaren daardoor problemen in deze settingen. De omgeving kan op hen worden afgestemd en zolang dat niet het geval is, is extra ondersteuning nodig: ondersteuning in instructie, ondersteuning in het samen werken en ondersteuning in de uitvoering van hun werk: het tempo en de opdrachten.

6 Pesten en een gevoel van eenzaamheid

Jongeren willen niet worden gepest en willen niet eenzaam zijn. Geen enkele jongere wil dat, zo ook niet de jongere die beperkingen ervaart in de activiteiten die hij wil doen. Hij wil niet boos worden, hij wil gewoon antwoord geven, gewoon meedoen. Toch gaat dat niet zoals hij wil. Extra ondersteuning en acties gericht op het voorkomen van pesten en eenzaamheid zijn zeer noodzakelijk.

² We gebruiken het woord 'ondersteuningsvragen'. In feite gaat het om een weergave van de behoefte aan ondersteuning van de jongeren in school, in de toeleiding naar werk en in werk.

7 Aanwezigheid van een vast aanspreekpunt

De jongere heeft een duidelijke vraag om één aanspreekpunt in school, stage of werk en in de begeleiding die hij krijgt. Dit aanspreekpunt moet blijvend zijn, dat wil zeggen, dezelfde persoon blijven en niet bij voortduring wisselen en dit aanspreekpunt moet iemand zijn die hij kan vertrouwen en waarvan hij merkt dat hij er ook daadwerkelijk steun van krijgt.

8 Gevolgen van de beperkingen voor de beroepskeuze

Jongeren met een beperking willen ondersteuning in de keuze van hun toekomstig beroep en de opleiding die ze daarvoor moeten volgen. Zij willen dat op dezelfde wijze als andere jongeren; dat er op een realistische wijze wordt uitgegaan van hun wensen en er niet voor hen gedacht wordt.

9 Overgang van school naar stage en werk

Jongeren met een beperking hebben extra ondersteuning nodig bij de overgang van school naar werk, in de werksituatie en bij hun hernieuwde zoektocht naar werk als ze hun baan kwijtraken. Werken is voor velen van hen nieuw en het omgaan met hun beperkingen in de werksituatie vraagt van hen een extra inzet om goed mee te kunnen draaien in de werksituatie.

De ervaringen van de jongeren laten zien aan welke ondersteuning behoefte is. Verderop in dit rapport worden voorbeelden gegeven van de wijze waarop deze ondersteuningsvragen kunnen worden vertaald in de ondersteuning die nodig is, voor de jongere en voor andere betrokkenen. Eerst beschrijven we in het volgende hoofdstuk een groot aantal organisaties in het Helmondse die ondersteuning bieden aan met name de jongere en deels ook aan de omgeving.

Het Wajonglandschap

In een eerder door CrossOver uitgegeven publicatie⁴ beschrijven we het Wajonglandschap in algemene zin. In deze inventarisatie zoomen we in op één gemeente, de gemeente Helmond. In deze gemeente hebben we een inventarisatie gemaakt van de organisaties die zich richten op de ondersteuning van deze jongeren en hun omgeving. Van een groot aantal van deze organisaties beschrijven we wat ze doen aan ondersteuning, wie hun doelgroepen zijn en we beschrijven de samenwerkingsverbanden waarvan de organisaties deel uitmaken. We verkrijgen daarmee een beeld van het ondersteuningslandschap, door ons Wajonglandschap genoemd, van de jongeren in Helmond; de ondersteuning die ze krijgen in school, in stage, in de toeleiding naar werk en in werk. Het is voor het eerst dat een dergelijke inventarisatie is gemaakt.

Het is boeiend om te zien hoeveel organisaties in een middelgrote gemeente, Helmond heeft 88.000 inwoners, zich bezighouden met de ondersteuning van jongeren. We zijn niet compleet, dat hadden we al aangegeven, maar het beeld is duidelijk: Helmond is actief!

Organisaties in Helmond

We zien een groot aantal organisaties dat betrokken is bij de ondersteuning van jongeren met een arbeidshandicap of beperking. Zo zien we dat alle typen voortgezet onderwijs als ook het middelbaar beroepsonderwijs aanwezig zijn in Helmond. Voor een deel zijn deze scholen opgenomen in de inventarisatie. Speciaal basisonderwijs is aanwezig, maar ook voortgezet regulier onderwijs, voortgezet speciaal onderwijs, de praktijkschool en het middelbaar beroepsonderwijs.

Qua ondersteuning zien we een aantal organisaties wiens kerntaak gericht is op de zorg van jongeren of op de re-integratie van jongeren. Er zijn organisaties die zich bezighouden met begeleiding en ondersteuning van jongeren op school, richting arbeid of in brede zin. Er zijn ook organisaties die zich bezighouden met begeleiding en informatievoorziening aan jongeren, maar ook aan ouders of aan scholen, schoolbesturen of gemeenten. Tenslotte zien we organisaties die zich in brede zin inzetten voor alle burgers van de gemeente die behoefte hebben aan ondersteuning.

In de volgende pagina's zijn de deelnemende organisaties schematisch weergegeven. Bij elke organisatie staat kort wat ze doen, op welke doelgroep ze zich richten en wat ze, vaak naast hun reguliere werkzaamheden, specifiek doen op het gebied van de begeleiding richting arbeid.

³ Het kiezen van de naam Wajonglandschap was een pragmatische: iedereen krijgt meteen een beeld van de doelgroep waar het over gaat. De eigenlijke doelgroep die we met deze inventarisatie willen bereiken is veel groter. Het gaat immers om alle jongeren die om de een of andere reden extra ondersteuning nodig hebben in hun schoolcarrière en daarna.

⁴ Organisatienetwerken rondom jongeren met een arbeidshandicap of een beperking. CrossOver, april 2008

Naam van de organisatie	Korte omschrijving van de organisatie	Doelgroepen van de organisatie	Activiteiten gericht op de begeleiding en/of toeleiding naar arbeid
De Hilt	Orthopedagogisch instituut dat onderwijs en begeleiding verzorgt aan kinderen van 4 tot 18 jaar met ernstige gedrags- en/of psychiatrische problemen	Jongeren van 4 tot 20 jaar, meestal tot 18 jaar. Jongeren hebben stoornissen of problemen in gedrag en/of functie. Categorieën zijn: psychiatrisch gediagnosticeerde stoornis, rand-psychiatrisch gedrag, biopsychologische problemen, licht-verstandelijke handicap, functiestoornissen, psychosociale stoornissen, Multi-probleemgezinnen, leerstoornissen of combinaties van voorgaande stoornissen	Afhankelijk van de leerweg die de leerling volgt, is er een specifieke training gericht op arbeidsinpassing. Arbeidstoeleiding start vanaf 14 jaar. In het voorlaatste of het laatste jaar volgt de leerling een traject richting arbeidstoeleiding. UWV en MEE ondersteunen hierbij. Kiezen bewust om experts op het terrein van arbeidstoeleiding binnen de schoolmuren te halen.
Bijzonder Jeugdwerk Brabant (BJB)	Stichting die zich ten doel stelt een bijdrage te leveren aan een goede toekomst voor de jeugd, juist voor hen die kwetsbaar zijn. BJB biedt ondersteuning, begeleiding en behandeling aan kinderen en hun directe leefomgeving op de gebieden 'opvoeding, wonen, relaties, onderwijs, werk en vrije tijdsbesteding'. BJB ontwikkelt hiervoor producten, zowel ambulant als residentieel en zetten extra in op de wisselwerking tussen onderwijs en zorg.	Jongeren vanaf 14 jaar. Jongeren die vanwege problemen een time-out krijgen en jongeren die zijn aangemerkt als drop-out. Vaak meervoudige problematiek met een DSM-IV diagnose. Verwijzing vindt plaats vanuit Bureau Jeugdzorg of komen uit detentie.	Jongeren zijn gemiddeld negen maanden bij BJB. Ze krijgen geen specifieke trainingen gericht op arbeidstoeleiding, veel meer gericht op algemene vaardigheden die uiteraard eveneens van invloed zijn op arbeidstoeleiding en arbeidsinpassing. Ze krijgen ook trainingen in sociale vaardigheden en pedagogische interventies.
Speciaal Basis Onderwijs (SBO) De Toermalijn	De Toermalijn probeert kinderen die niet in staat zijn regulier basisonderwijs te volgen, passend onderwijs te geven door tegemoet te komen aan de onderwijs- en ondersteuningsbehoeften en daar zo goed mogelijk op in te spelen	Jongeren van 4 tot 13 jaar die niet in staat zijn regulier onderwijs te volgen en in veel gevallen géén indicatie hebben om naar het speciaal onderwijs te gaan. Jongeren met fysieke beperkingen, met psychische, psychiatrische en/of gedragsbeperkingen, jongeren met complexe problematiek.	Geen activiteiten op dit terrein, houden wel rekening met niveau van uitstroom en passen daar lesprogramma op aan
Innovium	Biedt hulp aan pre-Wajongers, Wajongers en jongeren met problemen nodig hebben om een duurzame arbeidsplaats te krijgen. Werkt met innovatieve methodieken i.s.m. de Erasmus Universiteit. Door de werkgever gevraagde competenties staan centraal; neemt ook administratieve lasten over van de werkgever.	Jongeren van 16-27 jaar vormen de doelgroep. Pre-Wajongers, Wajongers en jongeren die 'te goed' zijn voor de Wajong, jongeren vallend onder de WIJ. Het zijn jongeren met fysieke beperkingen, met psychische, psychiatrische en/of gedragsbeperkingen, jongeren met complexe problematiek en/of jongeren met een zintuiglijke beperking.	Geven Empowerment training, verzorgen samen met scholen stagebegeleiding, ondersteunen en begeleiden jongeren.

Naam van de organisatie	Korte omschrijving van de organisatie	Doelgroepen van de organisatie	Activiteiten gericht op de begeleiding en/of toeleiding naar arbeid
Helmond Actief	Richt zich op zorgactivering, maatschappelijke activering en arbeidsparticipatie van fase-4 cliënten in Helmond. Pakken alle problemen tegelijk aan; denk aan ‘verslaafd, gescheiden, geen werk, geen huis, geen geld, problemen met justitie’.	Mensen met een WWB of WIJ uitkering met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Een deel van de cliënten bestaat uit jongeren. In veel gevallen is er sprake van meervoudige problematiek. Verwijzing vindt plaats vanuit de gemeente, het jongeren loket van de gemeente of UWV.	Geven individuele persoonsgerichte trainingen. Het gaat om trainingen en ondersteuning gericht op behoud van werk. Helmond Actief huurt derden in voor trainingen van het systeem, denk bijvoorbeeld aan trainingen voor ouders.
Afdeling Maatschappelijke Ontwikkeling en Dienstverlening (gemeente Helmond)	Het team jeugd van deze afdeling heeft als taak om schooluitval te voorkomen en risico jongeren in kaart te brengen.	Alle jongeren tussen 4 en 23 jaar waarvan melding wordt gedaan. Jongeren hebben een diversiteit aan beperkingen, vaak ligt er een indicatie. Het gaat vaak om jongeren waarbij het lastig is om een startkwalificatie te behalen.	Zoeken naar het juiste traject, gericht op het voorkomen van vroegtijdige schoolverlating. Als een startkwalificatie niet haalbaar is, begeleiding naar werk/dagbesteding. Hulp bij verwijzing naar de juiste hulpverlening.
Bureau Jeugdzorg Helmond	Staat ouders en jeugdigen tot 19 jaar bij, met name bij complexe opvoedings- en opgroevraagstukken. Ze geven informatie en advies en een indicatie en doorverwijzing naar gespecialiseerde zorg.	Voor alle jongeren tot 19 jaar met een opgroevraag. Jongeren met een verstandelijke beperking onder IQ van 70 niet meer, deze worden door MEE geholpen.	Verzorgen geen trainingen, heeft geen raakvlakken met betrekking tot toeleiding naar of begeleiding ten aanzien van arbeid, geen training en geen scholing. Arbeid is geen issue in de intake en voor de dienstverlening van Bureau Jeugdzorg.
LEV groep	Biedt informatie en advies, hulpverlening en toeleiding naar andere hulpverleningsorganisaties. Diensten o.a. (school)maatschappelijk werk en sociaal raadslieden werk. Richt zich op de domeinen wonen, werken en welzijn.	Staat open voor alle burgers en doelgroepen in Helmond; het is een laagdrempelige voorziening in de wijken. Als het om jongeren gaat, betreft het alle jongeren tot 23 jaar. Problemen bij jongeren betreffen vaak financiële en psychische problematiek, kind-/ouderproblematiek en uitval op school.	Op verzoek worden trainingen gegeven in samenwerking met ROC ter AA, gericht op wonen, werken en financiën.
MEE Zuid Oost Brabant	MEE ondersteunt mensen met een beperking, van alle leeftijden en op alle levensterreinen.	Alle jongeren met een verstandelijke, lichamelijke of zintuigelijke beperking, chronisch zieken en met een stoornis in het autistisch spectrum.	Ondersteunen jongeren met een beperking bij het vinden van het juiste traject naar werk (betaald of onbetaald) en bij het behouden ervan. Daarnaast geven ze een training werknemersvaardigheden, aan leerlingen van scholen.

Naam van de organisatie	Korte omschrijving van de organisatie	Doelgroepen van de organisatie	Activiteiten gericht op de begeleiding en/of toeleiding naar arbeid
Nederlandse Vereniging voor Autisme, afdeling Helmond	De NVA houdt zich bezig met belangenbehartiging, advies en informatieverstrekking aan personen met autisme en hun netwerk.	Alle jongeren vanaf 3-4 jaar met autisme en co-morbide stoornissen of problematiek.	Geven geen training, begeleiding of cursussen op het gebied van arbeid. In het autisme informatiecentrum in Eindhoven kunnen mensen vragen stellen over autisme en werk.
OCGH Advies	OCGH Advies is een dienstverlenende kennisorganisatie, die vooral scholen, schoolbesturen en gemeenten adviseert en ondersteunt op het gebied van onderwijsvernieuwing, leerlingenzorg, organisatieontwikkeling, coaching en training.	Als een ondersteuningsvraag gesteld wordt aan OCGH Advies dan wordt deze in voorkomende gevallen terug geleid naar het onderwijs. OCGH staat open voor diverse hulpvragen. Voor specifieke hulpvragen wordt diagnostiek uitgevoerd en/of vindt doorverwijzing plaats naar ondersteunende instanties. Op het gebied van dyslexie worden zelfstandig behandelplannen uitgevoerd.	Geven geen specifieke training en/of begeleiding richting arbeid, ondersteunen scholen wel bij bijvoorbeeld het ontwikkelen van de arbeidsmarktgerichte leerweg.
Picos bv	Picos richt zich op duurzame plaatsing van cliënten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt.	Jongeren vanaf 15 jaar; jongeren met een verstandelijke beperking, met psychische, psychiatrische en/of gedragsbeperkingen, jongeren met complexe problematiek. In ieder geval drop-outs en jongeren die te jong zijn voor een Wajong status en jongeren waarvan de Wajong status wegvalt door te veel werkervaring. Deze laatste groep jongeren heeft de opvang, subsidie en begeleiding wel nodig maar deze wordt niet meer gegeven omdat ze net teveel werkervaring hebben. Daarnaast ook dienstverlening voor jongeren met WIA en Wajong en trajecten voor de wet WIJ.	Geven een basistraining Werk, die gericht is op werknemersvaardigheden. Bieden daarnaast individuele en psychosociale trainingen aan en een sollicitatietraining. Picos staat een snelle koppeling naar werk voor, de 'herstelmethode': snelle begeleiding naar werkervaringsplekken, de belemmeringen in kaart brengen en daaraan werken. De cliënt staat centraal, als er zaken in het systeem nodig zijn, wordt advies gegeven, bijvoorbeeld aan de ouders. Er is een speciale sociale vaardigheidstraining ontwikkeld voor met name jongeren met verstandelijke beperkingen.
Praktijk-school Helmond (PSH)	Leerlingen op een zo goed mogelijke manier begeleiden richting wonen, werken en vrije tijd. Met name 'werken' heeft veel aandacht.	Jongeren vanaf 12 tot en met 18 jaar. Jongeren met een leerachterstand van meer dan 3 jaar binnen een inzichtelijk vakgebied. Verwijzing vindt plaats vanuit indicatie door een regionale verwijzingscommissie.	Training in werkgerelateerde sociale vaardigheden: omgaan met leiding en collega's, zelfstandig werken, belastbaarheid etc. Tijdens de lessen wordt gewerkt aan het programma Werkwijs, een training om gesprekken aan te gaan, zoals sollicitatie - gesprekken. Nauwe samenwerking met MEE en UWV, tijdens en na het verlaten van de school.

Naam van de organisatie	Korte omschrijving van de organisatie	Doelgroepen van de organisatie	Activiteiten gericht op de begeleiding en/of toeleiding naar arbeid
ReWork bv	Re-integratiebedrijf dat zich richt op mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Ze faciliteren uitkeringsgerechtigden en jongeren, tijdens hun weg naar passend en duurzaam werk.	Hebben geen specifieke doelgroepen, staan open voor verschillende doelgroepen. Bedienen nu voornamelijk mensen met psychische problemen en complexe problematiek, waaronder jongeren.	Geven Empowerment training en basale sollicitatietraining. Daarnaast vakgerichte scholing, die door anderen wordt uitgevoerd. ReWork heeft eigen werkplaatsen waar mensen werkervaring kunnen opdoen en begeleid worden door een werkmeester. Bij externe plaatsing, is een consultant beschikbaar om op de werkplek te coachen. Betreft alle leefgebieden die van invloed kunnen zijn op de duurzaamheid van het behouden van een baan.
ROC ter AA	Regionaal opleidingscentrum waar jongeren en volwassenen actief en zelfstandig kennis en vaardigheden kunnen verwerven die nodig zijn in beroep en maatschappij.	Jongeren vanaf 16 jaar. Doel is dat leerlingen een diploma halen. Extra ondersteuning wordt ingezet voor jongeren die dat nodig hebben. Dit kunnen jongeren zijn met diverse problematiek.	Het ROC richt zich volledig op toeleiding naar arbeid, op groepsniveau en op maat, indien nodig. Werkt intensief samen met UWV en MEE ten behoeve van de begeleiding van jongeren die extra ondersteuning nodig hebben in het proces naar werk.
Stichting Maatschappelijke Opvang (SMO) regio Helmond	Heeft als doel om dakloosheid te voorkomen, crisisopvang, onderdak en begeleiding te bieden aan mensen die daar behoefte aan hebben (zorg) en mensen te begeleiden bij het zelfstandig wonen. Daarnaast biedt SMO dagbesteding en arbeidstraining vanuit twee werkplaatsen en een biologische zorgtuinderij.	Doelgroep is 18 plus. Cliënten hebben vaak een verstandelijke beperking, psychiatrische verslavingsproblematiek, gedragsproblematiek, financiële problematiek. Cliënten kunnen zichzelf aanmelden of verwezen worden door een andere instelling.	SMO voert zelf, vanuit twee werkplaatsen en een biologische zorgtuinderij, diagnoses, dagbesteding en arbeidstraining uit. Van daaruit wordt, indien haalbaar, bemiddeld naar reguliere of gesubsidieerde arbeid, of vrijwilligerswerk. Uitstroombegeleiding vindt eveneens plaats, eventueel met externe hulp. SMO gaat voor de moeilijkst bemiddelbare cliënten.
USG Restart	Houdt zich bezig met outplacement, re-integratie, jobcoaching, loopbaanontwikkeling en begeleiding van startende ondernemers.	Doelgroep zijn werkzoekenden en mensen die een eigen bedrijf willen starten. Daarnaast behoren mensen die wat verder van de arbeidsmarkt afstaan, schoolverlaters en mensen met een wajong-uitkering of indicatie tot de doelgroep.	Geeft begeleiding op maat, zowel individueel als groepsgerichte begeleiding. Er is, als de stap naar betaald werken te groot is, actieve begeleiding naar een werkervarings- of stageplaats. Ook is er begeleiding door een jobcoach zolang dat nodig is. USG heeft een specifieke Wajong training ontwikkeld, waarbij jongeren zich aan elkaar kunnen spiegelen, elkaar feedback kunnen geven en elkaar kunnen ondersteunen.

Naam van de organisatie	Korte omschrijving van de organisatie	Doelgroepen van de organisatie	Activiteiten gericht op de begeleiding en/of toeleiding naar arbeid
Dag-activiteiten centrum De Kruiden-hoeve	AWBZ erkende instelling. Doelstelling is om een zo prettig mogelijke dagbesteding aan te bieden.	Jongeren vanaf 16 jaar; met een fysieke beperking mits ze mobiel zijn, jongeren met psychische, psychiatrische en/of gedragsproblemen, drop-out jongeren. Gespecialiseerd in autisme. Verwijzing vindt plaats vanuit de GGZ, MEE, Jeugdzorg en het speciaal onderwijs.	Geven praktijkgerichte trainingen op de werkvloer. Zijn zelf niet actief in het geven van scholing en trainingen gericht op arbeid of arbeidstoeleiding. Activiteiten zijn gericht op dieren, koken, bakken, planten en creativiteit, eigen winkel en toerisme.
Samenwerkingsverband Helmond	Samen organiseren van zorg zodat leerlingen zonder onderbreking een school doorlopen, zo dicht mogelijk bij huis, via een zorgstructuur en via doorlopende leerlijnen, d.w.z. goede overgangen tussen de scholen.	Scholen zijn de doelgroep, scholen behorende tot het voortgezet onderwijs, speciaal voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. De leerlingen waar het om gaat kunnen allerlei beperkingen hebben. Het gaat om leerlingen tussen de 12 - 23 jaar.	Geven geen trainingen, hebben de regierol, adviseren scholen ten aanzien van beleid en uitvoering, adviseren ook ouders en leerlingen en initiëren nieuwe elementen, bijvoorbeeld ten aanzien van arbeidstoeleiding, dat dit op de agenda van de scholen komt. De klant is altijd de school.
Jan van Brabant College	Het bieden van een leeromgeving waar jonge mensen goede ontwikkelmogelijkheden en optimale kansen op een diploma hebben.	Jongeren van 12 tot 20 jaar.	Verzorgen stagebegeleiding, organiseren nazorg en een warme overdracht, geven advies met betrekking tot de uitstroom en hanteren een scala aan begeleidingsmethodieken om jongeren passende ondersteuning te bieden, niet specifiek gericht op arbeidstoeleiding; dit is ook niet hun taak.
Atlant Groep	Een netwerk organisatie die mensen aan werk helpt en bedrijven aan werknemers. De doelstelling van de organisatie is om personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt blijvend te laten deelnemen aan het arbeidsproces.	Iedereen voor wie het lastig is op eigen kracht de juiste werkplek te vinden, waaronder (langdurig) werklozen en mensen met een fysieke, verstandelijke en/of psychische beperking.	Methodische aanpak met diagnostiek, assessment en loonwaardemeting. Jobcoaching, loopbaan onderzoek, werkervaring, stage, leerwerk plekken. training en scholing, onder andere vakgerichte cursussen, werknemers vaardigheden; Liberman module 'Omgaan met werk'; competentie- en sollicitatietraining. Aandacht voor lifestyle en gezondheid, zoals inzet van sport t.b.v. re-integratie.
Gehandicapt en Overleg Helmond	Het bevorderen van een volwaardige en gelijkwaardige deelname aan de maatschappij van alle mensen met een functiebeperking.	Patiëntenverenigingen in het Helmondse. GOH is een overkoepelende organisatie en overlegt namens hen met bijv. de gemeent.	Laat kinderen van basisscholen kennismaken met mensen met een handicap en hoe ze leven, wonen en werken.

Naam van de organisatie	Korte omschrijving van de organisatie	Doelgroepen van de organisatie	Activiteiten gericht op de begeleiding en/of toeleiding naar arbeid
UWV Helmond	Het beoordelen van (Wajong) claims en het betalen van uitkeringen; middelen beschikbaar stellen ten behoeve van aanpassingen in school en werk en het uitzetten van trajecten naar arbeid. Toeleiding naar arbeid voor werkzoekenden met en zonder beperkingen. De Wajongpopulatie is een aparte doelgroep binnen UWV.	Jongeren met beperkingen die problemen ondervinden tijdens school, in de toeleiding naar werk en in werk. Vanaf 15/16 jaar zijn ze in beeld, vanaf 18 jaar komen ze mogelijk in aanmerking voor een Wajong-uitkering. Begeleiding naar werk vanuit UWV WERKbedrijf voor alle jongeren met beperkingen tot 18 jaar en vanaf 18 jaar en ouder met een Wajong-uitkering.	Leerlingenbesprekingen op alle scholen voor speciaal - en praktijkonderwijs. Per leerling wordt bezien wat hij/zij nodig heeft om van school naar werk te komen (sluitende aanpak). Kopen o.a. (voorschakel)-trajecten in t.b.v. de toeleiding naar arbeid, dan wel via gunning of via individuele re-integratie overeenkomsten (IRO) of via contracten in de zogenoemde vrije ruimte.
Stichting ORO	ORO biedt zorg en ondersteuning aan mensen met een verstandelijke beperking en kinderen met een ontwikkelingsachterstand in de regio Zuidoost Brabant. De dienstverlening bestaat uit een breed aanbod van diensten op alle levensterreinen, onder andere zorg, wonen, dagbesteding, werk en vrijetijdsbesteding.	Mensen met een verstandelijke beperking en kinderen met een ontwikkelingsachterstand.	Bij de afdeling Werklijn van ORO werken jongeren en volwassenen met een beperking binnen bedrijven of instellingen in de regio. Cliënten worden begeleid in een individueel traject. De trajectbegeleider zoekt naar een functie die past bij de mogelijkheden en capaciteiten van de cliënt en begeleidt, indien nodig, op de werkplek.
Vakcollege Dr. Knippenberg	Scholengemeenschap voor VMBO. Doel is leerlingen kennis en vaardigheden bij te brengen, die nodig zijn om met succes vervolgonderwijs te volgen, en leerlingen te begeleiden in hun ontwikkeling tot zelfstandige burgers.	Jongeren vanaf 14 jaar tot 18 jaar, op VMBO niveau.	Trainingen sociale vaardigheden en agressieregulatie. Leerlingen die het diploma niet regulier kunnen halen kunnen arbeidsgerichte leerweg, leerwerktraject of opl. arbeidsmarktgekwalificeerd assistent (AKA) volgen.
Antoon van Dijkschool	School voor speciaal en voortgezet speciaal onderwijs voor zeer moeilijk lerenden. De leerlingen hebben een IQ beneden 70. Soms is er sprake van bijkomende stoornissen. De school heeft ook een afdeling voor leerlingen met een MG-indicatie (meervoudig gehandicapt).	Kinderen en jongeren in de leeftijd van 4-12 jaar en in de leeftijd van 12 tot 20 jaar.	Er wordt gewerkt op basis van individuele handelingsplannen. Er is een toeleidingstraject naar werk, dagbesteding en vrijetijdsbesteding ontwikkeld. Ervaringsgericht leren is een wezenlijk onderdeel van het programma. Er wordt o.a. gewerkt met een jobcoach t.b.v. uitstroom en plaatsing.
Jongeren loket	Het jongerenloket is gesitueerd op het Werkplein. Dit loket is gespecialiseerd in het doorverwijzen naar hulpverlening en ondersteuning om die jongeren goed op de rit te krijgen en houden. Bijvoorbeeld re-integratieondersteuning, psychische hulpverlening.	Jongeren van 17-27 jaar, die veelal een specifiek zorgvraag hebben ten aanzien van leren en werken. Het loket is bedoeld voor hen die niet meer leerplichtig zijn.	Na een intake volgt een matchingsgesprek: het kan gaan om onderwijs, leerwerktrajecten, stages en/of werk. Doordat alle partijen onder één dak zitten, zijn de lijnen kort. Centraal in het matchen staat UWV die een grote vacaturebank heeft. Begeleiding van het match-proces en nazorg: in de vorm van 'nabellen' of jobcoach.

Een beeld van het aanbod in Helmond

Bij de keuze van de organisaties is bewust geselecteerd om 'in ieder geval van elk type organisatie er een' te interviewen. Als we naar de uiteindelijke selectie kijken, kunnen we constateren dat er veel verschillende organisaties in Helmond aanwezig zijn die een rol spelen bij de transitie van school naar werk. We zien een breed onderwijs aanbod, van praktijkschool, De Hilt, VSO tot regulier voortgezet onderwijs en Middelbaar Beroepsonderwijs. We zien een breed zorg- en begeleidingsaanbod; denk aan Bijzonder Jeugdwerk Brabant, Bureau Jeugdzorg, Stichting Maatschappelijke Opvang, Samenwerkingsverband Helmond en Stichting ORO. Tegelijkertijd zien we organisaties die zich richten op de arbeidstoeleiding van de jongeren, zoals USG Restart, Rework bv, Innovium, Atlant Groep. Ook zijn er organisaties als UWV en MEE, die zich bezighouden met indicatiestelling en zich richten op de arbeidstoeleiding van jongeren. UWV heeft een exclusieve rol als het gaat om het subsidiëren van arbeidsaanpassing en begeleiding en arbeidstoeleidingstrajecten voor jongeren met een functiebeperking. We zien werkgevers met een regulier en een begeleid werken aanbod, zoals Atlant Groep, een dagactiviteiten centrum voor diegenen voor wie regulier of begeleid werken (vooralsnog) een brug te ver is. We zien belangenbehartigers als Gehandicapten Overleg Helmond en de Nederlandse Vereniging voor Autisme, afdeling Helmond. Tenslotte de gemeente Helmond zelf, die een bijdrage wil leveren in de (door)ontwikkeling van de vele samenwerkingsverbanden en die actief is in een Jongerenloket dat speciaal is ingericht om jongeren met een steunvraag gericht op school of werk, op een doeltreffende wijze te verwijzen naar instanties die hen kunnen ondersteunen. Verder is de gemeente Helmond actief in de verdere ontwikkeling van een Centrum voor Jeugd en Gezin.

- *In hoeverre dit aanbod dekkend is of overlappend is, is een vraag die we in een volgend hoofdstuk bespreken.*

Ervaringen van organisaties

De organisaties die we hebben geïnterviewd hebben ook zo hun eigen ideeën over wat er niet goed gaat en wat er verbeterd zou kunnen worden in de dienstverlening naar de jongeren.

Met name de scholen voor voortgezet speciaal onderwijs en de praktijkscholen noemen *het gebrek aan financiering van de arbeidstoeleidingsactiviteiten*⁵ als een knelpunt. Een bijkomend knelpunt is het *tekort aan stageplaatsen*, en dan in het bijzonder de stageplaatsen voor jongeren met psychiatrische en/of gedragsproblematiek. De jongeren zijn moeilijk inzetbaar en hebben vaak één op één begeleiding nodig. Omdat het tevens de periode is dat jongeren 'in hun pubertijd' zitten, is het ook heel moeilijk in te schatten wat hun echte talenten zijn hetgeen de keuze tussen 'regulier of niet' bemoeilijkt.

Scholen hebben ook 'last' van de *lange wachttijden bij de aanvraag voor zorgondersteuning*. Ook Bureau Jeugdzorg herkent en erkent dit knelpunt. Veel heeft te maken met het grote aantal aanmeldingen maar ook met bureaucratie, aldus de organisaties die dit knelpunt ervaren. Scholen ervaren dit als een groot knelpunt; het schooltraject loopt gewoon door en de begeleiding is al die tijd al nodig maar kan niet worden gegeven omdat de toestemming er nog niet is. Dit speelt niet alleen in het voortgezet onderwijs maar ook in het Middelbaar Beroeps Onderwijs. Jongeren met beperkingen in het MBO krijgen sowieso vrijwel geen begeleiding terwijl ze die wel nodig hebben, meldt een van de geïnterviewde organisaties. De groep jongeren van *achttien tot vierentwintig jaar* heeft volgens het geïnterviewde Bureau Jeugdzorg *in het algemeen te weinig hulpverleningsopties*, hetgeen voor deze jongeren mogelijk tot problemen kan leiden.

⁵ Dit knelpunt wordt wel beschreven maar wordt verder niet meegenomen in de verdere uitwerking omdat dit knelpunt in de nabije toekomst opgelost zal zijn door de verandering van de wetgeving op dit gebied.

Door het speciaal onderwijs wordt ook het niet kunnen leveren van *adequate nazorg* op de lange termijn als een knelpunt genoemd. Wanneer jongeren na een of twee jaar uitstromen, kunnen zij als school niet meer helpen maar is er verder ook niemand die verder nog helpt.

Een ander knelpunt dat door met name de ‘reguliere scholen’ wordt ervaren, is de *toenemende druk op hun onderwijzend personeel*, om te kunnen omgaan met de steeds complexer wordende problematiek van de jongeren in de klas. Docenten ervaren dit als een verzwaring van hun takenpakket. Ook is het nodig dat zij worden bijgeschoold in het hiermee om kunnen gaan; hun *eigen expertise* moet immers worden vergroot. Tegelijkertijd is het de vraag welke problemen door de school moeten kunnen worden opgevangen en voor welke problemen externe zorg moet worden binnengehaald. Dat is voor de scholen lastig om te bepalen, blijkt uit de interviews. Vaak is er in hun ogen *geen onderwijsprobleem maar een zorgprobleem*; de problemen die de scholen bij de jongeren tegenkomen zijn vaak zo groot dat het ook bij de zorg thuishoort.

De *overgang van het voortgezet onderwijs naar het middelbaar beroepsonderwijs* wordt door veel van de geïnterviewde scholen als een knelpunt ervaren. Binnen het MBO wordt nogal eens gewisseld van contactpersonen en dan komt het voor dat informatie niet op de juiste plek belandt waardoor de nieuwe leerling niet de ondersteuning krijgt die vanaf het begin nodig is. Het risico op uitval stijgt daardoor, aldus de geïnterviewde scholen. Een betere overbrugging, naar welke vorm van uitstroom dan ook, zou goed zijn, aldus enkele ondersteunings- en begeleidingsorganisaties.

Een aantal organisaties, met name de begeleidende organisaties, noemen *botsende wetten en regels* als knelpunt voor het effectief kunnen handelen. Zo formuleert een organisatie:

“De ene wetgeving vult de andere niet aan, steeds ontstaan er op andere momenten en op andere plekken gaten en altijd zit je met je cliënt in de knoei als je bij zo’n gat uit komt”.

De ondersteuning aan de jongere hangt vaak ook af van de aan wetgeving gekoppelde *indicatiestelling* die bij toewijzing leidt tot veel kansen en ondersteuning en bij afwijzing leidt tot vrijwel geen ondersteuning meer: het verschil tussen boven of onder de streep eindigen is heel groot.

Knelpunten richting ouders worden ook ervaren. Zo ervaart een begeleidende organisatie regelmatige stagnaties in trajecten en verwijzingen omdat de ouders het niet met het advies of de beoordeling eens zijn. Ouders hebben met regelmaat commentaar op de inhoud en organisatie van de werkzaamheden van hun kinderen, meldt een van de geïnterviewde organisaties. Ook constateert een belangenbehartiger dat het nogal eens ontbreekt aan het accepteren van de aanwezige functiebeperking bij de jongere door de ouders. Een school merkt op dat ouders hun kinderen vaak onvoldoende stimuleren; niet omdat ze dat niet willen doen, vaak omdat ze niet weten dat ze het moeten doen en wát ze dan moeten doen. Er zou meer aandacht moeten zijn voor het coachen van de ouders, dat gebeurt nu te weinig door allerlei betrokken organisaties.

Een enkele organisatie ziet dat de *eigen rol niet door anderen wordt herkend of waargenomen*. Bijvoorbeeld UWV:

“De arbeidsdeskundige van UWV is ook verantwoordelijk om te kijken hoe het traject van school naar werk verbeterd kan worden. Andere organisaties kennen deze rol niet en weten ook niet wat UWV in het traject kan betekenen. Dat zorgt voor onnodige knelpunten in het traject van de jongere.”

Ook het feit dat UWV en scholen van mening verschillen over datgene wat zou moeten gebeuren in het kader van de ondersteuning van de jongere, zorgt voor onnodige knelpunten hetgeen ten koste gaat van de jongere, volgens UWV.

Wanneer jongeren niet onder de Wajong regeling vallen en dus onder andere regelingen, constateren meerdere organisaties, met name de re-integratiebedrijven, dat de begeleiding van de jongeren nogal eens tekort schiet. *De begeleiding onder andere regelingen dan de Wajong is minder en in sommige gevallen onvoldoende aanwezig.*

Een andere overgang, van school naar de Sociale Werkvoorziening, schiet ook tekort, aldus een aantal geïnterviewde organisaties:

“Jongeren worden geïndiceerd voor de SW en komen vervolgens op de wachtlijst, waarna ze naar huis worden gestuurd en ‘vervolgens niet meer van de bank af zijn te krijgen’.”

Een knelpunt dat door het dagactiviteiten centrum wordt genoemd, is het *tekort aan kandidaten* voor de beschikbare arbeidsplaatsen. Er zijn plaatsen beschikbaar, deze worden echter niet opgevuld.

Knelpunten in de *informatieoverdracht* worden ook ervaren. Een re-integratiebedrijf noemt het belang van goede *communicatie* tussen de verschillende professionals en de jongere en de ouders. Een goede communicatie kan veel problemen voorkomen, aldus het re-integratiebedrijf. Het belang van goede communicatie wordt door meerdere organisaties bevestigd, alle vanuit hun eigen ervaringen. Bijvoorbeeld de warme overdracht die niet goed gaat, keuzes die moeilijk gemaakt kunnen worden omdat informatie ontbreekt of omdat voorzieningen en aanpassingen niet goed of te laat geregeld worden. Ook de communicatie met concurrerende organisaties zou meer dan nu moeten plaatsvinden, als dit in het belang is van de toekomst van de jongeren.

Een specifiek voorbeeld van tekortschietende informatieoverdracht is het *niet kunnen bereiken van een aantal jongeren*, waarvan het vermoeden bestaat dat ze thuis zitten, aldus een van de geïnterviewde organisaties. Ze melden zich in ieder geval niet bij het jongerenloket of het servicepunt Leren & Werken terwijl de werkloosheid stijgt. Het is de vraag of de informatie die de jongeren zou kunnen helpen, hen daadwerkelijk bereikt en vervolgens is het de vraag of de wijze waarop de informatie hen bereikt, hen aanspreekt.

Volgens een belangenbehartiger zijn er ook *thuiszitters* die ingeschreven staan op een school maar onvoldoende resultaat halen, waardoor de situatie ontstaat dat jongeren het onderwijs niet meer kunnen volgen. Dit knelpunt wordt wel opgepakt door begeleidende instanties, echter een ander knelpunt dat zich hierbij voordoet is dat de begeleidende instanties een enorme *handelingsverlegenheid* ervaren om dit knelpunt op te pakken.

In lijn met het communicatieverhaal past ook de ergernis die organisaties ervaren dat de jongere en de begeleiding van de jongere voortdurend hetzelfde verhaal moeten vertellen aan betrokken organisaties, vanwege wisseling van verantwoordelijkheden, wisseling van contactpersonen en het ontbreken van een regiefunctie. Niet alleen de jongeren zelf maar ook de geïnterviewde organisaties ervaren deze wisselingen en *het ontbreken van de regiefunctie*⁶ als een echt knelpunt in het organiseren van een zo goed mogelijke transitie van school naar werk.

⁶ Lees regiefunctie als spilfunctie, afstemmingsfunctie of coördinatorfunctie. In ieder geval niet een regiefunctie om de eigen regie van de jongere en zijn ouders over het school/stage- en werktraject over te nemen.

De regiefunctie, of beter gezegd, het ontbreken ervan, wordt door meerdere geïnterviewde organisaties genoemd. Belangenbehartigers noemen het gemis aan regie, maar ook scholen, begeleidingsorganisaties en re-integratiebedrijven ervaren het gemis aan regie als een knelpunt voor de optimale begeleiding van de jongere met een arbeidshandicap of beperking in de transitie van school naar werk of een andere vorm van dagbesteding. In lijn hiermee is de opmerking van een van de begeleidende organisaties, dat het op *één lijn krijgen van het systeem*, als een behoorlijk knelpunt wordt ervaren.

Een tweede vorm van regie wordt ook genoemd, namelijk de *gezinscoach die de jongere en zijn directe sociale omgeving ondersteunt* in alle zaken waarin ondersteuning is. Belangenbehartigers noemen deze vorm van regie, maar ook andere organisaties zien het belang van de coach voor het gezin, een rol die nu in ieder geval ontbreekt binnen de huidige begeleidingsstructuur.

Resumerend

De knelpunten die de organisaties ervaren hebben vaak te maken met de transitiemomenten, zoals de overgang van school naar vervolgonderwijs of de overgang van school naar regulier werk, gesubsidieerd werk of een andere vorm van dagbesteding. In dit kader wordt ook het gebrek aan de mogelijkheid tot nazorg genoemd. Andere knelpunten hebben betrekking op de zorg, zoals het organiseren ervan, de lange wachttijden voor indicatie van zorg en de uiteindelijke behandeling van de jongere. Botsende wetten en regels worden door enkele organisaties als knelpunt ervaren.

Scholen maar ook begeleidingsorganisaties beschrijven het knelpunt van het tekort aan specifieke expertise van een deel van hun professionals die te maken hebben met jongeren met een arbeidshandicap of beperking en de druk die deze professionals hierdoor op het uitoefenen van hun vak ervaren.

Knelpunten naar ouders worden beschreven, over onvoldoende betrokkenheid maar ook over het gebrek aan acceptatie en door de organisatie ervaren tijdrovende trajecten omdat de ouders het niet eens zijn met bepaalde keuzes die de organisatie heeft gemaakt. Een tekort aan ondersteuning van jongeren tussen de achttien en de vierentwintig jaar wordt genoemd en een tekort aan begeleiding van niet-Wajongeren. Een groot knelpunt in de informatieoverdracht en de communicatie wordt ervaren door alle organisaties. Onderdeel daarvan vormt het niet kunnen bereiken of adequaat kunnen ondersteunen van specifieke doelgroepen. Tenslotte wordt het ontbreken van de regiefunctie door een aantal organisaties als een knelpunt beschreven.

Samenwerkingsverbanden, overleggen en netwerken

Tot voor kort werkten organisaties die zich bezighouden met de ondersteuning van jongeren, vrijwel niet samen. Daarin is duidelijk een kentering gekomen; steeds meer organisaties weten dat het van belang is om samen te werken aan de toekomst van de jongeren. We zien dit ook terug in Helmond.

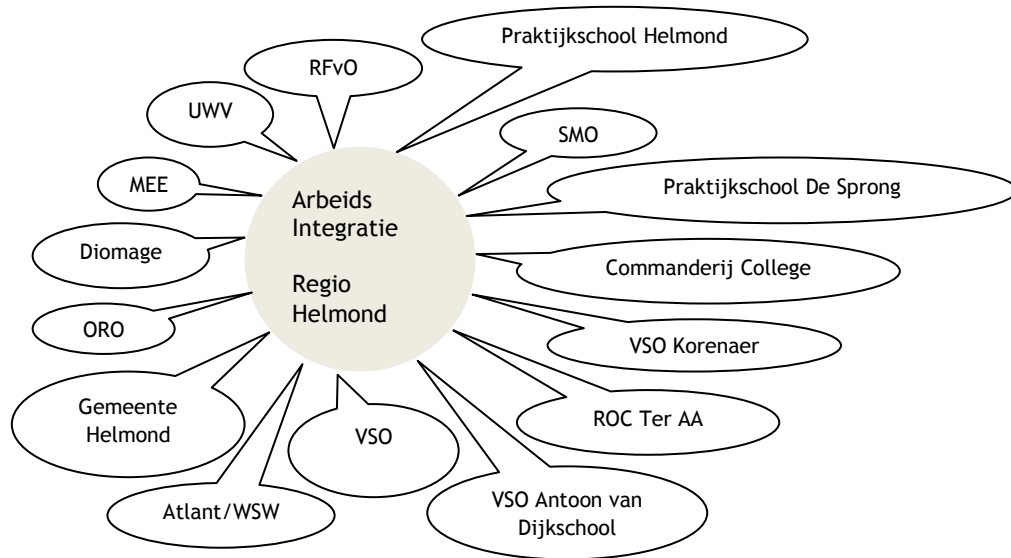
In de interviews met actoren in Helmond worden verschillende samenwerkingsverbanden genoemd, netwerkoeverleggen en beleidsoverleggen⁷.

In *de transitie van school naar werk* lijken het Beleidsoverleg en het Afstemmingsoverleg de belangrijkste overleggen. Aan het Beleidsoverleg neemt een groot aantal organisaties deel, vanuit het management niveau. Aan het Afstemmingsoverleg neemt eveneens een groot aantal organisaties deel, vanuit het middenkader en het uitvoeringsniveau. De leerlingbespreking vindt plaats op elke school in samenwerking met MEE en UWV.

⁷ De beschreven samenwerkingsverbanden, overleggen etc. zijn voortgekomen uit een analyse van de interviews die met een groot aantal organisaties in Helmond hebben plaatsgevonden. We realiseren ons dat we daardoor mogelijk op sommige punten onvolledig en op andere punten juist 'overvolledig' zijn. Dat laat onverlet dat datgene wat genoemd wordt in de interviews, voor ons een waarheid is die we respecteren en die we hebben weergegeven in deze paragraaf over samenwerkingsverbanden.

Beleidsoverleg Arbeidsintegratie regio Helmond

Een groot aantal partners werkt samen in dit Beleidsoverleg. Doel van dit overleg is het zo goed mogelijk laten participeren van jongeren die ondersteuning nodig hebben. Aan het beleidsoverleg doen mee: de Regionale Federatie van Ouderverenigingen (belangenbehartiger), Commanderij College (praktijkonderwijs), De Hilt, De Korenaer, Antoon van Dijkschool, ROC ter AA, Gemeente Helmond, Atlant Groep (SW), Praktijkschool Helmond, De Sprong, Stichting ORO (zorgaanbieder), Diomage (zorgaanbieder), MEE Zuidoost Brabant en SMO Helmond (welzijnsorganisatie) en UWV. Het beleidsoverleg komt ongeveer zes keer per jaar bijeen.



Afstemmingsoverleg

We zien een groot aantal overeenkomstige partners in het afstemmingsoverleg, toch zien we ook verschillen: een aantal organisaties die wel meedoen op beleidsniveau doen niet mee op middenkader/uitvoerend niveau en omgekeerd. Zo doet de gemeente Helmond niet mee, als ook ROC ter AA, de RFvO en Diomage. Aan dit overleg sluiten wel drie re-integratiebedrijven aan, namelijk Refrisk, USG Restart en Sterk in Werk.

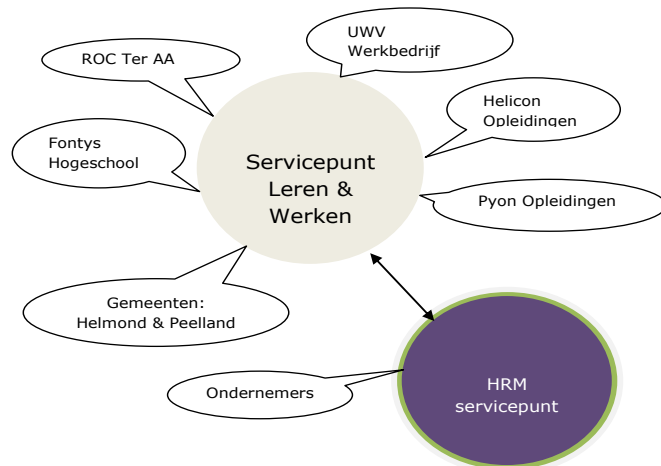
Het afstemmingsoverleg komt eveneens ongeveer zes keer per jaar bijeen. Het doel van het afstemmingsoverleg is samenwerking rondom de uitstroom van leerlingen met beperkingen. Het streven van dit afstemmingsoverleg is ook om de jongeren in beeld te houden.

In de *transitie van school naar werk* wordt ook het Servicepunt leren & werken, Proeffabriek carrousel, Project Zebra, Beleidsgroep Integratie en Overleg Helmond Actief genoemd.

Servicepunt Leren & Werken

Dit is een samenwerkingsverband van ROC Ter AA, Helicon Opleidingen, Gemeente Helmond, Pyon Opleidingen, UWV Werkbedrijf en Fontys Hogeschool.

Het Servicepunt Leren & Werken stemt wekelijks af met het HRM servicepunt (een servicepunt van ondernemers), met het jongerenloket en alle andere relevante partijen van het werkplein. Deze overleggen zijn niet specifiek gericht op jongeren met een functiebeperking maar het kan wel voorkomen dat het hier over gaat, bijvoorbeeld in het kader van de jeugdwerkloosheid.



Proeffabriekcarroussel overleg

In het overleg proeffabriek carroussel particip jongerenloket. Ze overleggen iedere week, over de voortgang over nieuwe projecten en nieuwe aanmeldingen. Ook worden kandidaten overgedragen die daarvoor in aanmerking komen.

Zebra

De Zebra leerlingwerkplaats is een schoolactiviteit die is ontstaan door een samenwerking van Voortgezet Speciaal Onderwijs scholen uit Helmond, de gemeente Helmond en de Atlant Groep. De Antoon van Dijkschool, De Hilt en de Praktijkschool Helmond zijn samen met de Gemeente Helmond verantwoordelijk voor deze werkplaats. De leerlingwerkplaats is vrij uniek; VSO leerlingen krijgen de kans hun eerste contacten te leggen met werk. Bij Zebra wordt met een realistische arbeidssimulatie geprobeerd de leerlingen die arbeidsdiscipline en handvaardigheden bij te brengen die noodzakelijk zijn om een betere kans op de arbeidsmarkt te maken.

Overleg Helmond Actief

Helmond Actief is een samenwerkingsproject van de gemeente Helmond, afdeling Werk en Inkomen en Fontys Actief, een zelfstandig instituut voor kennisontwikkeling en beroepsinnovatie binnen Fontys Hogescholen en gericht op arbeidsintegratie van mensen met bijstandsuitkering, zo ook jongeren.

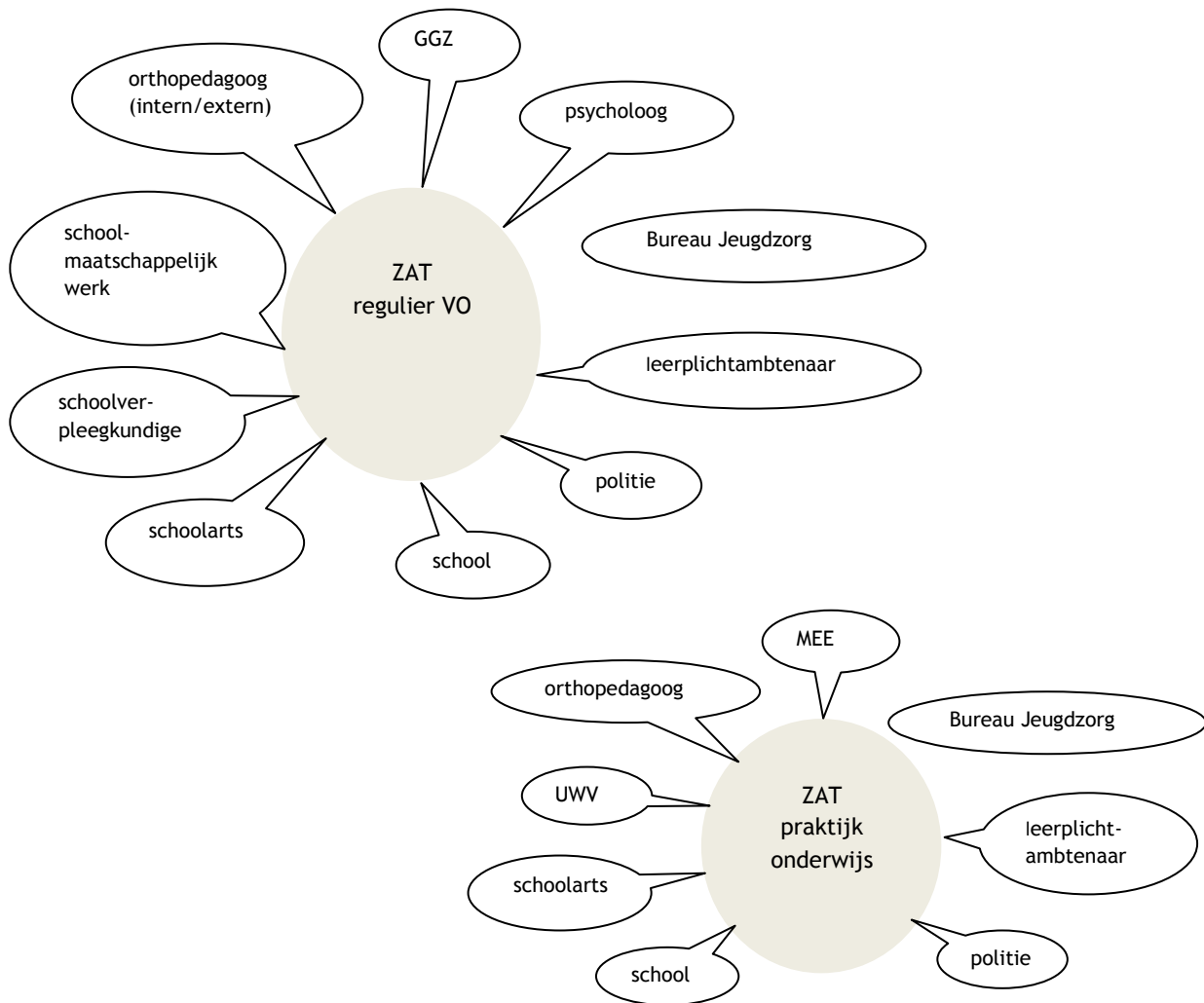
De omvangrijke lijst wekt de indruk dat er veel en in steeds wisselende combinaties wordt overlegd tussen scholen, trajectbegeleiders naar werk, job coaches, UWV, gemeenten en dienstverleners. Er zijn daarnaast ook nog afzonderlijke leerling-besprekingen tussen UWV, MEE en enkele afzonderlijke scholen.

Aan de *onderwijskant* worden de Zorgadviesteams (ZAT) en de PCLgenoemd, het Samenwerkingsverband VO/VSO, het Samenwerkingsverband ROC ter AA/Vakcollege Dr. Knippenbergschool, het netwerk Praktijkonderwijs, het project Rotonde, de Stuurgroep Educatie Zuid Oost Brabant en het Project VSV-maatregelen.

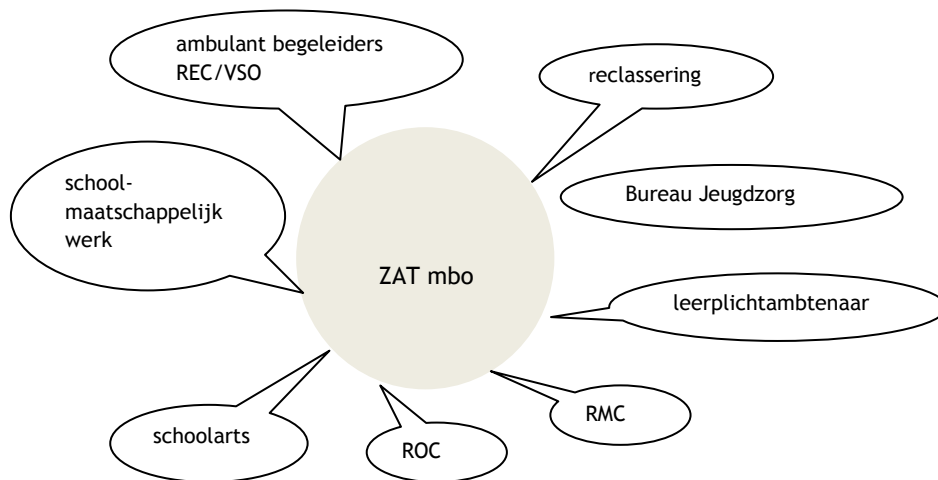
Zorg Advies Teams op scholen

Scholen voor VO en MBO in Helmond hebben een zorgadviesteam waarin ze samenwerken met een aantal externe partijen. Afhankelijk van de zorgvragen kan de samenstelling hiervan verschillen. Enkele partijen zitten structureel in dit overleg, andere op afroep; dit verschilt per school.

Bureau Jeugdzorg⁸ nam deel maar neemt door capaciteitsproblemen niet meer deel aan de zorgadviesteams. We geven drie voorbeelden:



⁸ Bureau Jeugdzorg is bij voorkeur een vaste partner in de ZATs van scholen, aldus de geïnterviewde scholen. De visie van Bureau Jeugdzorg lijkt hier niet helemaal op aan te sluiten. Zij zeggen: 'School en transitie naar werk zijn geen domeinen van Bureau Jeugdzorg. Zolang de jongere geïndiceerd is, begeleidt Bureau Jeugdzorg dat kind en zijn/haar systeem, zoveel mogelijk via één vaste contactpersoon. Bureau Jeugdzorg is er voor alle jeugdigen en jongeren met opvoedingsvraagstukken en we richten ons niet specifiek op Wajongers. De opdracht van Bureau Jeugdzorg is niet gericht op deze groep. Als dat toch het geval is, streven we ook dan naar een vaste contactpersoon voor die jongere. Dat moet Bureau Jeugdzorg niet zijn, want wij zijn er louter voor opvoed en opgroei vraagstukken.'



Er is een overkoepelend ZAT (PCL genoemd), waarin zitting hebben: iemand vanuit cluster 4, vertegenwoordigers vanuit VO, MW BJ Brabant, RMC en Bureau Jeugdzorg, en een leerplichtambtenaar.

Samenwerkingsverband VO/VSO

Dit samenwerkingsverband is gericht op het voortgezet onderwijs en het speciaal voortgezet onderwijs. Het doel van het samenwerkingsverband is het samen organiseren van de zorg zodat leerlingen zonder onderbrekingen een school doorlopen zo dicht mogelijk bij huis, via een zorgstructuur en via doorlopende leerlijnen, dat wil zeggen met goede overgangen naar andere scholen.

Samenwerking Vakcollege en ROC ter AA

Naadloze overdracht van leerlingen is de reden voor de nauwe samenwerking tussen het Vakcollege Dr. Knippenberg (VMBO) en ROC ter AA, bijvoorbeeld met betrekking tot de AKA-trajecten.

Projectmatig samenwerkingsverband: Project Rotonde

In het project Rotonde werken een praktijkschool, een ROC, een VMBO en cluster IV scholen samen, om gezamenlijke opleidingstrajecten te bieden. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid voor jongeren om een diploma te halen, hetgeen normaal niet zou kunnen bij bijvoorbeeld een praktijkschool. Dit project is opgericht om de AKA gezamenlijk vorm te geven. Nu doet elke school dit in eigen overleg met het ROC ter AA. Het is momenteel een agendapunt van het Netwerk Praktijkonderwijs. Het Netwerk Praktijkonderwijs is een overlegvorm voortkomend uit het samenwerkingsverband VO/VSO. Alle praktijkscholen zitten erin en daarnaast twee cluster 4 scholen.

Stuurgroep Educatie Zuid-Oost Brabant

De stuurgroep Educatie betreft een project dat gefinancierd wordt door de gemeente. Aan deze stuurgroep nemen zorgaanbieders, belangengroepen, gemeenten, onderwijsinstellingen en MEE deel. Centraal in de stuurgroep staat educatie in de breedste zin van het woord; bijvoorbeeld een kookcursus voor jongeren met autisme. Doelstelling van het overleg is het zo zelfstandig mogelijk laten functioneren van jongeren met een functiebeperking. Onderwijs is erbij gehaald om inhoud te geven aan de cursussen.

Maatregelen Vroegtijdige School Verlaters

In het kader van het voorkomen dat jongeren vroegtijdig hun school verlaten zijn diverse samenwerkingsverbanden ontstaan. Zo is er een samenwerking tussen het Vakcollege Dr. Knippenberg en ROC ter AA. De samenwerking houdt in dat er per leerling een vaste coach is binnen het ROC en het Vakcollege. Hierdoor is er niet alleen sprake van een warme overdracht, maar is de monitoring ook geregeld. De risicoleerlingen zijn betere in beeld en ook zij die een verkeerde keuze hebben gemaakt. Aan de 'werkkant' worden het Overleg Werkplein, HRM-servicepunt en het Jongerenloket genoemd. Re-integratiebureaus kennen diverse overleggen met contractpartijen, holdings en (groepen van) werkgevers. Deze laatste beschrijven we verder niet.

Overleg Werkplein

De organisaties die aanwezig zijn op het Werkplein overleggen regelmatig met elkaar. Het betreft de volgende organisaties: het jongerenloket, UWV, Pyon Opleidingen, ROC Ter AA, Helicon opleidingen, Fontys Hogeschool, Flexpay/Innovium, Picos bv, Atlant Groep en andere re-integratiebureaus, Timing en andere uitzendbureaus, Saldo plus en andere zakelijke en sociale dienstverlening, gemeenten, Servicepunt Leren & Werken en het HRM Servicepunt. De verschillende organisaties overleggen in een structureel verband. De groepssamenstelling kan verschillen, dat is afhankelijk van de onderwerpen van gesprek. De overleggen zijn niet specifiek gericht op jongeren met een beperking, dat kan wel. De organisaties organiseren ook themabijeenkomsten. Ook overleggen ze op eigen initiatief bilateraal met elkaar.

Tenslotte worden aan de *dienstverlenerskant* het Convenant UWV-MEE, het overleg UWV-MEE en het Netwerk autisme genoemd.

Convenant UWV en MEE

UWV en MEE hebben een convenant afgesloten over het inschakelen van een zorgconsulent zodra bij stagnatie in het onderwijs- en arbeidsproces het vermoeden bestaat dat meer factoren een rol spelen dan louter de beperking van de jongere.

Overleg MEE en UWV

Scholen voor regulier en speciaal onderwijs overleggen met regelmaat met de consulent arbeid van MEE en de arbeidsdeskundige van UWV over jongeren met beperkingen en de te nemen stappen richting vervolgonderwijs en/of werk. De jongere wordt in zijn laatste (stage)jaar gevolgd via dit overleg, maar ook daarna.

Netwerk autisme

Het netwerkoeverleg autisme is een afstemmingsoverleg met vijftientig partijen die eens in de paar maanden bij elkaar komen. Een deel van deze partijen is tevens partner van dit netwerkoeverleg, namelijk de Nederlandse Vereniging van Autisme, MEE, het samenwerkingsverband autisme, GGZ Helmond, Diomage (woonvormen verstandelijke beperkingen en autisme) en ORO. Tijdens dit overleg gaat het vaak over onderwijs en arbeid maar ook andere onderwerpen staan met regelmaat op de agenda.

- *Om een goed beeld te krijgen van de hoeveelheid samenwerkingsverbanden, overleggen en netwerken waarvan de verschillende organisaties die actief zijn in Helmond, deel uit maken, hebben we deze schematisch weergegeven. Op de volgende pagina's staat een overzicht van de geïnterviewde organisaties als ook de organisaties die niet zijn geïnterviewd maar wel worden genoemd in de samenwerkingsverbanden, overleggen en netwerken in Helmond.*

Overzicht samenwerkingsverbanden

Organisatie	Beleids- overleg Arbeids- integra- tie regio Helmon d	Afstem- mings- overleg	Service- punt Leren & Werken	Zebra	Overleg Helmond Actief	Zorg Advies Teams	Samen- werkings- verband VO/VSO	Samen- werking Vakcolle- ge en ROC Ter AA	Roton-de	Stuur- groep Educa-tie Zuid Oost Brabant	Maat- regelen VSV	Over-leg Werk- plein	Proef- fabriek carrou- sel overleg	Over-leg UWV & MEE	Net-werk Autis me
De Hilt			X	X		X	X		X	X				X	
Bijzonder Jeugdwerk Brabant										X					
De Toermalijn															
Innovium												X			
Helmond Actief															
Afdeling MOD						X									
Bureau Jeugdzorg Brabant						X									
LEV groep												?			
MEE Zuid Oost Brabant	X	X				X				X				X	X
NVA, afdeling Helmond										X					X
OCGH Advies															
Picos bv												X			
Praktijkschool Helmond	X	X		X		X	X		X	X				X	
ReWork bv												?			
ROC ter AA	X		X			X		X	X	X	X	X			
SMO regio Helmond	X	X													
USG Restart		X													
De Kruidenhoeve															
Samenwerkingsverband															
Jan van Brabant College							X			X				X	
Atlant Groep	X	X										X			
Gehandicapten Overleg										X					

UWV Helmond	X	X	X			X						X		X	
Stichting ORO	X	X								X					X
Organisatie	Beleids- overleg Arbeids- integra- tie regio Helmond	Afstem- mings- overleg	Service- punt Leren & Werken	Zebra	Overleg Helmond Actief	Zorg Advies Teams	Samen- werkings- verband VO/VSO	Samen- werking Vakcolle- ge en ROC Ter AA	Roton-de	Stuur- groep Educa-tie Zuid Oost Brabant	Maat- regelen VSV	Over-leg Werk- plein	Proef- fabriek carrou- sel overleg	Over-leg UWV & MEE	Net-werk Autis- me
Antoon van Dijkschool	X	X		X		X	X			X				X	X
Jongeren Loket												X	X		

Organisatie, niet geïnterviewd maar wel onderdeel van de samenwerkingsverbanden	Beleids-overleg arbeids-integrati e regio Helmond	Afstem-mings-overleg	Service-punt Leren & Werken	Zebra	Overleg Helmond Actief	Zorg Advies Teams	Samen-werkings-verband VO/VSO	Samen-werking Vakcol-lege en ROC Ter AA	Roton-de	Stuur-groep Educa-tie Zuid Oost Brabant	Maat-regelen VSV	Over-leg Werk-plein	Proef-fabriek carrou-sel overleg	Over-leg UWV & MEE	Netwerk Autisme
Pyon opleidingen			X									X			
Helicon opleidingen			X									X			
VSO De Sprong	X	X		X		X	X							X	
Refrisk		X										?			
Sterk in Werk		X										?			
Fontys Actief			X		X							X			
GGZ algemeen						X				X					X
Politie						X									
Service Punt Ondernemers			X									X	X		
Regionale Federatie van Ouderverenigingen	X									X					
Diomage	X									X					X
Gemeente Helmond algemeen	X		X	X	X				X	X					
VSO De Korenaer	X			X		X	X			X				X	
Commandeur College	X			X?		X	X			X				X	
GGD						X									
Reclassering						X									
Regionaal Meld en Coördinatie loket						X									
Timing, uitzendbureau												X			
Saldo Plus												X			
Service punt Leren & Werken													X		

Een beeld van de samenwerkingsverbanden

Een ding is zeker, het ontbreekt in Helmond niet aan overlegstructuren. We beschrijven datgene wat ons opvalt.

Als eerste is duidelijk dat de scholen voor speciaal voortgezet onderwijs en de praktijkscholen een groot aandeel hebben in deze samenwerkingsverbanden. Dat is ook logisch aangezien het vaak gaat over het welzijn en de toekomst van 'hun' jongeren. Het roept tegelijkertijd ook vragen op.

- *Het is niet bekend in hoeverre de scholen dezelfde mensen laten deelnemen aan de samenwerkingsoverleggen, dit in het kader van informatie overdracht en ontwikkeling van expertise*
- *Het is ook niet bekend in hoeverre er informatie afkomstig uit de samenwerkingsoverleggen wordt teruggekoppeld naar de eigen organisatie*
- *Ook is niet bekend in hoeverre er sprake is van uitwisseling van informatie tussen de verschillende samenwerkingsoverleggen waaraan de verschillende scholen deelnemen; dit in relatie tot efficiënte informatie uitwisseling en vergroting van de expertise*

Deze vragen vormen geen onderdeel van de inventarisatie maar de antwoorden zijn wel essentieel om te kunnen beoordelen of de samenwerkingsstructuren effectief en efficiënt zijn.

Een aantal geïnterviewde organisaties maakt geen deel uit van de samenwerkingsverbanden, overlegstructuren of netwerken. Dat geldt bijvoorbeeld voor De Toermalijn, een school voor speciaal basisonderwijs.

- *Gezien het belang van toekomstgericht denken zou het voor de hand liggen om het basisonderwijs vanuit die verticale lijn te betrekken bij een samenwerkingsoverleg gericht op de ontwikkeling van de jongere met een arbeidshandicap of beperking.*

De Kruidenhoeve, een dagactiviteitencentrum, is een ander voorbeeld van een organisatie die in geen enkel netwerk of samenwerkingsverband is betrokken.

- *Vanuit het perspectief van doorstroming en opvang bij terugval zou het zeker te verwachten zijn dat een dagactiviteitencentrum met grote regelmaat en op structurele basis overleg heeft met organisaties die nauw gerelateerd zijn aan begeleid werken, scholing en arbeidstoeleidingstrajecten en organisaties die zich in brede zin bezighouden met de zorg en begeleiding van jongeren met een arbeidshandicap of beperking.*

Aan het Werkpleinoverleg neemt een groot aantal organisaties deel, waaronder ook re-integratiebedrijven. Niet alle re-integratie bedrijven die in Helmond actief zijn en die gericht zijn op jongeren en in Helmond actief, nemen hieraan deel. Dit geldt eveneens voor het afstemmingsoverleg.

- *Het is niet duidelijk wat de reden is waarom een deel van de in Helmond actief zijnde re-integratiebedrijven wel deelneemt aan het Werkpleinoverleg en het afstemmingsoverleg en andere re-integratiebedrijven niet deelnemen aan dit overleg.*

Fontys Actief is actief op het Werkplein, heeft een samenwerking met de gemeente Helmond en maakt deel uit van het Servicepunt Leren & Werken. Daarmee lijkt deze organisatie voor de gemeente een belangrijke rol te spelen in de ondersteuning en begeleiding van jongeren met een functiebeperking.

- *Het is niet duidelijk waarom deze organisatie geen deel uitmaakt van belangrijke overlegstructuren als het beleidsoverleg en het afstemmingsoverleg.*

Een organisatie als Atlant lijkt binnen de bekende samenwerkingsverbanden goed vertegenwoordigd en daar waar van belang ook daadwerkelijk aanwezig te zijn. Dat geldt ook voor de gemeente Helmond. Voor andere organisaties als MEE en UWV zien we dat ze wel deelnemen aan het beleidsoverleg en het afstemmingsoverleg maar bijvoorbeeld vrijwel niet in het samenwerkingsverband en in andere samenwerkingsverbanden van scholen.

- *Het is de vraag in hoeverre de beschikbare expertise van deze organisaties optimaal kan worden ingezet als zij niet deelnemen aan een aantal relevante samenwerkingsverbanden, netwerken en overleggen.*

SMO, Stichting Maatschappelijke Opvang, ziet zichzelf als coördinator in de zorgketen. Als we kijken naar de samenwerkingsverbanden waar ze deel van uit maken, zien we een beeld dat niet rijmt met deze coördinatierol; ze maken deel uit van het beleidsoverleg en het afstemmingsoverleg, voor het overige zijn ze niet genoemd in samenwerkingsverbanden. De coördinerende rol wordt uit dit samenwerkingsoverzicht niet duidelijk.

- *Het is de vraag of deze organisatie vanuit hun expertiserol niet meer betrokken zou moeten zijn bij andere samenwerkingsverbanden.*

Ook is een aantal uitzendbureaus en een aantal voortgezette opleidingen betrokken bij het Werkplein en het Werkpleinoverleg. Andere samenwerkingsrollen zijn niet herkenbaar voor beide typen organisaties.

- *Vanuit het perspectief van de toeleiding naar werk en de ontwikkeling van de jongere zou te verwachten zijn dat uitzendbureaus en voortgezette opleidingen deel uit maken van het beleidsoverleg en het afstemmingsoverleg. Toch is dat niet het geval en het is niet duidelijk waarom.*

Tenslotte

Een van de belangrijkste vragen die opkomen bij het in kaart brengen van de samenwerkingsverbanden, is de vraag vanuit welk perspectief de samenwerkingsverbanden, overleggen en netwerken 'samen werken'. Want dat perspectief bepaalt het handelen en het succes. Onduidelijk is vanuit welk perspectief het totaal aan samenwerkingsverbanden is vormgegeven; zijn de samenwerkingsverbanden ontstaan vanuit een toevallig karakter of zit er een overkoepelende structuurgedachte achter? Ook is de vraag in hoeverre er overlap bestaat tussen de bestaande samenwerkingsverbanden?

We kunnen er in ieder geval van uitgaan dat alle samenwerkingsverbanden ontstaan zijn vanuit het doel de jongere zo goed mogelijk te begeleiden in de transitie van school naar werk. Samenwerking en overleg moet hier ook op gericht zijn. Samenwerking moet in wezen gericht zijn op het bereiken van een optimale participatie. Als het gaat over optimale participatie, dan gaat het over het benutten en ontwikkelen van mogelijkheden van de jongeren. En dan gaat het over het afstemmen van de zorg, zodat het benutten en ontwikkelen van de mogelijkheden van de jongeren centraal kan blijven staan.

- *Wordt er inderdaad uitgegaan van het maximaal benutten en ontwikkelen van de mogelijkheden in deze samenwerkingsverbanden?*
- *Wie bepaalt de mogelijkheden?*
- *Wie heeft de regie en vanuit welk perspectief wordt de regie ingevuld?*
- *Wie zorgt voor de ontwikkelingsgerichtheid?*
- *Wie heeft de regie over de verticale verbindingen tussen school, toeleiding naar werk en werk?*

Kortom: wordt er in de samenwerkingsverbanden uitgegaan van de ontwikkeling, het hoogst haalbare voor de jongere, of wordt er uitgegaan van het regelen van de zorg en het uitvoeren van wettelijke taken, die voor wat betreft de jongere in principe gericht zijn op 'de snelste weg naar werk?' Op deze vragen hebben we geen antwoord kunnen vinden. Voor de kansen van de jongeren is het van belang om wel een antwoord te krijgen op de bovenstaande vragen.

- *Als laatste noemen we de vraag of er in de bestaande samenwerkingsverbanden altijd in de meest efficiënte samenstelling wordt vergaderd en natuurlijk de vraag of het geheel aan samenwerkingsverbanden nodig is.*

Ervaringen met samenwerken

Het spreekt voor zich dat de deelnemers aan de overleggen, de netwerken en de samenwerkingsverbanden waarde hechten aan hun samenwerking. Zo blijkt ook uit de interviews. Er worden landelijke ontwikkelingen besproken en regionale problemen, er worden ervaringen uitgewisseld en er wordt afstemming gezocht op beleidsniveau. Bij leerling-besprekingen wordt informatie over dossiers uitgewisseld:

*“Deze jongedame zal extra begeleiding nodig hebben, heeft problemen gehad met haar stage, zou eens gekeken moeten worden wat haar IQ is”,
“(…) zal zonder jobcoach moeilijk aan de slag komen, is nog te jong voor de Wajong, maar wil al wel aan het werk. Misschien moeten we dat afraden om zijn Wajong-uitkering niet in gevaar te brengen”.*

De genoemde samenwerking voorkomt ongetwijfeld in veel gevallen dat de jongeren tussen wal en schip raken. Toch komen in de verdiepende gesprekken met de organisaties ook voorbeelden naar voren waaruit de naadloze aansluiting op elkaars activiteiten en taken niet blijkt. Een van de geïnterviewden noemt dit het gevolg van 'dossierschuiven'. De jongere wordt weliswaar besproken in het samenwerkingsoverleg maar het dossier wordt vervolgens doorgeschoven naar een andere organisatie. En omdat er in het samenwerkingsoverleg geen afspraken zijn vastgelegd over terugkoppeling of over nazorg en evaluatie, verdwijnt de jongere uiteindelijk uit het zicht.

Als we kijken naar de problemen die de jongeren ervaren en die beschreven zijn in het vorige hoofdstuk, dan wordt duidelijk dat samenwerking niet noodzakelijkerwijs leidt tot een samenhangend geheel van acties ten behoeve van de ondersteuning van de jongere. De geïnterviewde jongeren en hun ouders ervaren met grote regelmaat dat de betrokken organisaties vrijwel los van elkaar opereren. Voorzieningen moeten steeds opnieuw worden aangevraagd, jongeren moeten zelf de vaak moeilijke en onbereikbare wegen zoeken, jongeren komen op wachtlijsten zonder enige vorm van informatie en vaak moeten ze ook nog tegengestelde dingen doen om te voldoen aan de eisen die worden gesteld aan hun recht op uitkering of begeleiding. Ook komt het voor dat het ene loket verwijst naar een ander loket, dat op zijn beurt de jongere en zijn ouders weer verder verwijst.

Het gaat gelukkig ook heel vaak goed, zo blijkt uit de interviews. Het ontbreken van een vastgelegde en geaccepteerde procedure betekent niet per definitie dat er in alle gevallen gebrek aan samenwerking is of dat de meeste trajecten als los zand aan elkaar hangen.

- *Wat het lastig maakt is dat het uiteindelijke succes van de jongere die problemen ervaart in de transitie van school naar werk, daarmee afhangt van de inzet en betrokkenheid van de individuele professional.*

De ondersteuningsvraag als uitgangspunt

Het begon allemaal met de aanname dat er mogelijk *overlap* bestaat tussen de activiteiten die door de verschillende organisaties in Helmond worden uitgevoerd. En, in hoeverre een mogelijke overlap als lastig of juist als prettig wordt beoordeeld of dat de eventuele overlap in feite ‘geen issue’ is.

Het begon ook met de aanname dat er, ondanks het feit dat er allerlei organisaties actief kunnen zijn, toch *leemtes* bestaan bij de ondersteuning van de jongeren in hun transitie van school naar werk; leemtes die ontstaan door niet sluitende wetgeving, door knelpunten in de uitvoering, door onvoldoende samenwerking en overleg of door onvoldoende informatievoorziening.

We zijn op het punt aanbeland waarop we de aannames kunnen gaan toetsen. We toetsen de aannames vanuit het meest voor de hand liggende perspectief, namelijk vanuit de ondersteuningsvraag van de jongere. Pas daarna kunnen we de vraag beantwoorden of het aanbod in Helmond dekkend is. Met andere woorden of ‘de ondersteuning is geregeld’.

Een zoektocht naar overlap

Als we de activiteiten van de organisaties weergeven in een schema, zien we dat een aantal organisaties 'op elkaars terrein' actief zijn.

Naam van de organisatie	Kerntaken			Begeleiding/ ondersteuning			Begeleiding/informatie		
	Onder- wijs	Zorg	Re- integratie	Schoo- l	Arbeid	Breed	Jongere n	Ouders	School Bestuur
De Hilt	X	X		X	X		X		
Bijzonder Jeugdwerk Brabant		X		X	X		X		
De Toermalijn	X			X			X		
Innovium			X		X		X		
Helmond Actief		X					X	X	
Afdeling MOD		X				X	X	X	X
Bureau Jeugdzorg Brabant		X					X		
LEV groep		X				X	X		
MEE Zuid Oost Brabant		X			X	X	X		
NVA, afdeling Helmond							X	X	
OCGH Advies				X					X
Picos bv			X		X		X		
Praktijkschool Helmond	X			X	X		X		
ReWork bv			X		X		X		
ROC ter AA	X			X	X		X		
SMO regio Helmond		X				X	X		
USG Restart			X		X		X		
De Kruidenhoeve		X					X		
Samenwerkingsverband		X		X					X
Jan van Brabant College	X			X			X		
Atlant Groep			X			X	X		
Gehandicapten Overleg								X	X
UWV Helmond			X		X		X		
Stichting ORO		X			X	X	X		
Vakcollege	X			X			X		
Antoon van Dijkschool	X			X		X	X		
Jongeren loket					X	X	X		

We zien in een aantal gevallen een overlap van diensten. In de meeste gevallen gaat het dan om door gemeente gesubsidieerde organisaties. Zo geven OCHG Advies en het Samenwerkingsverband Helmond allebei adviezen aan scholen over zorgplannen voor leerlingen en passend onderwijs. Ook de zorg advies teams geven daarover adviezen. Het Samenwerkingsverband Helmond heeft eveneens een overlap met MEE en Bijzonder Jeugdwerk Brabant op het gebied van diagnostisch onderzoek en trainingen. MEE en de Lev groep geven naast informatie en advies over dezelfde zaken, ook begeleiding bij doorverwijzing naar zorgaanbieders en kortdurende hulpverlening. MEE, de Lev groep, Bijzonder Jeugdwerk Brabant, Helmond Actief en SMO Helmond houden zich allemaal bezig met zorg in de brede zin van het woord: (sociale) activering, informatie en advies en 'begeleiding bij het vinden van de juiste begeleiding'.

De duidelijk aanwezige overlap wordt overigens door ouders en jongeren niet als zodanig ervaren. Meer nog, zij kennen de organisaties nauwelijks en het aanbod verbreedt derhalve niet hun keuzemogelijkheden. Jongeren en hun ouders lijken geen behoefte te hebben aan meer van hetzelfde, maar meer van het betere, zo blijkt uit de interviews.

Een zoektocht naar leemtes

Als we kijken naar het proces dat de jongere doorloopt van school, in de toeleiding naar werk en in werk, dan zien we dat in zijn algemeenheid de jongeren en hun ouders grotendeels tevreden zijn met de ondersteuning waar ze, vanuit de wet gezien, recht op hebben en gebruik van kunnen maken. Onderwijs wordt gegeven, evenals begeleiding naar een stage en tijdens de stage. Waar nodig wordt in het onderwijs extra tijd gegeven om toetsen en tentamens te doen. Toch valt een aantal, mogelijk wettelijke, knelpunten te benoemen. We noemen de knelpunten. Daarmee lopen we het risico dat 'het lijkt alsof het niet goed gaat'. De knelpunten worden nu uitvergroot maar ze moeten wel in hun proportie blijven worden gezien. De knelpunten worden uitvergroot met als doel om de ondersteuning, waar nodig, nog beter te regelen.

Ondersteuningsvraag 1 richt zich op 'op maat ondersteuning' voor de jongeren.

We leiden uit de interviews van de jongeren en de interviews met de organisaties af dat daar waar wettelijke taken liggen, die vrijwel altijd worden uitgevoerd; de scholen geven onderwijs en Bureau Jeugdzorg geeft begeleiding, UWV zorgt dat er trajecten naar arbeid worden ingezet en gemeenten verzorgen sociale activering bij vroegtijdige schoolverlaters, waar vervoer nodig is, wordt het verstrekt en UWV levert maatwerk als een bruikleenauto adequater wordt bevonden dan een taxikostenvergoeding. We kunnen daar uit concluderen dat de organisaties die de 'op maat ondersteuning' kunnen leveren, aanwezig zijn in Helmond of in ieder geval in voldoende mate vertegenwoordigd worden als ze er lokale vestiging is. Is daarmee dan ook de ondersteuning geregeld? Jongeren en ouders noemen toch knelpunten in de op maat ondersteuning. Is het aanwezig zijn van de organisaties die de op maat ondersteuning kunnen bieden, daarmee niet voldoende? Het blijkt van niet.

Als eerste zijn jongeren en hun ouders gewoonlijk niet op de hoogte van beleid en wetten en regels die in de transitie van school naar werk een rol spelen. Ook bij medewerkers van betrokken organisaties en scholen ontbreekt soms belangrijke kennis over voorzieningen en subsidies en waar naar te verwijzen. Jongeren en hun ouders staan met regelmaat aan 'het verkeerde loket', zij vragen om ondersteuning, en zijn vervolgens teleurgesteld en soms zelfs verontwaardigd, als deze niet wordt verkregen. Dat de ondersteuning elders wel kan worden verkregen, wordt niet gecommuniceerd of komt, in ieder geval in eerste instantie, niet over bij de jongere en de ouders. Het daadwerkelijk regelen van de ondersteuning duurt daarmee onnodig lang.

Een tweede punt heeft betrekking op de keuzevrijheid van jongeren. Als jongeren kiezen om gebruik te maken van organisaties die geen deel uitmaken van bestaande samenwerkingsverbanden - in deze keuze zijn ze vrij en deze keuzevrijheid wordt zelfs door de wetgever gestimuleerd - dan kan het voorkomen dat er leemtes in hun begeleiding ontstaan, en dat onderdelen van hun begeleiding niet worden vergoed, terwijl deze in het samenwerkingsverband wel zouden zijn vergoed; de ondersteuning is dan te halen bij alleen die partijen die 'meedoen'.

Ondersteuningsvraag 2 richt zich op het afstemmen van zorg, therapie, opname en school, stage of werk.

De jongeren en de ouders in de interviews merken dat in de loop van hun leven de begeleiding minder wordt of soms helemaal stopt. Ze begrijpen de reden niet, want er is naar hun mening geen verschil in hun ondersteuningsbehoefte. Vaak ligt er een verminderde aanspraak op ondersteuning aan ten grondslag, of is er sprake van een overgang van de wettelijke taak van de ene uitvoerder naar de andere. Uit het feit dat wordt gedacht dat 'de ondersteuning opeens stopt' kunnen we concluderen dat voor de jongere en hun ouders niet duidelijk is 'hoe het zit'. Dat alleen geeft al aan dat hier mogelijk niet alleen sprake is van een leemte in de ondersteuning, maar er ook een probleem is in de informatievoorziening naar de jongere en de ouders. Ook hier geldt dat het goed mogelijk is dat de jongere en de ouders niet weten waar naar toe te gaan met hun vraag, en mogelijk zelfs niet weten dat de vraag ergens kan worden gesteld.

Zelfs als de ondersteuning is geregeld, zijn de jongere en de ouders er nog niet van af. De afstemming zorg, onderwijs, stage of werk en ook de afstemming met de thuissituatie vraagt om voortdurende alertheid omdat iedere keer opnieuw, voor elke begeleiding of ondersteuning apart, gegevens moeten worden verstrekt, lange formulieren moeten worden ingevuld en indicatie-onderzoeken weer moeten worden ondergaan; als begeleiding thuis geïndiceerd is, moet er voor begeleiding op school weer opnieuw een aanvraag worden gedaan, en opnieuw als er op de stageplek extra begeleiding noodzakelijk is, en tenslotte weer opnieuw voor de werkplek.

De last die de jongeren ondervinden, betekent ook een last voor de omgeving van de jongere: school, stage en werk ervaren de lange wachttijden voor zorg en begeleiding, terwijl het onderwijs en het werk gewoon doorgaan.

Ondersteuningsvraag 3 richt zich op het vervoer van en naar school, stageplaats of werk.

Waar vervoer nodig is, wordt vervoer geregeld, alhoewel niet altijd op een wijze waaraan de jongere de voorkeur geeft. Waar dit aan ligt is onduidelijk. We verwijzen naar het voorbeeld van de vouwfiets van een van de geïnterviewde jongeren. Een vouwfiets die de ouders hebben gekocht omdat ze hadden begrepen dat het alleen mogelijk was om een driewieler vergoed te krijgen en dat is bepaald niet het vervoermiddel dat een brugklasser wil gebruiken om naar school te gaan. Hebben ze de vraag niet goed gesteld, is de ondersteuningsvraag niet goed overgekomen, zijn de wettelijke mogelijkheden hier beperkt; het kan allemaal. In veel gevallen lijkt het toch een communicatie- en informatieprobleem. En juist dat deel is nergens wettelijk vastgelegd; er is geen wettelijke taakopdracht voor vraagverheldering.

Ondersteuningsvraag 4 richt zich op de toegankelijkheid van de gebouwde omgeving.

In de interviews met de jongeren wordt dit thema regelmatig aan de orde gesteld. Zo beschrijven we het voorbeeld van een van de jongeren waarbij 'binnen een jaar alle voorzieningen waren geregeld'. In geen van de bestaande wetten en regels wordt de doorlooptijd van één jaar tussen aanvraag en beschikking als acceptabel benoemd. Het lijkt er eveneens op dat de jongere en de ouders niet op de hoogte zijn van de procedures die voor voorzieningen gelden, ze hadden na twee tot drie maanden bezwaar kunnen aantekenen omdat het nog niet geregeld was. Dat is niet gebeurd. Er is in dit voorbeeld sprake van een leemte, die in ieder geval niet wordt veroorzaakt door tekortschietende wet- en regelgeving maar waaraan andere oorzaken ten grondslag liggen. Het lijkt er sterk op dat hier met name sprake is van een probleem in de informatievoorziening. We kunnen ons overigens ook afvragen wat het betekent als mensen hun dankbaarheid uitspreken als zij 'maar' één jaar in plaats van de ook ervaren twee of drie jaar hoeven te wachten op voorzieningen waar ze gewoon recht op hebben.

Ondersteuningsvraag 5 richt zich op meedoen in school, stage of werk.

Jongeren krijgen niet altijd de ondersteuning die ze nodig hebben, de aandacht van docenten moet worden verdeeld en niet altijd beschikken docenten over de juiste kennis en vaardigheden om met de jongeren om te gaan. Er zijn regels over het aanpassen van materiaal en het aanpassen van toetsen en examens, er is geen beleid of regel die voorschrijft dat docenten over voldoende kennis en vaardigheden moeten beschikken om om te gaan met jongeren die extra ondersteuning nodig hebben.

Een van de aspecten van meedoen is 'communiceren'. Als jongeren moeizaam communiceren kunnen communicatiemiddelen worden ingezet. Sinds jaar en dag is daar een afbakeningsprobleem. Is het een onderwijsvoorziening en dus een voorziening die moet worden geregeld door OC&W of UWV? Of is het een hulpmiddel in het kader van de zorgverzekeringswet en moet de jongere aankloppen bij de zorgverzekeraar? Het is zeer voorstelbaar dat jongeren en ouders geen idee hebben waar naar toe te gaan om de problemen rondom de communicatie op te lossen. Er is blijkbaar ook geen organisatie die de jongere en de ouders hierover van informatie kan voorzien waarmee ze verder kunnen. Dat bleek ook uit de interviews met de jongeren en hun ouders. Zo ook de jongere wiens ouders zelf de typeles regelden voor hun zoon, zodat hij met zijn zeer onduidelijke handschrift toch kan communiceren op school.

Ondersteuningsvraag 6 richt zich op pesten.

In vrijwel alle interviews met jongeren komt 'pesten' naar voren als een ervaren fenomeen. Als het pesten zou worden opgelost, hebben de jongeren daar enorm baat bij. Wellicht is begeleiding nodig voor de jongeren, maar ook andersoortige interventies van bijvoorbeeld docenten, collega's of management kunnen helpen het pesten op te lossen of te voorkomen. Wettelijk gezien is dit een wat grijs gebied. Kun je begeleiding bij pesten afdwingen als een wettelijke aanspraak? De jongere kan begeleiding vragen om zelfstandig te kunnen functioneren en als pesten daarbij hoort, is de zorgverzekeraar de plek waar de jongere terecht kan. Of is hier sprake van begeleiding bij participatie? In dat geval kan de jongere bij het WMO-loket om ondersteuning vragen. Daarmee lijkt het er op dat pesten mogelijk via een wettelijke maatregel kan worden aangepakt. In hoeverre de omgeving, dus de docenten, de collega's of het management, is onduidelijk. De geïnterviewde jongeren hebben het allemaal ervaren of ervaren het nog steeds. De vraag is in hoeverre dit probleem vanuit een wettelijke taak kan worden opgepakt, en in hoeverre in het Helmondse aanbod van diensten het pesten integraal kan worden aangepakt.

Ondersteuningsvraag 7 heeft betrekking op de aanwezigheid van een vast aanspreekpunt.

Veel van de problemen die jongeren ondervinden hebben te maken met het ontbreken van een duidelijk vast aanspreekpunt, oftewel het ontbreken van een organisatie met een regiefunctie en eventueel ook een verwijfsfunctie; een regiefunctie die direct gericht is op de ontwikkeling van de individuele jongere en een regiefunctie die gericht is op het inrichten van een efficiënt begeleidingssysteem op gemeentelijk niveau. Niet alleen de jongeren en hun ouders ervaren dit als een leemte, ook vrijwel alle geïnterviewde organisaties noemen het ontbreken hiervan als een leemte. Veel problemen worden veroorzaakt door gescheiden financieringsstructuren, gescheiden fondsen en gescheiden verantwoordelijkheden van organisaties. Elke nieuwe structuur zal leiden tot nieuwe scheidingslijnen en daarmee nieuwe knelpunten. Het vaste aanspreekpunt, die tegelijkertijd een regie- en verwijfsfunctie heeft, staat boven structuren en stelsels en organisaties. Op dit moment is het bij wet niet geregeld dat er voor de jongere met een arbeidshandicap of beperking één organisatie is die het aanspreekpunt is, en de regie- en verwijfsfunctie heeft. Integendeel, er zijn meerdere organisaties die zeggen deze rol te vervullen en vanuit hun wettelijke taken gezien ook voor een deel van de jongeren die verantwoordelijkheid hebben. Denk aan UWV voor de Wajongers, Centra voor Jeugd en Gezin voor de jongeren van 0- 18 jaar, de Stichting Maatschappelijke Opvang voor de zorg die de jongeren nodig hebben. Een naadloze overdracht zou eveneens enorm helpen maar ook daarin voorziet de wet niet. Een regiefunctie, één aanspreekpunt zou voor de jongere en de ouders betekenen dat de begeleiding en ondersteuning ‘gewoon wordt geregeld’ en dat de afhandeling over schotten tussen financieringsstructuren en verantwoordelijkheden achter de schermen plaatsvindt.

Ondersteuningsvraag 8 richt zich op de gevolgen van de beperkingen voor de beroepskeuze.

Als jongeren met een beperking om advies vragen over hun vervolgopleiding of hun toekomstige beroep ervaren zij vaak dat er als eerste naar hun beperking wordt gekeken en vervolgens pas naar hun opleiding en capaciteiten. De geïnterviewde jongeren ervaren dit vaak als frustrerend en willen dat er op een realistische wijze wordt uitgegaan van hun wensen. Denk aan het voorbeeld van de jongere wiens studiebegeleider adviseerde ‘om maar een andere studie te kiezen als ze niet bij de lokalen kon komen’. Behalve de grondwettelijke ‘wet op gelijke behandeling’ is er geen enkele wet- of regelgeving die organisaties ‘verplicht’ om jongeren met een functiebeperking te ondersteunen in hun ontwikkeling en vanuit dat perspectief een opleiding te kiezen die bij hen past en die zij wensen. Dit in tegenstelling tot vele andere landen waar het recht op zelfontplooiing voor iedereen, dus ook jongeren met een functiebeperking, bij wet is vastgelegd.

Ondersteuningsvraag 9 richt zich op de overgang van school naar stage en werk.

In de overgang van school naar vervolgonderwijs, stage of werk hebben jongeren met een arbeidshandicap of beperking vaak ondersteuning nodig; ondersteuning in het maken van keuzes maar ook ondersteuning in hun zoektocht naar vervolgonderwijs, een baan of een andere vorm van dagbesteding. Uit de interviews met de jongeren en hun ouders maar ook uit de interviews met scholen blijkt dat het in deze fase nogal eens ontbreekt aan informatievoorziening. Bijvoorbeeld omdat contactpersonen van vervolgonderwijs vaak wisselen waardoor informatie niet kan worden doorgegeven of vervolgscholen vrijwel geen informatie beschikbaar hebben over de mogelijkheden voor jongeren met een beperking. Deze en andere vormen van nazorg zijn niet wettelijk geregeld, dus scholen kunnen alleen op ‘eigen kosten’ activiteiten in deze richting ondernemen. Hier is sprake van een duidelijke leemte. Een ander voorbeeld dat hierop betrekking heeft, zijn de jongeren die geïndiceerd zijn voor de Wet Sociale Werkvoorziening. De jongeren weten dat ze op een wachtlijst staan, maar horen verder niets meer. Ze hebben geen idee hoe lang het duurt voor ze aan de beurt zijn, waar ze kunnen worden geplaatst en of ze zelf iets kunnen ondernemen. De onzekerheid hierover werkt belemmerend en frustrerend. Er is niemand verantwoordelijk voor deze wachtperiode en er zijn wel organisaties die ‘iets’ organiseren voor deze wachtperiode maar dat is op eigen initiatief.

We noemen ook de leemte van het ontbreken van het verplicht informatie opvragen aan scholen door UWV bij de overdracht naar de Wajong status. Scholen en dan met name het speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs, stellen voor hun leerlingen zorgplannen op en onderwijsplannen en beschrijven in hun rapportages de ervaringen met de jongeren, in school en stage. Deze waardevolle informatie moet in principe meegenomen worden bij de overdracht naar de Wajong status, zo is vastgelegd in de nieuwe Wajong wet. Er staat niet in de wet dat UWV, de organisatie onder wiens verantwoordelijkheid de jongere gaat vallen wanneer de jongere een Wajong status krijgt, ook verplicht is om deze informatie op te vragen. Als dat niet gebeurt gaat er dus veel kostbare informatie verloren, zo is de zorg van de geïnterviewde scholen.

Scholen voor speciaal onderwijs hebben geen wettelijke taak om arbeidstoeleiding in hun programma op te nemen. Natuurlijk voelen de meeste scholen voor speciaal onderwijs verantwoordelijkheid en begeleiden de overstap van de jongere naar een andere school met meer kwalificatiemogelijkheden of in trajecten naar werk. Bij de scholen is echter geen financiering beschikbaar voor deze taak. Vaak blijft het daarmee een sluitstuk van het onderwijsprogramma, hangt het af van de inzet en het enthousiasme van de individuele begeleidende docent of wordt er intern geschoven ten koste van andere onderwijsactiviteiten.

Veel jongeren gaan uiteindelijk zelf op zoek naar een baan of vervolgonderwijs. Uit de interviews blijkt dat dit veel onzekerheid met zich mee brengt en veel energie kost. De leemte in de informatievoorziening in de transitie van school naar werk of andere vormen van dagbesteding kan gemakkelijk worden verholpen maar vraagt een investering in informatie 'op maat, op het juiste moment en naar de juiste doelgroep'. Dat geldt voor alle betrokken organisaties.

De leemte van de bekostiging van de arbeidstoeleidingsactiviteiten van het speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs zullen in de nabije toekomst langzamerhand verdwijnen.

Is het aanbod dekkend?

Een eerste vraag die we willen beantwoorden, is of het aanbod in Helmond dekkend is voor de ondersteuning die de jongeren, en de partijen om hen heen, nodig hebben. We verwachtten een antwoord te krijgen door het in kaart brengen van de organisaties die in Helmond actief zijn voor jongeren met een arbeidshandicap of beperking.

Dat lijkt grotendeels ook zo, althans op het eerste gezicht. Immers, vanuit een wettelijk perspectief is alles wat nodig is aanwezig en handelen organisaties conform de afspraken.

Maar als we uitgaan van het perspectief van de ondersteuningsvraag van de jongere - zoals we deden in de vorige hoofdstukken - dan ontstaat een ander beeld. En is het nog maar de vraag of het aanbod dan wel dekkend is. In feite zien we blinde vlekken op diverse fronten: de informatievoorziening, de communicatie, de overdracht, de vraagverheldering, de probleemherkenning... Al deze 'leemtes' worden concreet ervaren, maar zijn niet vastgelegd (ondervangen) in wetten, regels of beleid. Dat maakt ook dat het moeilijk is voor organisaties om de blinde vlekken zelf als zodanig te identificeren en op te pakken.

Of er sprake is van een dekkend aanbod wordt pas zichtbaar als je dieper ingaat op de ondersteuningsvraag van de jongere, en hoe je dat in de praktijk moet invullen. Bijvoorbeeld: de benadering vanuit de gedachte 'de jongere heeft vervoer nodig en dus moet je een partij hebben die dat vervoer regelt' blijkt niet voldoende.

Er komt immers veel meer kijken bij het regelen van vervoer dan alleen het vaststellen van de indicatie en het leveren van het vervoermiddel. Het gaat om het totale plaatje, waarin meer facetten aan de orde zijn. En juist het vaststellen wat er allemaal precies bij komt kijken en wie daarvoor zorgt, is qua zorgverantwoordelijkheid niet geregeld, het is een schemergebied waar niemand verantwoordelijkheid voor heeft gekregen. Dat maakt het natuurlijk lastig om te opereren als je een partij bent die de jongere graag wil ondersteunen.

Het voorbeeld, hierna, laat zien waar de jongere, en ook de ondersteunende professionals, tegenaan lopen. We nemen hiervoor de eerste ondersteuningsvraag.

Een uitgewerkt voorbeeld

Op maat ondersteuning gericht op het optimaliseren van het functioneren

Jongeren die (extra) ondersteuning nodig hebben, hebben deze nodig van ouders, leeftijdgenoten, behandelaars, begeleiders, therapeuten en andere professionals. De ondersteuning is gericht op optimaliseren van het functioneren, zodat zij maximaal kunnen meedraaien in school, op stage of in het werk.

Om vast te stellen welke ondersteuning nodig is voor de jongere en voor betrokkenen in de omgeving van de jongeren, moeten we het proces volgen dat de jongere doorloopt vanuit een positie zonder ondersteuning tot en met het verkrijgen van de ondersteuning.

Allereerst moet de ondersteuningsvraag worden onderkend en erkend. Dus in de dagelijkse praktijk moet iedereen in de omgeving van de jongere - zoals familie, docenten, begeleiders e.d. - aandacht hebben voor de ondersteuningsvraag van de jongere. Zij moeten de noodzaak voor de ondersteuning kunnen signaleren.

Voor de gemiddelde docent zal het geen probleem zijn om algemeen gangbare problemen te herkennen. Dat ligt lastiger als de problemen voortkomen uit de specifieke aard van de beperkingen waar de jongere tegenaan loopt. Dat soort problemen herkent niet iedereen zomaar, en zonder training is al helemaal lastig. Als een docent er niet in getraind is, herkent hij de steunvraag misschien helemaal niet. Of hij/zij legt de steunvraag anders uit waardoor mogelijk zelfs nog meer problemen kunnen ontstaan.

Het komt zelfs voor dat ervaren docenten een probleem weliswaar herkent maar de steunvraag anders uitlegt, omdat hij dat 'al jaren zo doet'.

Met andere woorden: een docent zou bij voorkeur getraind moeten zijn in het herkennen en op een juiste wijze interpreteren van specifieke steunvragen. En als training geen optie is, zal hij op een andere wijze gesteund moeten worden. Er moet dan natuurlijk wel een organisatie zijn met de expertise om daarop in te spelen, en de docent kan trainen en/of ondersteunen.

Daarnaast zal de jongere zelf moeten leren om zijn/haar steunvraag zo goed mogelijk te formuleren. En moet er dus iemand zijn die de jongere daarin instrueert en ondersteunt.

Kortom, voordat we de steunvraag kunnen beantwoorden moet in feite al het nodige gebeuren.

Vervolgens moet de docent weten waar hij naar toe kan verwijzen, als hij het zelf niet op kan lossen.

Daarbij is het heel erg belangrijk dat je de jongere en diens ouders niet van het kastje naar de muur stuurt. De docent moet dus precies weten wie het beste kan helpen bij het oplossen van het specifieke probleem. En als de docent die kennis niet heeft, moet hij toch minstens weten waar die kennis wel is. Dat moet dus een organisatie zijn die het ondersteuningsaanbod en de kwaliteit ervan kent; een organisatie bij elke ondersteuningsvraag snel en adequaat kan doorverwijzen.

In dit geval zijn er dus twee tot vier stappen nodig van vraag tot aanbod. En langer moet het niet zijn in het verwijzingsproces, want anders vertraagt de ondersteuning onnodig met het risico dat de jongere en zijn ouders vastlopen in de verwijzingsstructuur. En dat is funest.

Het is van belang dat iedereen die in het proces betrokken is, niet alleen de vraag moet kunnen begrijpen maar ook de taal moet kunnen spreken van de jongere en zijn ouders; zodat de uitleg op maat is.

Bovendien is van belang dat de professionals die de jongeren ondersteunen, bekend zijn met de effecten van de beperkingen die de jongere ervaart bij het volgen van onderwijs en het functioneren in stage en werk. Dat dit een absolute voorwaarde is, kwam duidelijk naar voren uit de interviews. Met andere woorden: als professionals die kennis ontberen, moeten ze feitelijk een cursus of training volgen. Dat moet dus ook geregeld zijn.

- *Uitgaan van het perspectief van de jongere betekent ook uitgaan van de eigen regie van de jongere. Het vergroten van de empowerment, van de eigen regie van de jongere, vormt daarmee een belangrijke randvoorwaarde voor het handelen vanuit het perspectief van de jongere. Dat vraagt dus om professionals, organisaties en ouders die op empowerende wijze kunnen handelen. De borging hiervan moet ook geregeld worden.*

Tenslotte, en dat is eigenlijk de meest basale vraag, hoe komt het dat de begeleiding nodig is? Wat kan in de omgeving van de jongere anders, zodat er geen ondersteuning en begeleiding nodig is?

- *Het is de vraag of datgene wat we nu beschrijven, dus datgene wat in feite nodig is om op een adequate wijze met ondersteuningsvraag nummer 1 om te gaan, aanwezig is in het Helmondse.*
- *En, de zaken die nu zo uit onze denkkoker rollen zijn wellicht nog niet allemaal even relevant in dit stadium. De lijst van zaken die geregeld zouden moeten zijn en de lijst van zaken die randvoorwaardelijk zijn, kan nog veel langer zijn.*

Nogmaals de vraag: is het aanbod dekkend?

Op dit moment is het dus niet mogelijk om antwoord te geven op de vraag of het aanbod in Helmond dekkend is. We dachten dat we, door de behoefte van de jongeren en de activiteiten van de organisaties die in Helmond actief zijn, in kaart te brengen, een beeld zouden krijgen van de match tussen vraag en aanbod. Dat beeld is in elk geval niet volledig. Dat kan ook niet, want bij aanvang konden we niet de juiste vragen stellen aan de deelnemende organisaties; dat kan nu wel.

Via de inventarisatie hebben we wel het aanbod in kaart gebracht vanuit het perspectief van de jongere. En dat maakt zichtbaar dat de behoefte (de vraag dus) bij de jongere veel uitgebreider en complexer is dan tot nog toe bekend was.

Conclusie

In Helmond is een groot aantal organisaties actief in de ondersteuning en begeleiding van jongeren met een arbeidshandicap of beperking. We hebben de overlap en de leemtes in kaart gebracht. We hebben een tocht door Helmond gemaakt op zoek naar bestaande ondersteuning voor de jongere met een arbeidshandicap of functiebeperking. Dezelfde zoektocht maken de jongere en de ouders ook. In hun zoektocht ervaren ze dus de leemtes, en daar laat dit onderzoek er een aantal van zien.

Aan het einde van onze tocht door het Wajonglandschap van Helmond is de conclusie dat we eigenlijk niet weten of het aanbod dekkend is. Dat komt omdat we aan het begin van onze tocht zijn uitgegaan van het aanbod in Helmond, de organisaties en hun netwerken en samenwerkingsverbanden. En die aanbodgerichte benadering is ook de wijze waarop de huidige dienstverlening is georganiseerd, en dat niet alleen in Helmond, maar overal in Nederland. En als je vanuit het aanbod denkt, zoals wij aanvankelijk deden, kun je onmogelijk weten of de dienstverlening/ondersteuning dekkend is, en of de kwaliteit voldoende is.

Wat we wel zeker weten is, dat je kunt vaststellen wat nodig is en vervolgens kijken wat al geregeld is en wat nog niet. Dat kan door deze ontdekkingstocht samen met de lokale partijen te maken. Het zijn de lokale partijen die nu actief zijn in de ondersteuning van jongeren, die weten welke zaken geregeld moeten zijn en wat de randvoorwaarden zijn. Dat zijn de lokale partijen die het nu goed doen maar die het samen nog beter kunnen als ze vanuit een ander perspectief naar hun dienstverlening kijken; vanuit het perspectief van de jongere. Samen kunnen zij vaststellen wat nodig is en wie vervolgens verantwoordelijk zal zijn voor de verschillende zaken.

Wanneer je het ondersteuningsaanbod vanuit deze gezamenlijkheid kunt regelen, waarbij je de vraag van de jongere niet alleen in woord maar ook in daad als uitgangspunt neemt, dan kan Helmond met nog meer recht zeggen 'dat de ondersteuning van de jongere goed geregeld is'.

6 AANBEVELINGEN

We sluiten deze reis door het Helmondse ‘Wajonglandschap’ af met een schets van de wijze waarop elke gemeente in Nederland kan zorgen dat de ondersteuning van de jongere in zijn transitie van school naar werk goed geregeld is. Centraal staat dat het adequaat regelen van de ondersteuning pas echt kan wanneer je uitgaat van het perspectief van de jongere.

Uitgaan van het perspectief van de jongere

Hoewel alle organisaties, de aanbodkant dus, in woord en vaak ook in schrift⁹ het perspectief van de jongere hoog in het vaandel hebben staan, blijkt dit in de praktijk nog niet altijd het geval.

Het basale denken vanuit de steunvragen van de jongere zoals we dat in de conclusie hebben uitgewerkt, laat zien dat andere zaken geregeld moeten zijn, dan alleen het inrichten van organisaties, besluiten tot samenwerking en de samenwerking vastleggen in convenanten.

Welke andere zaken dat zijn, wordt pas zichtbaar als je vanuit de steunvragen kijkt naar het benodigde aanbod.

Het denken en handelen vanuit de steunvragen, dus het perspectief van de jongere, vraagt een complete denkomslag. Je moet denken van buiten naar binnen, op organisatieniveau, maar ook op systeemniveau binnen de lokale structuur van een gemeente. Deze denkomslag is recent eveneens genoemd in het rapport ‘Tussen nieuw denken en nieuw doen’¹⁰, gebaseerd op een project dat in dezelfde periode als het Helmondse plaatsvond. We zien in dit rapport veel voorbeelden waar anders denken heeft geleid tot concreet anders doen; anders doen vanuit de gedachte dat het perspectief van de jongere centraal staat. Het handelen vanuit het perspectief van de jongere kan alleen wanneer alle partijen die bij de jongere betrokken zijn, meewerken aan deze denkomslag, op organisatieniveau en op individueel professioneel niveau.

- *Uitgaan van de ondersteuningsvraag van de jongeren, betekent voor de dienstverlenende organisaties dat zij met elkaar en in onderlinge samenwerking, onder regie van een partij, vaststellen op welke wijze zij diensten in een gezamenlijk, geïntegreerd en op elkaar afgestemd aanbod kunnen aanbieden aan de jongere.*

Om dit te realiseren is een modelmatige aanpak noodzakelijk; een model dat niet alleen in Helmond maar in iedere gemeente in Nederland kan worden toegepast; afgestemd op de eigen lokale situatie.

Een model toepasbaar in iedere gemeente

Het in kaart brengen van het Wajonglandschap in de gemeente Helmond heeft ons in staat gesteld een model te ontwikkelen dat uitgaat van het perspectief van de jongere.

Het model ‘De ondersteuning geregeld’ neemt de steunvragen van de jongere als uitgangspunt en helpt professionals en organisaties om vervolgens vanuit dat perspectief, het ondersteuningsaanbod zowel in inhoud, organisatie als randvoorwaardelijke aspecten vorm te geven.

Het werken met een model maakt het mogelijk om het handelen vanuit het perspectief van de jongere in verschillende situaties toe te passen. Dus niet alleen in Helmond, maar ook in iedere andere gemeente die het belangrijk vindt dat jongeren die extra ondersteuning nodig hebben, alle kansen krijgen die ze nodig hebben om zich te ontplooiën en te ontwikkelen op een wijze die het best bij hen past.

⁹ Veel van de betrokken organisaties geven in beleidsnota’s en visienotities aan dat men bereid is zich in te spannen voor vragen van jongeren en hun ouders.

¹⁰ Tussen nieuw denken en nieuw doen : verkenning attitudes rond de Wajong. – What Works, 2009

Het model bestaat uit twee onderdelen:

1 Werken aan de samenwerking

In dit onderdeel staat de samenwerking van de individuele professionals centraal; samenwerking op casuïstiek niveau. Professionals werken met elkaar aan een optimale samenwerking om vanuit het perspectief van de jongere deze op een empowerende wijze te ondersteunen en daarmee bij te dragen aan de optimale ontwikkeling van de mogelijkheden van de jongere.

2 De afstemming geregeld

In dit onderdeel staat de afstemming van de samenwerking van betrokken organisaties centraal; afstemming en samenwerking op structureel niveau. Organisaties werken met elkaar aan de afstemming rondom de steunvragen. Alle organisaties denken mee over wat nodig is om de steunvragen te beantwoorden: over het totale aanbod dat noodzakelijk is om de steunvragen van de jongeren te kunnen beantwoorden, over het aanbod dat nodig is om de daar uit voortvloeiende steunvragen van andere betrokken te kunnen beantwoorden en over de randvoorwaarden voor de dienstverlening aan de jongeren en andere betrokken.

Momenteel wordt gewerkt aan de uitwerking en toetsing van het model; binnen niet al te lange tijd kan iedere gemeente er gebruik van maken.

- *Wij bevelen aan dat gemeenten bij de inrichting van de ondersteuning, uitgaat van dit model, dus werken vanuit het perspectief van de jongere.*

De regie inrichten

Een belangrijke voorwaarde voor succes is het uitgaan van het perspectief van de jongere, zoals in dit rapport beschreven. De reis door het Wajonglandschap brengt nog een tweede belangrijke voorwaarde naar boven voor een succesvolle inrichting van het Wajonglandschap. En dat heeft te maken met de *regierol* bij het inrichten van het landschap en het regelen van de ondersteuning.

De afstemmingsregisseur

Het regisseren van de ondersteuning kan alleen plaatsvinden door een regisseur die het perspectief van de jongere centraal stelt, en daarbij vooral niet wordt gehinderd door eigenbelang. Deze regisseur is nodig om op gemeentelijk niveau de afstemming en samenwerking te regelen. De regisseur heeft maar één doel en dat is het creëren en bewaken van de randvoorwaarden waarbinnen de jongere met een arbeidshandicap of beperking zich optimaal kan ontwikkelen en kan groeien. Het gaat dan om zowel de structuur van de ondersteuning, wie doet wat, als ook de inhoud en kwaliteit van de ondersteuning, de hoe vraag.

Deze op gemeentelijk niveau opererende regisseur is naar onze mening een vast persoon, gekoppeld aan een onafhankelijke organisatie die door iedereen erkend wordt.

De casusgerichte regisseur

Er is ook een regisseur nodig om de individuele jongere te ondersteunen: de casusgerichte regisseur. De casusgerichte regisseur heeft maar één doel en dat is het bewaken van de ondersteuning op casusniveau. Wanneer organisaties samen werken aan de ondersteuning van een jongere, moet duidelijk zijn wie de casusgerichte regisseur is en deze rol moet door alle samenwerkende organisaties worden erkend. Afhankelijk van de situatie en inhoud wordt een regisseur gekozen. De casusgerichte regisseur is dus een wisselende rol en die kan bij de jongere en de ouders liggen maar ook bij een professional van de dienstverlenende organisaties.

Beide rollen zijn essentieel bij het creëren van het dekkende aanbod. De rol van de afstemmingsregisseur is essentieel omdat er altijd een organisatie moet zijn die het initiatief neemt en die de mogelijkheid moet hebben om het dekkende aanbod op gemeentelijk niveau te regisseren. De rol van de casusgerichte regisseur is essentieel omdat alleen vanuit een duidelijke regierol het perspectief van de jongere en daarmee zijn ontwikkeling en groei, centraal kan blijven staan.

- *Wij bevelen aan dat bij het regelen van de ondersteuning beide regierollen worden ingevuld.*

Tenslotte

De reis door het Wajonglandschap is begonnen en geëindigd met datgene waar het allemaal om draait, de jongeren en dat wat nodig is om deze jongeren te ondersteunen. En dat die ondersteuning nodig is, weet iedereen die betrokken is bij deze jongeren.

Met de ontwikkeling van het model 'De ondersteuning geregeld', is het mogelijk om te zorgen dat de jongeren die extra ondersteuning nodig hebben, daadwerkelijk in staat worden gesteld om

- onderwijs te volgen op het niveau dat bij hen past en dat zij wensen
- een baan te vinden die bij hen past en die zij wensen
- blijvend deel te nemen aan arbeid en, zo mogelijk, door te groeien in hun werk
- te kunnen deelnemen aan de samenleving

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 DE ONDERSTEUNING GEREGLD, EEN MODELMATIGE AANPAK

Een passend antwoord

U bent een gemeente en u ziet het als uw taak om het allerbeste voor uw burgers te willen. Zo ook voor uw jonge burgers die vanwege een bepaalde beperking meer moeite moeten doen om zo goed mogelijk te participeren in de samenleving. Deze jonge burgers hebben, evenals alle andere jongeren in uw gemeente, er recht op om zich te ontwikkelen op een manier die bij hen past en die ze zelf willen. Dat gaat niet vanzelf, door hun beperking is hun steunvraag vaak groter dan van andere jongeren. Bekend is dat hoe eerder ondersteuning plaatsvindt, hoe groter de kans is dat grotere problemen worden voorkomen. Dat is goed voor de jongeren, dat is ook goed voor u als gemeente. Voor u als gemeente betekent dit dat vroege interventie in alle gevallen leidt tot kostenbesparing op de lange termijn. Wanneer jongeren op een adequate wijze begeleid worden, leidt dit immers tot een daling van het gebruik van voorzieningen die nodig zijn wanneer de problemen groter worden. Een passend antwoord op hun ondersteuningsvraag is daarom essentieel.

Als gemeente is het goed om te weten dat u binnen uw gemeente een passend antwoord kunt geven op de steunvraag van de jongeren. Een passend antwoord betekent voor deze jonge burgers dat ze zo min mogelijk hinder ondervinden van de gevolgen van hun beperking in school en in werk. En daarmee vergroten zij hun kansen op een volwaardige participatie in de samenleving.

Over welke jongeren gaat het?

Het gaat in principe over alle jongeren in uw gemeente. De ene jongere heeft meer steun nodig dan de andere en het doel van deze modelmatige aanpak is om te zorgen dat ook de ondersteuning van de jongere die veel steun nodig heeft, ook is geregeld. Net zo goed als de ondersteuning van de jongere die minder steun nodig heeft.

Een modelmatige aanpak

Via deze modelmatige aanpak helpen we u als gemeente op weg om een antwoord te vinden op de vraag of de ondersteuning in uw gemeente goed is geregeld; de ondersteuning van jongeren die vanwege een aangeboren of opgelopen aandoening of beperking extra steun nodig hebben:

- 1) om onderwijs te volgen op het niveau dat bij hen past en dat zij wensen
- 2) om een baan te vinden die bij hen past en die zij wensen
- 3) om blijvend deel te nemen aan arbeid en, zo mogelijk door te groeien in hun werk
- 4) om te kunnen deelnemen aan de samenleving

De aanpak kent een aantal *uitgangspunten*. We beschrijven deze uitgangspunten:

1. Er is één systeemgerichte regisseur die door alle organisaties erkend wordt.
2. De ondersteuningsvraag van de jongere staat voorop; alle afstemming vindt plaats rondom de ondersteuningsvraag en niet rondom het aanbod.
3. Alle organisaties denken mee over wat nodig is om de steunvragen te beantwoorden:
 - a. het totale aanbod dat noodzakelijk is om de steunvragen van de jongeren te kunnen beantwoorden;
 - b. Het aanbod dat nodig is om de daar uit voortvloeiende steunvragen van andere betrokken te kunnen beantwoorden;
 - c. De randvoorwaarden voor de dienstverlening aan de jongeren en andere betrokken.
4. Alle organisaties werken mee aan een zo efficiënt mogelijk geregeld ondersteuningsaanbod dat de ontwikkelingsmogelijkheden en groei van de jongere centraal stelt. Dit is herkenbaar in de werkwijze van de organisaties en van de professionals werkzaam in de organisaties.

5. Deelnemende organisaties houden zich aan de zelf opgestelde eisen voor de kwaliteit van dienstverlening.
 6. Organisaties die zich aantoonbaar houden aan de zelf opgestelde eisen voor de kwaliteit van dienstverlening, kunnen dit kenbaar maken aan de jongeren en andere betrokkenen.
 7. De gemeente maakt alleen gebruik van het aanbod dat zich aantoonbaar houdt aan de gezamenlijk opgestelde eisen voor de kwaliteit van dienstverlening .
- *Uitgaan van de ondersteuningsvraag van de jongeren betekent voor de dienstverlenende organisaties, dat zij met elkaar en in onderlinge samenwerking, vaststellen op welke wijze zij diensten in een gezamenlijk, geïntegreerd en op elkaar afgestemd aanbod kunnen aanbieden aan de jongere.*

Hoe pakt u dit aan?

De modelmatige aanpak is vooral bedoeld om, over de schotten en grenzen van financiering en beleidsmatige verantwoordelijkheden, de ondersteuning te regelen. Het vraagt om een open blik en vizier van alle deelnemende partijen. Een van de belangrijkste lessen die uit de reis door het Wajonglandschap is te trekken, is dat niet het aanbod, maar de ondersteuningsvraag bepaalt wat nodig is voor de ondersteuning van de jongere. Deze boodschap moet centraal staan in het regelen van de ondersteuning in uw gemeente. Daarbij stelt u als gemeente voorop dat u er baat bij heeft dat 'de ondersteuning van alle jongeren en zeker zij, die extra ondersteuning nodig hebben, goed geregeld is.

De modelmatige aanpak bestaat uit twee delen:

1 *Werken aan de samenwerking*

In dit onderdeel staat de samenwerking van de individuele professionals centraal; samenwerking op casuïstiek niveau. Professionals werken met elkaar aan een optimale samenwerking, om vanuit het perspectief van de jongere, deze op een empowerende wijze te ondersteunen en daarmee bij te dragen aan de optimale ontwikkeling van de mogelijkheden van de jongere.

2 *De afstemming geregeld*

In dit onderdeel staat de afstemming van de samenwerking van betrokken organisaties centraal; afstemming en samenwerking op structureel niveau. Organisaties werken met elkaar aan de afstemming rondom de steunvragen. Alle organisaties denken mee over wat nodig is om de steunvragen te beantwoorden: over het totale aanbod dat noodzakelijk is om de steunvragen van de jongeren te kunnen beantwoorden, over het aanbod dat nodig is om de daar uit voortvloeiende steunvragen van andere betrokken te kunnen beantwoorden en over de randvoorwaarden voor de dienstverlening aan de jongeren en andere betrokken.

We werken beide delen deels uit om een beeld te schetsen van de inhoud en werkwijze van de aanpak.

Een bijeenkomst: kick off

In een eerste bijeenkomst nodigt u als gemeente alle organisaties¹¹ uit die een bijdrage leveren of kunnen leveren aan de ondersteuning van de jongeren. Professionals in de uitvoering, bestuurders en managers nemen deel aan deze bijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst staat het bereiken van een gezamenlijke visie over de toekomstmogelijkheden van alle jongeren en speciaal de jongeren die extra ondersteuning nodig hebben, centraal. Een tweede centrale punt van deze eerste bijeenkomst is het

¹¹ U als gemeente draagt zorg dat ook de jongere en de ouders worden vertegenwoordigd door een organisatie die deelneemt aan deze bijeenkomsten.

Bijlagen

komen tot het gezamenlijk gedragen standpunt, dat de ondersteuningsvragen van de jongeren uitgangspunt vormen voor het regelen van de ondersteuning.

Vervolgens worden bijeenkomsten georganiseerd voor uitvoerende professionals (Werken aan de samenwerking) en worden bijeenkomsten georganiseerd voor bestuurders en managers (De afstemming geregeld).

Kick Off	
Werken aan de samenwerking	De afstemming geregeld
<u>Eerste bijeenkomst: Kennis maken</u> In deze eerste bijeenkomst maken de uitvoerende professionals kennis met elkaar en wordt het doel van de bijeenkomsten met de deelnemers doorgenomen. Verschillende werkvormen worden ingezet om eventuele drempels te verlagen en deelnemers vertrouwd te maken met het denken vanuit het perspectief van de jongere met een beperking.	<u>Een eerste bijeenkomst</u> In de eerste bijeenkomst staat de afstemming rondom de ondersteuningsvraag centraal en niet de afstemming rondom het aanbod. In een tweede bijeenkomst werken alle organisaties samen aan het formuleren van: het totale aanbod dat noodzakelijk is om de steunvragen van de jongeren te kunnen beantwoorden; Het aanbod dat nodig is om de daar uit voortvloeiende steunvragen van andere betrokken te kunnen beantwoorden; De randvoorwaarden voor de dienstverlening aan de jongeren en andere betrokken.
<u>Tweede bijeenkomst: Inzicht in samenhang en leemtes</u> In deze tweede bijeenkomst oefenen de deelnemers met behulp van verschillende werkvormen in het analyseren van de samenhang en de leemtes in de dienstverlening gericht op de jongere met een beperking. Eventuele verbeterpunten worden eveneens in deze tweede bijeenkomst besproken.	<u>Een tweede bijeenkomst</u> In een tweede bijeenkomst¹² werken alle organisaties samen aan het vormgeven van een zo efficiënt mogelijk geregeld ondersteuningsaanbod, dat de ontwikkelingsmogelijkheden en groei van de jongere centraal stelt. In deze tweede bijeenkomst wordt eveneens vastgelegd welke organisaties de rol van casusgerichte regisseur op zich kunnen nemen, en wat de voorwaarden zijn voor het opnemen van deze rol. Het is in deze tweede bijeenkomst van cruciaal belang dat elke deelnemende organisatie blijft denken vanuit het perspectief van de steunvraag van de jongere en de steunvraag van de jongere centraal blijft stellen.
<u>Derde bijeenkomst: Verschillen</u> In een derde bijeenkomst wordt ruim aandacht besteed aan de overeenkomsten en verschillen in aanpak tussen de professionals van de verschillende deelnemende organisaties: verschillen in aanpak, in taalgebruik, in belangen, etc. De betekenis van de verschillen in relatie tot het 'uitgaan van het perspectief van de jongere' wordt besproken, alsook de betekenis van de verschillen voor de samenhang en de samenwerking.	<u>Een derde bijeenkomst</u> In een derde bijeenkomst laten alle deelnemende organisaties aan elkaar zien op welke wijze zij de dienstverlening hebben vormgegeven vanuit het perspectief van de jongere. De bijeenkomst heeft een uitnodigend en open karakter, waarbij het gezamenlijk bereiken van het doel 'de ondersteuning geregeld' bij iedere individuele organisatie herkenbaar en voelbaar is.
<u>Vierde bijeenkomst: Verbeterpunten</u> In de vierde bijeenkomst staan de verbeterpunten centraal. Verbeterpunten worden geformuleerd op organisatie en op individueel niveau. De bestaande situatie en de gewenste situatie worden naast elkaar gelegd en gekoppeld aan een verbeterplan.	
Afsluitende bijeenkomst	

¹² Het kan zijn dat hiervoor meer bijeenkomsten noodzakelijk zijn.

Afsluitende bijeenkomst

Tenslotte worden in een afsluitende bijeenkomst waaraan uitvoerende professionals, bestuurders en managers deelnemen, de verbeterpunten besproken en wordt afgesproken op welke wijze in de toekomst wordt doorgegaan met het aanbieden van de dienstverlening vanuit het perspectief van de jongere. De methodiek die hiervoor gebruikt wordt is die van de 'Snelkookpan'. Hierbij wordt gebruik gemaakt van concrete voorbeelden, waarbij het perspectief van de Wajonger als eindgebruiker in beeld wordt gebracht. Met alle betrokken, van uitvoerder tot beleidsmaker tot bestuurder, wordt gewerkt aan een gezamenlijke probleemanalyse en oplossingen. Een snelkookpansessie helpt in het formuleren van concrete en maatwerkgerichte oplossingen waar de aanwezige bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders zich aan committeren.

Afhankelijk van de behoefte worden monitorbijeenkomsten gepland met de uitvoerende professionals en de bestuurders en managers.

Een kwalitatief goed en dekkend aanbod

Met deze bijeenkomsten heeft u de basis gelegd voor een op maat gesneden en kwalitatief goed ondersteuningsaanbod in uw gemeente. Nu rest u alleen nog de taak om samen met de deelnemende organisaties het aanbod en de kwaliteit ervan op peil te houden.

De ondersteuningsvragen en het aanbod

Om u alvast op weg te helpen bij de invulling van het ondersteuningsaanbod vanuit het perspectief van de jongere, schetsen we voor u drie ondersteuningsvragen van de jongeren en geven we enkele voorbeelden van voorwaarden voor het goed organiseren van de beantwoording van deze ondersteuningsvragen. In de modelmatige aanpak worden alle negen ondersteuningsvragen op vergelijkbare wijze door geëxerceerd.

1 Op maat ondersteuning

Waar gaat het om

Jongeren hebben tijdens hun leven op weg naar volwassenheid ondersteuning nodig om die wegen te vinden die het beste bij hen passen en om niet de ‘verkeerde’ wegen in te slaan. De ondersteuning die ouders en andere familieleden en de leraren op school geven, is dan vaak voldoende. Een aantal jongeren heeft extra ondersteuning nodig. Extra ondersteuning van ouders, familie en leraren maar vaak ook nog ondersteuning van professionals die werkzaam zijn bij speciale instanties.

Zo wordt bijvoorbeeld een jongere met een spasticiteit, hierdoor flink gehinderd in het gaan naar school, stage of werk. Als hij niet met grote regelmaat hiervoor in behandeling zou zijn en getraind wordt in het omgaan met zijn lichaam en met zijn energie, en in het gebruik van de juiste hulpmiddelen, zou deze jongere niet gewoon naar school kunnen gaan en zeker niet kunnen gaan werken. De extra ondersteuning is daarmee van groot belang voor de jongere.

De extra ondersteuning in de vorm van behandeling, therapie, opname en hulpmiddelengebruik is daarmee een noodzakelijke activiteit voor de jongeren waardoor zij zich overeind kunnen houden om hun school goed te doorlopen, eventueel stage te lopen en vervolgens zich te handhaven in werk. zie het voorbeeld van deze jongere die doof is:

“In het begin had ik logopedie in de buurt. Dit startte met 2x per week en is in ongeveer anderhalf jaar tijd afgebouwd. Daarnaast oefende ik nog ongeveer 30 minuten per dag met mijn moeder lipl lezen en praten. Dat was op aanraden van de kinderarts. Daarna heb ik nog een jaar fysiotherapie gehad. Eerst in het ziekenhuis daarna in een praktijk in de buurt. Ook op aanraden van de kinderarts. Maar ik heb heel veel oefeningen ook thuis gedaan.”

Een eerste stap in het regelen van de extra ondersteuning, is natuurlijk het signaleren dat er extra ondersteuning nodig is. Soms is dat evident, vaak ook moet de omgeving van de jongere signaleren dat er behoefte is aan extra ondersteuning.

De ondersteuningsvraag

Jongeren die extra ondersteuning nodig hebben, hebben deze nodig van behandelaars, begeleiders, therapeuten en andere professionals zodat zij optimaal kunnen meedraaien in school, stage of werk.

Wat betekent dit in de praktijk?.

1. Dat betekent in de praktijk dat de direct betrokkenen aandacht moeten hebben voor de vraag van de jongere om ondersteuning en de noodzaak hiervan te kunnen signaleren. En, als ze dat niet kunnen, dat dit moet worden geregeld.
 - Dan moet er dus in ieder geval een organisatie zijn die
 - kennis heeft van het signaleren van specifieke beperkingen;
 - alle relevante betrokkenen hierover van informatie op maat kan voorzien;
 - als dat nodig blijkt, in de praktijk concrete ondersteuning kan bieden.
2. Dat betekent in de praktijk dat het ondersteuningsaanbod dat de jongere nodig heeft, aanwezig moet zijn en moet voldoen aan de noodzakelijke kwaliteitscriteria voor dienstverlening.
 - Dan moet er dus in ieder geval een organisatie zijn die
 - het ondersteuningsaanbod kent;
 - de kwaliteit van het ondersteuningsaanbod kent;
 - die anderen hierover van informatie op maat kan voorzien;
 - die, als dat nodig is, in de praktijk concrete ondersteuning kan bieden.
 - Dan moeten dus in ieder geval professionals van een groot aantal verschillende disciplines beschikbaar zijn:
 - deze professionals moeten kennis hebben van de beperkingen die de jongere ervaart en de gevolgen ervan voor het meedraaien in school, stage of werk;
 - deze professionals moeten de ondersteuningsvraag van de jongere als uitgangspunt hebben, en niet de behandeling van de individuele professional.
 - Dan moet er in ieder geval ook een organisatie zijn die de professionals kan voorzien van informatie over de betekenis van de beperking voor het meedraaien in school, stage en werk:
 - die specialistische kennis heeft over de betekenis van de beperking voor het meedraaien in school, stage en werk;
 - die de professionals hierover van informatie op maat kan voorzien;
 - die, als dat nodig blijkt, in de praktijk concrete ondersteuning kan bieden.

En?

De genoemde zaken zijn in ieder geval noodzakelijk maar er is vast meer!

U kunt, met alle betrokken organisaties samen, de lijst compleet maken door, vanuit het perspectief van de jongere, vast te stellen wat nog meer nodig is om de jongeren gewoon te laten deelnemen in school en in werk.

2 *Afstemmen zorg, therapie, opname en school, stage of werk*

Waar gaat het om

Een groot aantal jongeren heeft, als gevolg van hun beperking, met regelmaat therapie of (ziekenhuis)behandeling nodig. Het doel van de therapie of de behandeling is om de jongeren beter te kunnen laten meedoen in bijvoorbeeld school, stage of werk. De schoolgaande jongeren missen daardoor wel een deel van hun onderwijs- of stageprogramma. Ze kunnen toetsen niet maken of bepaalde werkopdrachten niet afronden. Dat betekent dat zij langer over hun school of opleiding moeten doen en vaak hertoetsen en inhaalopdrachten moeten maken tijdens de gewone lessen.

De werkende jongeren zijn daardoor een deel van de normale werktijd niet beschikbaar. Het inplannen van werkzaamheden door de baas is daardoor moeilijk. Wanneer de school of het werk, de jongere zelf en de behandelende instantie hiermee op een flexibele wijze kunnen omgaan, kunnen veel stagnatieproblemen worden voorkomen.

In de praktijk blijken bij alle drie de partijen problemen voor te komen. De minste problemen doen zich voor bij de school of het werk en de jongere; beide groepen stellen zich redelijk tot zeer flexibel op en zoeken naar oplossingen voor het verzuim.

De meeste problemen doen zich voor bij de behandelende instanties:

de indicatie voor de therapie of behandeling laat lang op zich wachten;

de behandelende instanties houden geen rekening met het ‘normale’ leven van de jongere;

de behandeling wordt gestopt om leeftijdsredenen, niet omdat de behandeling niet meer nodig is;

de behandelende instanties werken niet samen bij de behandeling van dezelfde jongere.

“De aanvraag voor het krijgen van vaste, wekelijkse begeleiding voor mij [een jongere met autisme] heeft een kleine 1,5 jaar geduurd.”

“Indicaties voor behandeling en (thuis)begeleiding moeten ieder jaar weer opnieuw worden aangevraagd. Daarmee gaat veel tijd verloren, want je moet steeds eerst wachten op de uitkomst.”

“Ik heb vanaf mijn 14e buiten schooltijd naschoolse dagbehandeling gevolgd. Het doel was het aanbrengen van structuur, en het leren omgaan met anderen, bijvoorbeeld spelen, computeren, samen eten, drinken. Toen ik 16 werd mocht het ineens niet meer. Was ik te oud.”

“Er zijn veel verschillende zorgverleners en instanties, waar je vaak tegelijk moet zijn. Afstemming zou fijn zijn.”

De ondersteuningsvraag

Jongeren die als gevolg van hun beperking in therapie of behandeling zijn, willen graag zo min mogelijk vertraging in hun school en willen ook zo min mogelijk uitvallen in stage of werk. Zij zijn erg geholpen als iedereen die betrokken is, zich flexibel opstelt en zorgt dat er snel en adequaat wordt gehandeld.

Wat betekent dit in de praktijk?

1. Dat betekent in de praktijk dat de behandelende instanties uitgaan van de sociale context waarin de jongere zich bevindt en dat zij er zorg voor dragen dat de jongere zo min mogelijk uit deze sociale context wordt getrokken.
 - Dan moeten in ieder geval de behandelende organisaties vanuit het perspectief van de jongere hun behandeling vormgeven:
 - Binnen de organisaties moet kennis aanwezig zijn over de context van de jongere en de impact van de individuele behandeling op de context;
 - Binnen de organisaties moet een 'gedragscode' bestaan, die het perspectief van de jongere in behandeling centraal stelt;
 - Binnen de organisaties moet een geïmplementeerd beleid zijn, waarbij de eigen regie van de jongere als uitgangspunt wordt genomen;
 - De behandelende professionals moeten in alle gevallen op de hoogte zijn van overige activiteiten gericht op de jongere, en van de impact daarvan op de eigen behandeling alsmede van de impact van de eigen behandeling op de behandeling van anderen;
 - De behandelende professionals moeten elkaars handelen respecteren en bezien vanuit de winst van de behandeling op het kunnen deelnemen van de jongere aan onderwijs, stage en werk.
 - Dan moet er in ieder geval ook een partij zijn die de behandelende organisaties kan ondersteunen als ze nog niet zover zijn in het vormgeven van hun handelen vanuit het perspectief van de jongere, die:
 - specialistische kennis heeft over organisatieveranderingen op dit vlak;
 - organisaties hierover van informatie op maat kan voorzien;
 - als dat nodig blijkt, in de praktijk concrete ondersteuning kan bieden.
2. Dat betekent in de praktijk dat er een regievoerder moet zijn die zich verantwoordelijk voelt voor de totale ondersteuning en begeleiding van de jongere en door iedereen ook wordt erkend als zijnde de regievoerder.
 - Dan moet er dus in ieder geval concreet een regievoerder worden benoemd/aangesteld, die:
 - door alle betrokkenen als regievoerder wordt gerespecteerd;
 - afspraken maakt met alle betrokkenen over doelen, inzet en prestaties;
 - de betrokken behandelaars kan aanspreken op hun inzet en prestaties indien daar reden toe is.
 - Dan moet er in ieder geval iemand zijn die de regievoerder kan ondersteunen in zijn rol, die:
 - de knelpunten kent in de afstemming van zorg, onderwijs en werk;
 - de betrokkenen kan aanzetten tot het oppakken en verbeteren van de knelpunten;
 - in staat is de regievoerder daadwerkelijk te steunen in woord en daad in het uitvoeren van de regierol.

En?

De genoemde zaken zijn in ieder geval noodzakelijk maar er is vast meer!

U kunt, met alle betrokken organisaties samen, de lijst compleet maken door, vanuit het perspectief van de jongere, vast te stellen wat nog meer nodig is om de jongeren gewoon te laten deelnemen in school en in werk.

3 Vervoer van en naar school, stageplaats of werk

Waar gaat het om

Meestal gaan jongeren lopend of fietsend naar school. Jongeren met een beperking willen zoveel mogelijk op dezelfde wijze naar school als hun klasgenoten. Als dat niet kan vanwege de gevolgen van hun beperking, moet er een voorziening worden geregeld. Dat gebeurt in de praktijk ook voor het merendeel van de jongeren, alhoewel soms niet geheel naar wens van de jongere.

“Toen ik niet meer zelf kon fietsen is er snel een taxiregeling gekomen. In het begin werd dat door de gemeente vergoed en later via UWV, geloof ik.”

“UWV heeft voor mij een driewiel-scooter vergoed. Die scooter geeft me mijn vrijheid en mobiliteit.”

“Het was alleen mogelijk om een driewieler vergoed te krijgen. Dit vond ik niks. Dat is voor een brugklasser niet echt een fijne start! Ik was al anders dan de anderen, en dan ga je naar een nieuwe school. Een vouwfiets was prettiger. Dat ziet er een stuk normaler uit.”

Problemen rondom het vervoer ontstaan vaak pas wanneer de jongere op zoek gaat naar een stageplaats of naar werk. In vergelijking met zijn leeftijdgenoten, is een groot aantal jongeren met een beperking minder vrij in zijn keuze voor een stageplaats of werkplek. De keuze wordt namelijk sterk beïnvloed door de mogelijkheid om zelfstandig naar de stageplaats of werkplek toe te komen. Jongeren met een visuele beperking, jongeren met een lichamelijke beperking en jongeren met een verstandelijke beperking ondervinden hier de meeste hinder van. Zij kunnen vaak niet zonder ondersteuning naar hun stageplaats of werkplek komen.

Als de ondersteuning niet wordt geregeld of veel te laat wordt geregeld, kan dit grote gevolgen hebben; zonder stageplaats kunnen ze hun opleiding niet afronden en wanneer ze de werkplek niet kunnen bereiken, kunnen ze het werk niet accepteren.

“Een stage- en werkplek moet goed passen. En dan gaat het er ook om dat het op fietsafstand is, zodat ik er zelfstandig naar toe kan.”

De ondersteuningsvraag

Jongeren willen graag zelfstandig reizen naar hun school, hun stage of hun werk. Als dat vanwege de gevolgen van hun beperking niet kan, is het essentieel dat zij in hun keuze voor onderwijs, stage of werk, dezelfde mogelijkheden krijgen als hun leeftijdgenoten. Met andere woorden, dat het vervoer naar en van hun school-, stage- of werkplek wordt geregeld.

Wat betekent dit in de praktijk?

1. Dat betekent in de praktijk dat de direct betrokkenen snel en adequaat ondersteund worden om het vervoer te regelen dat noodzakelijk is om de jongere te laten deelnemen aan onderwijs, stage of werk.
 - Dan moet er dus in ieder geval een organisatie zijn die snel en adequaat het voor de jongere noodzakelijke vervoer kan regelen, die:
 - kennis heeft waar en hoe het vervoer te regelen;
 - oplossingen weet en heeft voor mogelijke belemmeringen die zich voordoen bij de aanvraag
 - alle relevante betrokkenen hierover van informatie op maat kan voorzien;
 - als dat nodig blijkt, in de praktijk concrete ondersteuning kan bieden.

En?

De genoemde zaken zijn in ieder geval noodzakelijk maar er is vast meer!

U kunt, met alle betrokken organisaties samen, de lijst compleet maken door, vanuit het perspectief van de jongere, vast te stellen wat nog meer nodig is om de jongeren gewoon te laten deelnemen in school en in werk.

De bovenstaande drie ondersteuningsvragen zijn gedeeltelijk uitgewerkt. Zoals bij elke ondersteuningsvraag wordt aangegeven, zijn er vast nog meer zaken noodzakelijk en dat betekent dat ze nog verder kunnen worden uitgewerkt. De deelnemende organisaties werken de vragen uit en besluiten in samenhang en samenwerking hoever ze gaan in deze uitwerking.

De ondersteuningsvragen 4 tot en met 9 worden op soortelijke wijze opgepakt.

Een schema

In de volgende twee pagina's wordt een voorbeeld gegeven van een schema dat mogelijk kan worden gebruikt om in de gemeente 'de ondersteuning te regelen'. In de linkerkolom van het schema staan de 'voorwaarden' beschreven die vanuit het perspectief van de jongere nodig zijn. In de overige kolommen staan de organisaties genummerd die voldoen aan de voorwaarden of die het op zich nemen om er aan te gaan voldoen.

Het is een eenvoudig voorbeeld van de wijze waarop schematisch en overzichtelijk invulling kan worden gegeven aan het creëren van een dekkend aanbod vanuit het perspectief van de jongere.

Er zijn vele variaties mogelijk om het dekkende aanbod vanuit het perspectief van de jongere schematisch helder en overzichtelijk weer te geven. Voorop staat dat het overzicht altijd helder en overzichtelijk is; iedere verdieping, verbreding of uitbreiding veroorzaakt nieuwe complexiteiten en dat is nu juist datgene wat we niet willen.

Bijlagen

De vraag	Het aanbod in Helmond																								
1 Op maat ondersteuning	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
1 Organisatie die kennis heeft van specifieke beperkingen																									
1a Die alle relevante betrokkenen op maat van informatie voorziet																									
1b Die de betrokkenen concrete ondersteuning biedt																									
2 Organisatie die het ondersteuningsaanbod kent																									
2a Die de kwaliteit van het ondersteuningsaanbod kent																									
2b Die relevante betrokkenen hierover op maat van informatie voorziet																									
2c Die de betrokkenen concrete ondersteuning biedt																									
3 Professionals die noodzakelijk zijn																									
3a professionals kent de beperkingen die de jongere ervaart en de gevolgen ervan voor het meedraaien in school, stage of werk																									
3b professionals stellen de ondersteuningsvraag van de jongere centraal en niet de eigen behandeling																									
4 Organisatie die specialistische kennis heeft over de betekenis van de beperking voor het meedraaien in school, stage en werk																									
4a Die professionals van maatinformatie voorziet mbt de betekenis van de beperking voor school, stage en werk																									
4b Die de professionals concrete ondersteuning biedt																									

Bijlagen

De vraag	Het aanbod in Helmond																								
5 Organisaties die vanuit het perspectief van de cliënt hun behandeling vormgeven	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
5a Organisaties die vanuit het perspectief van de cliënt hun behandeling vormgeven en voldoen aan de beschreven voorwaarden																									
6 Een partij die de behandelende organisaties die nog niet zover zijn in het vormgeven van hun handelen vanuit het perspectief van de jongere, ondersteunt om dit te bereiken																									
6a Die specialistische kennis heeft over organisatieveranderingen op dit vlak																									
6b Die de organisaties hierover op maat van informatie kan voorzien, op maat																									
6c Die in de praktijk concrete ondersteuning biedt																									
7 Een regievoerder, een partij die de regie kan voeren																									
7a Die door alle betrokkenen als regievoerder wordt gerespecteerd																									
7b Die afspraken maakt met alle betrokkenen over doelen, inzet en prestaties																									
7c Die de betrokken behandelaars aanspreekt op hun inzet en prestaties indien daar reden toe is																									

BIJLAGE 2 WETTELIJKE TAKEN

Onderwijs

Speciaal onderwijs

De Wet op de expertisecentra (WEC) geeft regels voor het speciaal onderwijs (basis en voortgezet). De WEC maakt verschil tussen een school en een instelling. Beiden geven onderwijs. De school geeft onderwijs aan kinderen met een auditieve - of lichamelijke beperking, chronisch zieke kinderen, moeilijk lerenden, moeilijk opvoedbare kinderen, kinderen met gedrag/psychiatrisch problemen en meervoudig gehandicapte kinderen. Met 'instellingen' worden onderwijsinstellingen bedoeld die onderwijs verzorgen voor visueel gehandicapte kinderen en meervoudig gehandicapte kinderen die ook visueel beperkt zijn.

De WEC regelt het onderzoek en de ondersteuning die scholen voor het speciaal onderwijs moeten geven aan reguliere onderwijsinstellingen in het kader van de leerling-gebonden financiering (rugzakje).

Volgens artikel 8 wordt daarin "in elk geval begrepen .. de begeleiding van de individuele leerling .. teneinde een optimale ontwikkeling van de in de leerling aanwezige mogelijkheden te bewerkstelligen." De wetgever heeft hiermee blijkbaar niet bedoeld dat het bewerkstelligen zich uitbreidt tot arbeidsmarktgerichte begeleiding, want in de taakstelling van het speciaal onderwijs is begeleiding naar werk niet begrepen (in tegenstelling tot bij de Wet op het primair onderwijs - zie hierna).

Artikel 9 voorziet in de taakstelling van de onderwijsinstellingen (visuele handicaps): "..... het geven van speciaal onderwijs of voortgezet speciaal onderwijsen het verrichten van algemene ondersteuningsactiviteiten ten behoeve van de bevordering van een optimale schoolloopbaan van visueel gehandicapte leerlingen."

Artikel 11 geeft de uitgangspunten en de doelstellingen van het speciaal onderwijs.

Het onderwijs moet zijn afgestemd op de ontwikkelingsmogelijkheden van de leerling en zo worden ingericht dat de leerling een ononderbroken ontwikkelingsproces kan doorlopen. Overgang -als mogelijk- naar het reguliere onderwijs is uitgangspunt.

Onderwijsinhoudelijk moet het onderwijs zich in elk geval richten op de emotionele en de verstandelijke ontwikkeling, op het ontwikkelen van creativiteit, het verwerven van kennis en van sociale, culturele en lichamelijke vaardigheden. Als aandachtspunt wordt benoemd dat het onderwijs - mede - is gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie.

Primair onderwijs

Kinderen met een beperking kunnen gebruik maken van het 'gewone' basisonderwijs. In veel gevallen wordt dat ondersteund met leerling-gebonden financiering (rugzakje). Er is ook de mogelijkheid gebruik te maken van het speciaal basisonderwijs. Dat is een andere onderwijsvoorziening dan het speciaal onderwijs. Scholen voor speciaal basisonderwijs zijn bedoeld voor moeilijk lerende kinderen en kinderen met opvoedingsmoeilijkheden en alle andere kinderen die speciale zorg en aandacht nodig hebben, waarbij geen sprake is van een handicap, chronische ziekte, psychiatrische problemen of ernstige gedragsproblemen. Scholen voor speciaal basisonderwijs en reguliere basisscholen hebben dezelfde wettelijke taken, die neergelegd zijn in eisen voor kennis en vaardigheden van een leerling aan het eind van de basisschool. Een leerling kan hier op een school voor speciaal basisonderwijs eventueel langer over doen. Deze scholen hebben een uitlooptermijn voor leerlingen tot 14 jaar.

Voortgezet onderwijs

Praktijkscholen vallen onder de Wet op het voortgezet onderwijs (WVO), evenals het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo). Onder het vbo vallen de leerwerktrajecten in de basisberoepsgerichte leerweg (bbl). Voor leerwerktrajecten wordt samengewerkt met regionale opleidingscentra (roc) en agrarische opleidingscentra (aoc), die vallen onder de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Veel jongeren met een beperking maken gebruik van deze typen van leerwegondersteunend onderwijs. Natuurlijk vinden we jongeren met een beperking ook terug bij voorbereidend wetenschappelijk onderwijs en hoger/ middelbaar algemeen voortgezet onderwijs. We hebben het hier over regulier onderwijs. Voor het leerwegondersteunend onderwijs en het praktijkonderwijs is een indicatie van een regionale verwijzingscommissie noodzakelijk.

Artikel 10f WVO voorziet in het geven van onderwijs met een orthopedagogische en orthodidactische benadering. Het onderwijs moet bestaan uit een gedeelte waarin aangepast theoretisch onderwijs, persoonlijkheidsvorming en het aanleren van sociale vaardigheden wordt verzorgd en een gedeelte waarin de leerling wordt voorbereid op het uitoefenen van functies op de arbeidsmarkt. Praktijkonderwijs, zo zegt art. 10f lid 3, bereidt de leerling voor op functies binnen de regionale arbeidsmarkt op een niveau dat ligt onder het niveau van de assistentenopleiding, zoals bedoeld in artikel 7.2.2., eerste lid, onderdeel a van de Wet educatie en beroepsonderwijs.

Artikel 1.2.1. WEB geeft doelstellingen voor dit type onderwijs. Educatie is gericht op bevordering van persoonlijke ontplooiing en beroepsonderwijs op de theoretische en praktische voorbereiding voor de uitvoering van beroepen.

Artikel 2.2.5. en 2.2.6 WEB regelen de leerling-gebonden financiering (rugzakje) in het MBO.

Artikel 6.1.3. regelt het arbeidsmarktperspectief. De aangeboden beroepsopleiding moet leiden tot voldoende arbeidsmarktperspectief.

Artikel 7.2.2. WEB geeft niveaus van beroepsopleidingen aan. De assistentenopleiding is gericht op kwalificatie van beroepsuitoefening voor het eerste niveau. Praktijkonderwijs als bedoeld in artikel 10f.3 WVO impliceert dat daar geen kwalificatie van beroepsuitoefening bereikt wordt.

Arbeidstoeleiding

In de transitie van school naar werk zou de school een belangrijke rol moeten hebben in het toerusten van de leerling op beroepen/functies op de (regionale) arbeidsmarkt. Het grote verschil tussen de wettelijke taken is, dat wetten voor het reguliere onderwijs (WVO, WEB) deze taak wel krijgen opgedragen en het speciaal onderwijs (WEC) niet. Als scholen voor het speciaal voortgezet onderwijs deze taak al oppakken, dan worden zij hiervoor niet gefinancierd.

Zorg

Op school, op werk

‘Zorg’ heeft binnen het onderwijs een ander begrip dan bij werk. Bij zorg binnen het onderwijs wordt voornamelijk bedoeld de mate van begeleiding die een leerling nodig heeft. Er zijn in het onderwijs Zorg Advies teams (ZAT) die leerlingen en docenten ondersteunen bij benodigde extra vormen - en/of specifieke vormen van begeleiding. Met ‘zorg’ op de werkplek wordt doorgaans de lijfsgebonden zorg bedoeld, die een werknemer met een handicap nodig heeft om te kunnen functioneren. Het gaat over de hulp bij eten, drinken, toiletgang en het aan- en uitdoen van de jas. Ondersteuning op de werkplek of breder, ondersteuning van werkgever, collega’s en werknemer wordt niet omschreven als ‘zorg’, maar als ‘begeleiding’ in de vorm van als jobcoaching of persoonlijke ondersteuning (al naar gelang de financiering resp. Wsw-budget en WIA/Wajong).

De ‘zorgaanbieders’, die in het project Helmond zijn bevraagd, zijn allen aanbieders van begeleiding. Deze begeleiding varieert van begeleiding van de jongere of van professionals op school, van de jongere in het traject van school naar werk tot begeleiding op de werkplek. De zorgaanbieders zijn marktpartijen die in opdracht van het zorgkantoor, de geïndiceerde zorg verlenen. Er is dus sprake van het uitvoeren van de geïndiceerde zorg, niet van een wettelijke taak. De wettelijke taak berust bij degene die verantwoordelijk is voor de wettelijk toegewezen zorg, namelijk de school (o.g.v. WPO, WVO, WQEC of WEB) of het zorgkantoor (zorgverzekeraars), die de indicatie AWBZ-zorg uitvoert en daartoe zorgaanbieders ‘inhuurt’.

Wettelijke grondslag

De grondslag voor deze wettelijke taken vinden we, wat betreft zorg en begeleiding die gericht is op bevordering, behoud of compensatie van de zelfredzaamheid, terug in artikel 6 Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) en daaruit voortkomend de artikelen 4 (persoonlijke verzorging/lijfsgebonden zorg) en artikel 6 (begeleiding) van het Besluit Zorgaanspraken. De wettelijke taken bij begeleiding in het traject na afloop van de schoolperiode naar werk en op de werkplek vinden we in artikel 2.18 t/m 2.30 Wajong, artikel 33 t/m 37b WIA, 30 t/m 31 SUWI en artikel 2 + 7 Wsw.

Jeugdzorg

Tot hun 18e jaar hebben jongeren aanspraak op begeleiding bij problematiek van psychiatrische aard, bij opvoeding en opgroeien. Deze vormen van ondersteuning en begeleiding worden gegeven door de Bureaus Jeugdzorg. Op grond van artikel 4 van de Wet op de Jeugdzorg hebben deze bureaus een gedelegeerde taak gekregen vanuit gedeputeerde staten van de provincie. In artikel 5 wordt de wettelijke taak beschreven als “bezien of een cliënt zorg nodig heeft in verband met opgroei-, opvoedings- of psychiatrische problemen, dan wel in verband met problemen van een cliënt, niet zijnde een jeugdige, die het onbedreigd opgroeien van een jeugdige belemmeren”. Gezien de groei van de Wajongpopulatie met, met name, de groep jongeren die bekend is bij het Bureau Jeugdzorg, is dit bureau bij het onderzoek in Helmond betrokken. Er is in het project Wajonglandschap Helmond geen onderzoek gedaan naar de diensten en ervaringen van aanbieders van lijfsgebonden zorg.

Dienstverlening

Dienstverlening is een ‘vrijwillig’ aanbod en kent geen grondslag in wettelijke aanspraken. De meeste organisaties van dienstverlening worden gesubsidieerd. In de subsidieverstrekking kunnen taken worden vastgelegd. Zo hebben de MEE-organisaties vanuit het Ministerie VWS als taakopdracht meegekregen:

- collectieve en individuele cliëntondersteuning,
- coördinatie projecten integrale vroeghulp,
- levering van diensten als:
 - informatie en advies,
 - vraagverduidelijking,
 - aanvragen en realiseren van externe zorg,
 - ondersteuning in crisissituatie,
 - monitoring en evaluatie van externe zorg en dienstverlening,
 - dienstverlening klacht en bezwaar en
 - kortdurende en kortcyclische ondersteuning

Uitvoering

In het traject naar werk voor jongeren met een beperking zijn wettelijke taken neergelegd bij UWV en gemeenten. Na aanspraak op Wajong of WIA ligt de taak van begeleiding naar werk bij UWV. Voor de jongeren die geen aanspraak hebben op arbeidsongeschiktheidsregelingen, maar wel bekend zijn met beperkingen is de gemeente degene die verantwoordelijk is voor het traject naar werk.

Voor UWV zijn de wettelijke taken omschreven in de Wet Structuur en Uitvoering Werk en Inkomen (SUWI).

Artikel 30, 30a en 30b SUWI beschrijven deze taak als “het uitvoering geven aan sociale zekerheidswetgeving op het gebied van o.a. arbeidsongeschiktheid en re-integratie, claimbeoordelingen, trajecten en voorzieningen, informatie en advies, bediening diverse doelgroepen als werkgevers en jongeren met een beperking”.

Voor gemeenten zijn de wettelijke taken beschreven in artikel 7 Wet Werk en Bijstand: “Het college is verantwoordelijk voor het ondersteunen van personen die algemene bijstand ontvangen, personen met een nabestaanden- of halfwezenuitkering (Anw) en niet-uitkeringsgerechtigden bij arbeidsinschakeling en voor het verstrekken van voorzieningen, als sociale activering, die nodig zijn om arbeidsinschakeling te bereiken.”

De gemeente heeft in het kader van de Leerplichtwet, artikel 16 de plicht toezicht te houden op de naleving van de leerplicht. Zij wijzen daartoe een of meer ambtenaren aan. In dat kader neemt de leerplichtambtenaar deel aan zorgteams van scholen (ZAT's), onderneemt actie bij schoolverzuim, doet onderzoek naar achtergrond en doorverwijzing en zoekt afstemming met andere organisaties over vervolgtraject voor - en begeleiding van leerlingen.

UWV (en UWV WERKbedrijf) en gemeenten voeren niet alle taken in het traject van school naar werk zelf uit. Zij zijn in veel dossiers opdrachtgever van re-integratiebureaus, begeleidingsorganisaties en andere opdrachtnemers zoals het bedrijf Atlant dat in opdracht van gemeenten mensen in aangepast werk plaatst en begeleidt. De verantwoordelijkheid voor deze taken blijft bij de uitvoerders UWV en gemeenten. In het onderzoek zijn de opdrachtnemers geïnterviewd om vast te stellen of bij de transitie van school naar werk sprake is van een naadloze en effectieve aansluiting.